DR. SZABÓ LÁSZLÓ

A MODERN ÚJSÁGÍRÁS

DICK MANÓ KIADÁSA, BUDAPEST,
VJI., ERZSÉBET-KÖRUT ÍZ

MAP NYOMDA RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

A modern újság — üzlet

A modern újság — irodalmi és kereskedelmi vállalat.

— Tehát „üzlet!” — gondolja most igen sok nyájas olvasó, aki az újságokat nagy érdeklődéssel olvassa ugyan, de a sajtót — enyhe szóval élve — ,nem igen kedveli. — Kossuth Lajosnak persze az újság nem volt üzlet, Kemény Zsigmond báró sem üzleti célokra írta vezércikkeit, sőt ma is vannak, hála Istennek, akiknek az újság nem üzlet!

Mindez — igaz.

De Kossuthnak és Keménynek az ideje már elmúlt és az ő koruk óta annyira megváltozott a világ, hogy az a sajtó, mely az ő idejükben nagy hivatást teljesített, ma már tökéletes amachronizmus volna, ha feltámadhatna. Azok pedig, akiknek az újságírás még ma sem „üzlet”, — ma is *maecenásokra szorulnak,* akik időnkint (a lap életének meghosszabbításához annyira szükséges áldozatkészség megnyilatkozásának keserű perceiben) bizony többnyire nagyokat sóhajtva gondolnak azokra, akiknek az újság — üzlet.

Ha ma jelennék meg Kossuth Lajos Pesti Hírlapja és Kemény Zsigmond báró Pesti

Naplója, vagy nem tudna szerezni ötven olvasót, vagy, kénytelen lenne olyanná lenni, mint amilyen a mai újság".

Kossuth lapja is, Kemény Zsigmond báró lapja is csak pár ezer példányban jelent meg és ez a csekély példányszám elég is volt azoknak, akik akkoriban az ország közvéleményéi alkották. Az,t a pár ezer példányban megjelenő régi Pesti Hírlapot és Pesti Naplót a nép százezrei és milliói nem olvasták, nem is olvashatták. Szűk volt a társadalomnak az a rétege, mely a közügyekre befolyást gyakorol· halott és így szükségképpen nagyon szűk volt a hírlapoknak a közügyek iránt érdeklődő olvasóközönsége is. Versengés a hírlap-kiadók és szerkesztők között abban a tekintetben, hogy ki tud jobb újságot szerkeszteni és kiadni, — nem igen volt; nem *jobb újsággal,* hanem legfölebb csak *jobb politikai programmal* versengtek a közönség kegyéért. A rendkívül száraz, az események hírüladását fölötte elhanyagoló régi sajtó igazán csak politikai *vezércikkeiben élt.* Az igénytelen közönségnek jó volt úgy is. Ha ma a kezünkbe akad egy régi újság, szinte meg sem érijük, hogyan érhették be vele apáink és nagyapáink. Kis dolog volt az ilyen régi stílű újság, — megalapításához sok merészség, fenntartásához sok üzleti leleményesség nem kelleti.

Az idők azonban nagyon megváltoztak és

nagyon megváltoztatták a sajtót is. Kossuth lapja nem kapott táviratokat, sőt még Kemény Zsigmond báró lapja sem, noha akkoriban már volt valamelyes távíró-hálózatunk. Ma pedig már az újságok adják a távírónak a legtöbb munkát. A modern Tap gyorsabban és hívebben számon tartja a turkesztáni dolgokat, mint Kossuth lapja a debreceni eseményeket és a mai lap olvasója nem engedné meg még egy Kemény Zsigmond báró szerkesztőségének sem, hogy már ma este hét órakor kinyomassa azt az újságot, melyet holnap reggel nyolc órakor log a közönség kezébe adni. Ma már nem azt várja az újság-olvasó, hogy irányítsa őt a *politikában* az újságja, hanem azt követeli, hogy minden, csak valamennyire is figyelemreméltó *eseményről* azonnal és kimerítően tájékoztassa őt. Ehhez pedig nagy szellemi és anyagi erő szükséges: sok ügyes újságíró munkája és nagyon sok tudósítás a világ minden tájából. A vasúti közlekedés oly nagy arányú kifejlődése, aminőről a Kemény Zsigmond korabeli újságírók nem is álmodhattak, lehetővé tette az újságoknak nagy tömegben az ország minden vidékén való gyors elterjedését. A politikai viszonyok is gyökeresen megváltoztak: a közügyek intézésében nagyon megnövekedett a nép szerepe; ma már nem tízezrek, de milliók érdek-

lődnek a közügyek iránt s a kultúra emelkedésével nagyon megsokszorozódott azoknak a száma, akik szellemi táplálékot is kivannak.

A mai kornak nagy példányszámban megjelenő újságjához *nagy töke és nagy technikai cs kereskedelmi hozzáértés* is szükséges. Λζ újság a kis-ipar szűk kereteiből *nagyüzemmé fejlődött,* melynek léte' feltétlenül megköveteli a *kereskedelmi vezetést,*

Kossuth Pesti Hírlapjának kiadása nem járt számbavehető anyagi kockázattal s a pár ezer emberből álló előfizetőtábort együtt lehetett tartani vezéreikkekkel is; Kemény Zsigmond báró korában pedig az újságnak évi néhány ezer forintra rugó deficitjét három-négy mágnás könnyen kifizethette. Ma azonban már oly nagy vállalat az újság, hogy a nagyközönség pártolását, ha az hiányzik, nem tudja pótolni semmi maecenás. Az az újság, amelynek nincs elég közönsége, hasonlatos a Danaidák hordójához; minden pénzt elnyel anélkül, hogy valaha megtelnék.

És még egy nagy oka vain annak, hogy az újság ma már csak kitűnő szellemi, technikai és kereskedelmi vezetés mellett, csakis szigorúan üzleti elvek szemmeltartásával prosperálhat. (Az „üzlet” szóra egyáltalán ne méltóztassanak haragudni: hiszen vannak tökéletesen tisztességes üzletek is.) Ez az ok az, hogy *a modern újság többnyire sokkal többe kerül.*

mint amennyit fizetnek érte. Az újságok ára a legutolsó évekig általában ugyanannyi volt, mint a múlt század hatvanas éveiben, holott az újságok terjedelme háromszor-négyszer akkora, szerkesztési és kiadási költsége pedig húszszor akkora lett. Mivel az utolsó ötven év alatt gyakran voltak időszakok, amikor szinte gombamódra termettek az új hírlapok: az előfizetési ár felemelésére a lapkiadót gondolni sem mertek. (Csak a legutóbbi időben, 1914. július 1-én emelték fel a budapesti lapok az előfizetési árat mintegy 20%-kal.) A termelési ár és az eladási ár között levő különbség minden lapnál, melynek *nem igen nagy a példányszáma, súlyos teher,* melyet másnemű bevételekkel kell egyensúlyozni. E „másnemű bevételek" között első helyen szerepel a hirdetési jövedelem, amelyre a legtöbb lap nagyon rá van utalva és amely nagyon kidomborítja a lapnak üzleti vállalat-jellegét. Ezenkívül a tisztességes fenntartási eszközöknek még egész skálája (a hírlapvállalattal kapcsolatos nyomdai, könyvkiadói, könyvkereskedelmi, stbi vállalkozás) áll a komoly üzleti elvek szerint dolgozó, technikai és kereskedelmi tudással rendelkező hírlapkiadó rendelkezésére.

Nagyjában ezek azok az okok, amelyek nagy üzletié fejlesztették a modern újság-kiadást. Mivel pedig a kiadás és a szerkesztés, sőt az egész újságírás szükségképpen a leg-

szorosabb kapcsolatban van egymással és az egyiknek a másikhoz való alkalmazkodása a lapra nézve a szó szoros értelmében lét-érdek, — végeredményében a szerkesztő és az újság-író is csak egy-egy kerék az újság-üzlet nagy gépezetében.

Mindez azonban nem jelenti azt, hogy a modern újságnak nem lehetnek *politikai, társadalmi és erkölcsi elvei,* amelyekhez tör-hetetlenül ragaszkodik. E tekintetben a kü-lönbség a régi stilű és a modern újság közötf abban van, hogy régente politikai, társadalmi, erkölcsi stb. célokat tűztek ki és azokmak el-érésére a propaganda egyéb fajai melleit esz-közül kiadtak egy hírlapot is; ma pedig újsá-got alapítanak, hogy a lehető legjobb hírlapo! adva az olvasónak, közönséget gyűjtsenek, melyre politikai, társadalmi, erkölcsi, stbi szempontból is *hatást gyakorolhassanak azon befolyás és azon tekintély révén, amelyre a hír-lap, mint kitűnő és megbízható informátor, mint hírforrás tesz szert.* A régi stílű újság bizonyos elvek hirdetése által akarta a „kitűnő hírlap” nevet megérdemelni és elvek hirdeté-sével akart befolyást gyakorolni, — a modern újság *mint informátor akarja a közönség szimpátiáját megszerezni* és ezen a réven akar azután az *elvei iránt is bizalmai keltve,* egy-szersmind politikai, társadalmi, erkölcsi stb.

befolyást is gyakorolni az ország közvéleményére.

Az újságolvasó közönség nem él már a kultur,a gyermek-korában; megnőtt, megokosodolt és nem fogadja szívesen a sajtó oktató tendenciáit. Az olvasó nem szívesen tűri, ha az író, aki az újság hasábjain beszél hozzá, sokkal okosabb akar lenni, mint ő. A régi rhetorikai vezércikkek, az „államférfiak" „parlamenti" beszédeinek utánzatai éppen úgy elvesztették már a varázsukat, mint az államférfiak és maga a „parlament" is, melyet apáink még olyan nagy dolognak tartottak és amelyet minekünk az események már sokkal kevésbbé szent intézmény gyanánt mutattak be. Elég volt a szónoklatokból az újságokban is, — *beszéljenek már végre a tények, az események.* Korunkban a realitások iránt való érzék nagyon megerősödött; az élet csupa dráma körülöttünk, a bohózattól a legvéresebb tragédiákig, s a drámában — úgy tanultuk már az iskolában is — *a cselekmény a* /ő. A legnagyobb drámában: az életben is ezek érdekelnek bennünket leginkább.

A modern újságnak ezek szerint a legelső kötelessége: *beszámolni az eseményekről.* Ez a beszámolás igen sok olyan közléssel jár, amiből *tanul az olvasó;* és az egyes közleményekben, ha nem is mindig kifejezetten, de már a dolgok beállítása, előadási módja révén

teljes inertekben kifejezésre juthat az az *ellenőrzés,* mely politikai, társadalmi, erkölcsi stibi kérdésekben az újságnak nemcsak joga, de *kötelessége* is.

A modern újságnak e szerint hármas szerepe van:

1. informál bennünket az eseményekről;
2. ezzel kapcsolatban szélesiti tudásunk körét;
3. kritikát és ellenőrzést gyakorol a köz érdekében.

Ha a niai újságot a kezűinkbe veszszük, azt látjuk, hogy több-kevesebb határozottsággal ez a három tendencia jut benne kifejezésre. Minél nagyobb az a közönség, melyhez a modern újság beszél, annál inkább illeszkedik a lap minden közleménye az eseményekhez. Ez az oka például annak, hogy az u. n. kolportázs-lapok, melyeknek nagyobb tömegben kell a közönség körébe jutniok, mint az előfizetésre alapított újságoknak, a legkisebb terjedelemre szorítják a vezércikkeket, a tárcát és az aktualitás nélküli ismertető cikkeket pedig, a régi stílű újságnak e maradványait teljesen mellőzik. A távirat és a riport egyre nagyobb szerephez jut a modern újságban.

Persze nem jogosulatlan az a kérdés sem, hogy ez az irány vájjon helyes-e? A kultúra szempontjából a modern újság nem alsóbbrendü-e, mint a régi stílű újság?

Nem bizonyos, hogy alsóbbrendű.

A nap eseményeinek kimerítő, hű és gondos leírása, melynél a legszükségesebb magyarázatok úgysem mellőzhetők, gyakran már magában is nagyon tanulságos; mivel pedig az ily cikkek aktualitásuknál fogva nagyon felkeltik az érdeklődést és tízezrek meg százezrek olvassák őket: az a műveltség-szaporulat, amelyhez általuk jut a nép, bízvást összemérhető azzal a kulturális eredménynyel, melyet egy régi stílű, talán több oktató tartalommal bíró, de aktualitás hiján érdeklődést csak kevés olvasóban keltő közlemény révén érhetnénk el. Másrészt: nem lenne éppen baj, ha a szépirodalom, vallani int a tudományos tartalmú cikk kiszorulna a napilapból, ily módon fellendülhetnének végre a szépirodalmi hetilapok és a tudományos folyóiratok (úgy a tudományokat népszerűsítő, mint a szoros értelemben vett szak-folyóiratok) és lehetővé válnék a szépirodalmi és tudományos könyvkiadásnak Magyarországon annyira szükséges fejlesztése. Nem okvetetlenül szükséges, hogy a napilap oly dolgokat is abszorbeáljon, amelyeknek a nap eseményeihez semmi köze. A tapasztalat különben is azt mutatja, hogy az értesülések hiányát holmi regény-fordításokkal, kétesértékű novellákkal és ismeretterjesztő „vegyes” közleményekkel úgysem lehet pótolni anélkül, hogy ennek következménye

az előfizetők és olvasók statisztikájában félreérthetetlenül ne mutatkoznék.

De a modern újságról nemcsak a hírlapkiadónak kell üzleti módon gondolkodnia, hanem az olvasónak is. Az újság az olvasónak ma már éppen olyan szükségleti cikke, akár a szappan. És valamint a szappannál nem arra kell tekintettel lennünk, hogy ugyanakkora szappant nem kaphattunk volna-e valahol egy fillérrel olcsóbban, hanem a fillérekre való tekintet nélkül igen jó és egészséges szappant kívánunk a mosakodásunkhoz, mert hiszen a testünkről van szó, — azonképpen az újság megvásárlásakor sem akkor járunk el helyesen üzleti szempontból, ha az egyes lapok filléres árkülönbözeteire fordítjuk figyelmünket, hanem akkor, ha helyesen tudjuk értékelni a lap információinak megbízhatóságát s a közleményekben szükségképpen minduntalan megnyilatkozó tendenciáknak becsületességét, a közérdekkel való harmóniáját. Ehhez persze szükséges, hogy ismerjük az újság egész biológiáját. Ha tudni akarjuk, hogy úgy az egyes lápoknak, mint a lapok egyes közleményeinek mi az igazi súlya, — tudnunk keli előbb azt is, hogy *kik, miből* és *hogyan* csinálják az újságot? E nélkül vajmi nehéz megítélnünk, hogy egy újságnak mennyiben megbízható az *informáló-*, mennyiben értékes a *tanító-* és mennyiben hatásos az

ellenőrző munkája és szerepe. Ha ezzel a három kérdéssel tisztában vagyunk, csak akkor tudhatjuk, hogy valamely újság előfizetésével vagy megvásárlásával csak segítettük-e az illető lapot, vagy pedig mint előfizetők és olvasók — üzletet kötöttünk vele?

A hírlap-kiadás

Bár a modern újság üzleti vállalat, — a ma meglevő magyar lapok közölt alig van, amelyet már eredetileg azzal a szándékkal alapítottak, hogy üzletet csináljanak belőle; csak idővel, a meg nem változtatható körülmények hatása alatt váltak a lapok üzletekké.

Napilapjaink között vannak, amelyeket bizonyos politikai irány szolgálatára alapítót - ink; ilyen pl. az Alkotmány, a Népszava, a Világ stb. Van olyan is, amely szinte csak véletlenül jött létre; pl. a Pesti Hírlapot egykor ott hagyták a szerkesztői és munkatársai egy szerkesztőségi incidens miatt és hogy tovább folytathassák munkásságukat, megalapították a Budapesti Hírlapot. Van olyan lapunk is (Az Újság), melyet eredetileg egy politikai irány képviseletére alapítottak, amely azonban, miután az általa támogatott politikai irány már diadalmaskodott, megszűnt pártcélokat szolgálni.

Hírlap-kiadóink között van egyéni cég, közkereseti társaság és részvénytársaság; a közkereseti társaságok között vannak egyes régi lapkiadó családok (Légrády, Bródy); van továbbá olyan lap, amely társulati kiadvány

(Pester Lloyd) és vannak részvénytársaságok, amelyeknél az összes részvények már többnyire egy kézbe kerültek és csak azért szerepel néhány részvény másoknak a tulajdonaként, mert a kereskedelmi törvény megköveteli, bogy a részvénytársaságnak legalább hét tagja legyen.

Az a *tőke,* amelylyel egy-egy lapvállalat alakult, többnyire semmi arányban sincs már azzal a tőkével, melyet a lap mai értéke képvisel, — bár ez az érték biztosan már meg nem állapítható. A hírlap értéke a gyors változás lehetősége miatt általában igen nehezen becsülhető fel, néha pedig maga a lapkiadás annyi melléküzlettel kapcsolatos, hogy ezekből magát a lapot mint külön üzletágat kihámozni szinte lehetetlen. A részvénytársaságok, mint nyilvános számadásra kötelezett vállalatok, évenkint közzéteszik ugyan a mérlegeiket és így egyes hírlapok, melyek részvénytársaság kiadásában jelennek meg, évenkint nyilvánosságra hozzák számadásaikat, ezek azonban egyáltalán nem nyújtanak megbízható tájékoztatást, a mérleg egyes tételeinek igen nagy rugalmasságánál fogva. Még a gazdasági tekintetben legrosszabb viszonyok között levő lapok is tudnak jó mérleget felmutatni. Pl. egyik-másik újság mérlegében a hírlap értékét jelző tőke évről-évre akkora összeggel nagyobbnak van feltüntetve, mint

amekkora a múlt évi veszteség volt. Ez mindenesetre igen elmés módja a részvénytársasági vagyon gyarapításának, de ha a részvényeseknek nincs ellene kifogása, ebbe nálunk nem avatkozhatik bele senki. Ha a mérlegeli általában megbízhatatlanok, akkor a hírlapvállalatok mérlegei különösen azok.

A laikusok előtt szinte érthetetlen az is, *hogy minél rosszabb valamely hírlap-vállalat, annál nehezebb megszüntetni.* Amint valamely hírlapnál pénzügyi bajok vannak, a lap hitelre vásárol papirost, adós marad a nyomdának és redukálja az üzemi kiadásait, ami örök tapasztalat szerint nem hogy javítaná, hanem mindig csak rontja a lap helyzetét. Hónapról hónapra tekintélyes összeggel növekedik a deficit, de a papírgyár és a nyomda kénytelen tovább hitelezni, mert ha ezt nem teszi: hirtelen megszűnik a lap és odavesz minden követelés. A hírlapot nem lehet csődbe vinni: mert nem lenne semmi csődvagyon. A papír gyár és a nyomda hitelez, egyre hitelez, abban a reményben, hogy majd csak történik valami, ami jobbra fordítja a tengődő vállalat sorsát, és ha végre talpra nem is állítja, legalább megadja a tehetőséget arra, hogy a papírgyár és a nyomda, rendszerint a kél fő-hitelező követelésének legalább egy részét megmentve, ügyesen kivonulhasson a kellemetlen összeköttetésből, A bajba jutott lapkiadó hitegeti

hitelezőit az „egész biztosan” várható „szubvencióval”, tárgyalásaival, melyeket a vállalatnak részvénytársasággá való átalakítása vagy esetleg eladása érdekében folytat sib. A veszedelem .általában leleményessé teszi az embert, de különösen a lapkiadót. S a hitelezőkben él a reménységnek némi halvány sugara még akkor is·, amikor a lapkiadó már hallatlanul magas uzsorakamatra szerzi meg a napi költségekhez szükséges pénzt s a munkatársait készpénz helyett már levélbélyeggel fizeti. A legtöbb esetben, hiába várják a hitelezők a mentő fordulatot, de vannak rá példák, hagy lehetségessé,'válnak a hitelezők menekülését lehetővé tevő tranzakciók.

A hírlapkiadás már tárgyánál fogva is a legnehezebb üzlet a világon, de még nehezebbé teszi az a körülmény, hogy nem ipari vagy kereskedelmi alkalmazottaktól, hanem legnagyobb részben az idegeikkel is dolgozó íróktól s azoknak jó vagy rossz hangulataitól függ a sorsa.

A *vezetés* semminő más vállalkozásban nem oly fontos és kényes, minit a hírlapvállalatnál. A vezető embernek ismernie kell minden tényezőt, mely a vállalat sorsára befolyással lehet: helyesen kell felismernie a politikai áramlatokat, az általános gazdasági helyzet változásait, érzékkel kell bírnia az összes társadalmi ügyek iránt és tudnia kell

az emberekkel bánni, — amellett, hogy kitűnő szakembernek is kell lennie. Azokat a szakbeli dolgokat, melyeket a modern lapkiadónak jól kell ismernie, még felsorolni sem könnyű feladat.

Értenie kell a papiroshoz; ismernie kell a gyártási és piaci konjunktúrákat, meg kell különböztetnie a jó és rossz papirost egész a minőségek árnyalatáig, jól kell értenie a kalkulációhoz és a papir-üzlet speciális szokásaihoz.

Értenie kell a nyomdai ügyekhez, mert különben a legnagyobb képtelenségeket és a legkárosabb dolgokat is úgy magyarázzák meg neki, hogy azok elkerülhetetlenek, sőt szükségesek voltak. Az a lapkiadó, akinek sejtelme sincs a betűszedés, tördelés, tömöntés és nyomás technikájáról, — üzleti szempontból elveszett ember.

Ismernie kell az ország összes nagy közgazdasági vállalatait, azoknak vezetőit, mert különben nem tud velük tárgyalni, mikor ezek hozzá fordulnak; elsőrangú szervező és adminisztratív tehetségnek, a könyvelés és a pénzkezelés kitűnő ellenőrzőjének kell lennie.

Ismernie kell a hírlap-expediálást úgy helyben, mint a vidéken és a postajáratok változásainak megtelelő intézkedéseket kell tennie.

Állandó kont aktusban kell lennie a szer-

kesztőséggel, hogy ez sokat tanuljon tőle és sokra tanítsa őt; értetnie kell az előfizető és a hirdető közönséggel való érintkezéshez; kell tudnia tárgyalni a minden rendű és rangú ügynökökkel és faiseurökkel.

A kisebb-nagyobb anyagbeszerzési, adó- és munkásbiztosítási ügyeket, melyek itt sokkal komplikáltabbak, mint pl. egy gyár-vállalatban, (például ha a lapnak saját nyomdája; van), szintén tövéről-hegyére kell ismernie a lapkiadónak.

Nem szükséges, sőt nem is .szabad min dent magának intéznie, de értenie kell mindezekhez, mert különben nem tudja ellenőrizni azokat, akiket a felsorolt ügyek intézésével megbízott.

Persze, volt már rá eset, hogy kvietált huszárkapitányt, minden vállalkozással megbukott szövetkezeti tisztviselőt, vagy hirdetési ügynököt tettek meg egy-egy hírlap-vállalat vezetőjévé. Az elmaradhatatlan következményt könnyű elképzelni.

A szaktudás maga még nem is elegendő. Nyugodt, üzletek után nem kapkodó, de szükség esetén mégis bátor iniciatívájú ember kell egy hírlapkiadó vállalat élére, ha az prosperálni akar.

És mindenek felelt: kell, hogy morálja is legyen a lapkiadónak. Kell, hogy nála

a *tisztesség és az üzleti lap egy fogalom legyen.*

Mindig a becsületesség terén kell mozognia, már csak azért is, mert bizonyos, bogy ott fog találkozni a legkevesebb konkurrenciával.

A tisztesség követeli, hogy a lapkiadónak is legyen a legelső üzleti elve, hogy *lapját a közönség tartsa fenn.* Ehhez joga van s ezt el is éri, ha jól szolgálja a közérdeket. Az a lap, mely oly sokféle formában nyújtható állami támogatásra, a bankok állandó fejesére és hirdetések kicsikarására spekulál, sokkal kevésbbé képviselheti a közérdeket, mint az a lap, mely meg tudna élni az előfizetésből és elárusításból is. A tisztességes lapkiadónak legelső feladata tehát az, hogy lapját függetlenítse minden „fentartó tényezőtől", — kivéve az előfizetést és az árusítást. Nem szabad lapfentartó tényezőnek tekinteni még a hirdetést sem: Mert a hirdetések elfogadása nem kifogásolható ugyan, ha természetes, *nem erőszakolt* bevételi forrás, de amint a lapra nézve *mellőzhetetlen* bizonyos hirdetési bevétel, és amint az üzleti világban megtudják, hogy a lapnak annyira *szüksége van* bizonyos hirdetési bevételre, hogy zavarba jut, ha ez a bevétel elmarad, — akkor már veszélyben van a lapnak a függetlensége is és a lap már kapható oly dolgokra is, amelyekre

egy igazán független újságot nem lehel felhasználni.

A közérdek független .szolgálata nemcsak azért üzleti érdeke a hírlapvállalatnak, mert a legtöbb oly csőiben, amikor a lap a közérdeket elleplezve a magánérdekül támogatja, megvan az a veszedelem, hogy a közérdek elnyomása egyszer csak mégis kiderül majd és akkor a közönség bizalma a lap iránt meg fog rendülni, — hanem azért is, mert a közérdek mellőzését nagyon hamar, *szinte észrevétlenül megszokja* az ember, annyira, hogy azután már eszébe se jut a finomabb distingválás és nagyon könnyen hajlik arra, hogy gyakran és lelkiismeretfurdalás nélkül tegye meg azil, aminek legelső elkövetésekor talán még azzal nyugtatta meg önmagát, hogy „hiszen ez úgyis csak kivéieles dolog!”

Tudás, energia és becsületesség melleit nagyon gyakran még pillanaitnyi elhatározásra és gyors cselekvésre is van szüksége a modern lapkiadónak, — de főként annak, aki nem előfizetésre, hanem számonkint való darusításra rendezi be a hírlap-vállalalát. Mert az előfizetésre alapított újságnál, ha szépen beérkeztek a negyedévi előfizetések (a megrendelők zöme ugyanis negyedévenkint küldi be az előfizetési díjat), akkor a lapkiadónak három hónapig meglehetősen nyugodt az élete: ellenben a kolportázs-lapnál három nap alatt

nagy, sőt lényeges változások történhetnek. Ha a szerkesztőség egymásután három napon át rossz lapot készít, vagy ha egymásután három napon át félórát vagy háromnegyed órát késik a lap: a fogyasztás nem ezer, hanem tíz-húszezer példánynyal csökkenhet. Itt tehát teljes mértékben szükséges a mindenre kiterjedő, állandó érdeklődés, a soha nem lankadó energia és a mindennapi helyzetnek megfelelő, bátor intézkedés.

Ha a lapkiadónak ugyanoly- energiára és üzleti éheiben ugyanoly szolidságra van is szüksége, mint más kereskedőnek vagy gyárosnak: az ő munkája mégis nagyon különbözik minden más üzletemberétől.

Pl. a pénz-dolgokban a lapkiadónak más a helyzete, mint a többi üzletemberanek. Minden gyáros és minden kereskedő szoliditásának bárminő kockázata nélkül igénybeveheti a hitelt bizonyos határig. Ha ezt egy lapkiadó teszi (és majdnem mind megteszi), ezzel nemcsak szoliditásának, árt, de függetlenségének is. Aki egy bőrgyárnak hitelez: eszébe se jut, hogy a kamaton kívül ajándék-bőrt is kérjen; aki azonban egy hírlap-vállalatnak nyújt kölcsönt, nemcsak a tőkéjét és annak kamatait várja vissza, hanem a lapot egyszersmind le-, kötelezettjének is tekinti és igényt tart jóformán minden szolgálatra, ami a laptól kitelik. A vezérigazgatótól kezdve le a legifjabb prak-

tikánsig, aki csak egy színházi szabad jegyei akar, — mindenki igényi tari a lap „viszont-szolgálataira”. Komoly, tekintélyérc (s ezzel együtt: érdekeire) féltékeny lap nem vehet igénybe hitelt.

Pénznek tehát kell lenni, még pedig bőven. Ha valamelyik lapkiadó nagyon gondol kőzik, hogy valamely célszerűnek ígérkező újításba vagy igen előnyösnek látszó beruházásra odaadja-e a pénzét (főként, ha az újítás vagy beruházás a terjesztéssel függ össze), akkor a lap vezetése már beteg. Aki szeretettel simogatja kiadása előtt a bankót, akinek Itaj a szíve minden költségnél s aki csak azt látja, hogy a. pénz kimegy és nem arra gondol a kiadás pillanatában, hogy a pénz majd vissza fog jönni és vissza kell jönnie megszaporodva: az nem való lapkiadónak. Λ krajcároskodó takarékosság, melynek oly okos példáit ismerjük az iskolai olvasókönyvekből: itt nem válik be. A másik véglet: a pénzszórás is ártalmas; nemcsak azért, mert effektiv hiányt okoz a pénztárban, hanem psychologiai hatásánál fogva is. Az alkalmazottak szeme előtt végbemenő „pénzpazarlás” demoralizáló hatással van.

Pénzügyi szempontból igen nehéz a lapkiadó helyzete az újságírókkal szemben. Semminő más, komoly üzletben nem oly fontos tényező pl. a „fizetési előleg”, mint az

újság-üzletben. Minden kísérlet, mely ennek kiküszöbölésére irányult, meghiúsult. A rideg eljárás éppen olyan kárhozatosnak bizonyult, mint a korlátlan előlegezés. Teljesen egyéni alapon, az írók egyéniségéhez mérten lehet csak az előlegezésbe nagy veszteségek nélkül belebocsájtkozni, — az egyéniségek .megismeréséhez pedig αϊ agy emberismeret szükséges. Hogy az előleg a lapkiadás szempontjából mily komoly tényező, nyilvánvaló abból is, hogy van Budapesten lap, melynél az előlegek összege jóval meghaladja a százezer koronát. Az a körülmény azonban, hogy az újságírók a hivatalnokokhoz képest nagyon is „abnormális gondolkozású" és szerfölött „nehezen kezelhető" emberek, még korántsem jelenti azt, hogy csak elkényeztető bánásmóddal és csak pénzzel, sőt csak sok pénzzel lehet őket minél nagyobb és minél sikeresebb munkásságra serkenteni. Az újságírókra, ezekre az otthon, a szerkesztőségben csaknem kivétel nélkül „betegesen érzékeny" könnyen, megsértődő, nagyon könnyen „ellustuló", de nagyon könnyen is lelkesedő és jókedvükben határtalanul munkabíró emberekre igen számos eszközzel lehet hatni a pénzen kívül, amely hogy náluk nem a legnagyobb serkentő eszköz, azt bizonyítja az is, hogy igen szegény lapoknál is vannak, akik brilliánsan írnak és a kimerülés haláráig dolgoznak.

Mindaz, amit itt a lapkiadásról elmondottunk, c pályának csak a nagy nehézségeit tüntette fel. Van azonban a lapkiadásnak olyan fényoldala is, amit más üzletemberek megirigyelhetnek. És ez: *a komoly konkurreucia hiánya,* Minden lap annyim egyéni, — akár akarja, akár nem, — hogy szinte utánozhatatlan. A lapkiadónak »nem igen kell félnie attól, hogy más ugyanoly jó lapot fog csinálni, mint ő, mert minden lapban az egyéniségeknek egész tömege érvényesül s ezeknek az egyéniségeknek oly kis országban, mint a miénk, nincsenek *alter ego-ik.* Minden lapnak megvan a maga külön iránya, hangja és szine, — soknak már a tartalma is különbözik a többiétől — és rendesen megvan a maga külön közönsége is. Ha egy új lap alakul, nem a légi lapok törzsközönségét hódítja el, hanem *rendesen egészen új olvasó-tábort gyűjt össze magának.* A magyar közönség az újságok dolgában *rendkívül konzervatív,* — inkább két lapot járat, de a megszokott újságját nagy ok nélkül nem hagyja el. A kolportázs-lapnak a sorsa szintén nem a konkurrenciától függ, hanem attól, hogy *van-e mindennap friss mondanivalója?* Ha a nap minden órájában más meg más újság jelennék meg: mindazok megélnének, melyeknek *tartalmasságát* és *becsületességét* (az életképességnek e két elengedhetetlen kritériumát) a közönség megismerte,

A lapszerkesztés

A lap szerkesztése alatt általában a közlendő anyagok kiválogatását s a kiszedett cikkeknek a lap egyes oldalain való elrendezését, a közlemények egymásutánjának megállapítását értik.

Ezt a munkát, mely a lap minőségére és sokszor a sorsára nézve is döntő fontosságú, nem egy ember végzi. A lapnak politikai, társadalmi és közgazdasági, irányítása, a munka társak helyes foglalkoztatása és munkájuknak többnyire nagyon, szükséges ellenőrzése már maga is óriási feladat; mivel pedig a szerkesztéssel nagyon sok adminisztratív és technikai munka is jár, a munkamegosztás a szerkesztésben nemcsak célszerű, de szükséges is.

A *főszerkesztőnek* rendszerint nem a munkája, hanem a neve fontos a lapnál. Vagy tekintélyt akarnak szerezni a lapnak a főszerkesztő nevével, vagy a főszerkesztő akar magának tekintélyt szerezni azzal, hogy ő egy lapnak a főszerkesztője. A főszerkesztő sok esetben csak a lap igazgatása iránt érdeklődik és nem a szerkesztés iránt, amelyben, néha úgyis egészen laikus. Ha a szerkesztőség

munkájában is részi vesz a főszerkesztő, — ami ritkább dolog, — úgy rendszerint csak a politikai irányítást végzi s fenntartja és ápolja az összeköttetést azzal a politikai párttal, amelylyel a lap kooperál. A főszerkesztő hatásköre és munkássága mindig egészen egyéni, a főszerkesztő személyiségének megfelelően más meg más az egyes lapoknál.

A *felelős szerkesztő* munkaköre már fontosabb; ő lévén felelős a bírósággal szemben és többnyire a közönséggel szemben is mindenért, ami a lapban megjelenik, neki tulajtionképpen ismernie kellene a lapnak egész: anyagát már a megjelenése előtt. Ez azonban szinte fizikai lehetetlenség, — a felelős szerkesztő a maga munkájának jelentékeny részét kénytelen áthárítani másra: helyettesére vagy segédére.

A felelős szerkesztőnek a jogköre csak a bírósággal szemben van megállapítva; hatásköre benn a szerkesztőségben s tekintélye a társadalomban és munkatársaival szemben szinte ahány lap, annyiféle. A felelős szerkesztő nem is mindig hírlapíró. Volt rá eset, hogy egy lapkiadó a jogtanácsosát tette meg a lap felelős szerkesztőjének, aki sok, sok éven át szerepelt is mint felelős szerkesztő anélkül, hogy csak egyetlenegy esetben is tájékozódott volna azirán t, hogy vájjon holnap mi fog megjelenni abban az újságban, amelynek köz-

leményeiért ő felelős? A strohmann-rendszer a magyar sajtóban csak nagyon szórványos, de már több évtizedes jelenség. A legtöbb lapnál a felelős szerkesztő a lap kiadó-tulajdonosának megbízóttja igen széles hatáskörrel, —-némely esetben pedig maga a laptulajdonos a felelős szerkesztő. Ahol a felelős szerkesztő) maga is alkalmazott, rendesen ott is az övé a döntő szó a munkatársak és a segéd-személyzet szerződtetésében és elbocsájtásában, s az alkalmazónak .munkabeosztásában. A felelős szerkesztő a maga hatásköréből annyit enged át a helyettesének vagy a segédszerkesztőjének, amennyit szükségesnek lát. A reggeli lapok közül némelyiknél a felelős szerkesztő egymaga végzi a szerkesztés minden munkáját egész a késő esti órákig és csak este kilenc óra után adja át a vezetést a segéd- vagy éjjeli szerkesztőnek. Az egész munkáinak ez a centralizálása a felelős szerkesztő személye körül azonban csak ott lehetséges, ahol; jól begyakorlott, egymással harmóniában dolgozó munkatársai vannak a lapnak, akiknek nem kell a munkát kiosztani, tudják a feladatukat és nincs szükségük mindennapi irányításra a maguk munkájában. Ha az egyes *rovatoknak* (pl. a lap politikai részének, a hírrovatnak, a törvényszéki, közgazdasági stb. ügyeknek) vezetői kipróbált, megbízható emberek, akik írni is tudnak, akkor lehetséges a szerkesztés-

nek egy kézbe való összpontosítása, egyébként azonban, nem. Ahol ez u. royal-rendszer nagyon ki van fejlődve és a lap oly szerencsés, bogy rovatainak a vezetői többnyire megbízható és mesterségükhöz értő emberek, ott, bár egy a felelős szerkesztő, lényegében a nagy német lapok többes szerkesztői rendszere van érvényben, ha jogilag az egyes rovatok vezetői nem felelősek is. (A nagy német lapoknál, külön felelős szerkesztője van a politikai, külön az irodalmi és művészeti, külön a közgazdasági stb. résznek.) Ott, ahol a felelős szerkesztő éppen úgy csak a nevét adja a laphoz, mint másutt a főszerkesztő, — a helyettes szerkesztő vagy segédszerkesztő végzi a szerkesztés lényeges munkáját.

A szerkesztés lényleges mimikája a következő négy részből áll:

1. Irányítás minden oly kérdésben, melyben a lapnak állást kell foglalnia valami mellett vagy valami ellen, vagy amikor a lap közömbös álláspontra akar helyezkedni.

2. Munkafelosztás a lap munkatársai között.

3. A közlésre szánt kéziratok elolvasása és kijavítása.

4. Érintkezés a hatóságokkal és a közönséggel.

Az irányítás kiterjed a lap politikai magatartására is ott, ahol ezt a lap kiadója

vagy főszerkesztője nem tartotta fenn a maga részéré. Az irányítás, ami egyértelmű a lap kormányzásával, minden jó lapnál meglehetősen demokratikus módon történik: a lapnak kiválóbb munkatársai nagyon is élnek a szólás-szabadság jogával, véleményüket a politikai, társadalmi stb. kérdésekről a leglteplezetlenebb formában kimondják s ezzel önkéntelenül is oly befolyást gyakorolnak a lap irányítójára:, amely elől ez csak a legkivételesebb esetekben térhet ki. Persze vannak oly esetek is, amikor az irányítás teljesen autokrata módon történik, még az egészen jelentéktelen dolgokban is. Ennek szükségképpen mindig kellemetlen következményei vannak. Mert mindenki, aki a nyilvánosság számára ír, többé-kevésbbé egyéniség, akinek magának is van véleménye a dolgokról és emberekről. Amennyire szükséges, hogy mindenki, aki a lapba ír, a lehetőségig alkalmazkodjék a lap irányítója által megszabott elvekhez vagy esetről-esetre adott utasításokhoz: éppen annyira lehetetlen, hogy az irányító egyéniség a maga érzés- és gondolatvilágát teljesen átültesse annak az embernek a lelkébe, akivel rendelkezik. A szerkesztő a maga egyéniségét nem bírja rákényszeríteni a munkatársára. Amint pedig ezt egyszerit fegyelmi kérdésnek tekintik: már elhibázzák az egész dolgot. Ha az újságíró oly érzelmeket akar kelteni, am e-

lyeket ő maga át nem érez, ha igazság gyanánt hirdet valamit, ami az ő egyéni meggyőződése szerint hamisság vagy tévedés, ha oly argumentumokat érvényesít, amelyeknek gyengeségéről meg van győződve, vagy elhallgat tényeket és szempontokat, melyek már szinte kiabálnak: munkája csak stílusgyakorlat, belső, hatékony erő nélkül. Az a szerkesztő, aki nem engedi, hogy a lapja tudomást vegyen valamely nagy eseményről vagy valamely nagy egyéniségről, ha az neki nem rokonszenves, aki képes magasztaltatni a tehetségtelenséget és személyi vagy üzleti érdekből kigúnyoltatni, vagy ami ennél még roszszabb: teljesen negligáltatni kiváló cselekményeket vagy nagy ideákat: — nagy gyermek, aki elfelejti, hogy ő *csak egy* lapnak a szerkesztője, a közönség pedig még sok más lapot is olvas és így kárba vesz az egyedül álló lapnak a maga saját külön tendenciája. A már említett általános ezekeken kívül még arra is kell a szerkesztőnek gondolnia, hogy nem töltheti be sikeresen a hivatását, ha

1. nem érti jól a mesterségét,
2. nincs benne elég energia,
3. nem tud bánni a munkatársaival.

A szerkesztőnek magának is jó újságírónak kell lennie, mert különben nem lehet a munkatársai előtt tekintélye és a munkatársainak működését nem irányíthatja és megbírálni nem tudja. Az energia alatt, mely-

re a szerkcsztőnek oly nagy szüksége van, nemcsak a. gyors, határozott és fárad hatatlan cselekvést kell most értenünk, hanem az állandóan éber figyelmet is. A szerkesztőnek nemcsak az éppen most törtérő eseményeket kell megfigyelnie, hanem azokat az eseményeket is, amelyek még csak készültek. Sok olyan dolog van, amiről előre tudjuk, hogy holnap vagy egy hét, egy hónap múlva végbe fog menni. E programszerű dolgokat amily könnyü, éppen olyan szükséges is nyilvántartani, de ezeken kívül számos olyan esemény van, amely biztosan várható, bár bekövetkezésének határidejét előre nem lehet tudni. Ha a közélet valamely kiváló alakja «agybeteg, minden jó szerkesztő maponta gondol reá és nemcsak az életrajzát íratja meg előre, hanem gondja van rá, hogy valamelyik munkatársa naponkint érdeklődjék az állapota iránt. Ha egy bankot vagy nagy vállalatot a fizetésképtelenség veszedelme fenyegeti, ez lehet meglepő a hitelezőkre nézve, de nem lehet meglepő egy jó szerkesztőre nézve. Az, hogy a szerkesztő állandóan! figyelemmel kisérje a többi lapokat, oly elemi követelmény, hogy szinte említenünk sem kellene. Mindez; sokkal nagyobb energiát kíván, mint a laikus képzelné: hiszen csak egyetlenegy napnak eseményeit jól ismerni, amelyekről a lap beszámol, már maga is óriási munka. Mindennap új meg új diplomáciai, politikai, köz-

gazdasági stbi problémáik merülnek fel, új meg új helyzetek támadnak, amelyeiket nem-csak megérteni, de helyesen értelmezni: köte-lessége a szerkesztőnek. A szoros értelemben való szerkesztőségi munkán kívül tehát sokat keli olvasnia a szerkesztőnek s okos és kiváló egyéniségektől sok megbízható információt kell szereznie, mert enélkül nem tudja, hogy mi történik körülötte a világban;.

A munkatársakkal való bánásmód is ne héz dolog. Nem lehet ezt a kérdést rövidesei elintézni azzal a követelménynyel, hogy a szerkesztő legyen igazságos a munkatársaival szemben. Vannak írók és újságírók, akikké! semmire se megyünk, ha igazságosak va gyünk irántuk. Az igazságosság néha azt kö vetélné, hogy munkatársunkat távolítsuk el azonnal a szobánkból; ez esetben azonban a munkatársunk nem írná meg nekünk azt az érdekes és jó cikket, amelyre nekünk sokkal nagyobb szükségünk vain, mint arra, bogy vele szemben a Nemezis szerepét eljátszszuk. Az egyéniségeket alaposan megismerve, holl elnézőnek, hol szigorúnak, sőt néha túl-szigo-rúnak kell lennünk; az egyik emberrel szem-ben a becézgetés, a másikkal szemben a szi-gorúság juttat bennünket célhoz. Vannak új-ságírói egyéniségek, melyek semmi szín alatt nem dolgoznak, ha pár száz korona van a zsebükben. Az egyik csak akkor ír, ha előre

fizetünk neki, a másiktól semmiesetre se kapunk kéziratot, ha előre fizetünk neki. Az egyiket folyton dicsérni és magasztalni kell, mert különben annyira erőt vesz rajta a melancholia, hogy hasznavehetetlenné válik, — a másiknak pedig már a legkisebb dicséret is fejébe száll és napokig nem lehet véle bírni, ha egy kis elismeréssel voltunk iránta.

De ha nagyon nehéz dolog is a polgári életben szokásos „rendhez” szoktatni a szerkesztőség tagjait: ez mégis nagyon szükséges, mert mindem lapnak a nap előre kitűzött órájában, sőt percében készen kell lennie. A percnyi pontosság ebben az üzemben még fontosabb, mint a vasútnál. Tényleg van is rend, sőt fegyelem is minden komoly lapnak a szerkesztőségében, és ha ez a rend és ez *A* fegyelem nem is olyan, mint például egy hivatalban, azért nem kevésbbé szigorú. A felmondás és elbocsájtás Damokles-kardja elvégre állandóan ott lebeg minden újságírónak a feje fölött és vajmi ritka az olyan pillanat, amikor az egyik laptól elbocsájtott újságíró azonnal el tud helyezkedni egy másik lapnál, ugyanoly jó állásija, mint aminőt az imént elveszített. Ezt a határozottan hátrányos helyzetet, melyben az újságíró van a szerkesztőjével szemben, némileg ellensúlyozza a szerkesztőnek az a belátása, hogy ha ő elbocsájtja is azt a munkatársát, akitől szívesen válnék meg, nem bizonyos, hogy kü-

lönb embert kap helyette. Különben, amint az egész természetben minden rekompenzálódik és csaknem minden rossz dolognak felfedezhetjük utóbb a jó oldalát is, éppen úgy ellensúlyozzák a szerkesztőség „nehéz” tagjait a „könnyűsúlyúak”, — hol azok az ifjabb emberek, akikben lobog az érvényesülési vágy, hol pedig azok a szerkesztőségekben nem ritka egyéniségek, aki, mint a jól megszerkesztett gépek, úgy látnak neki a dolog hoz és olyan tömeg-mimikát végeznek, melyre csak az éveken át folytatott mindennapi training leszi képessé az embert. Csak így lehet a lapot a rendelkezésre álló minimális idő alatt elkészíteni.

A szerkesztő és munkatársai között ritkán van igazán őszinte, jő viszony. De ez nem is szükséges; sokkal fontosabb ennél az, hogy úgy a szerkesztő, mint munkatársai szeressék a lapot, amelynek dolgoznak. Ha a lapnak sikereiért dolgoznak mindannyian, akkor minden törekvésük koncentrikussá válik és mindnyájuk munkásságának közös középpontjában, a közösen kivívott sikerben találkozva elfelejtenek minden apró-cseprő súrlódást, s rendesen igen könnyen megbocsájtják egymásnak az ambíció vagy a hiúság elég gyakori bántalmait, sőt az irigység, a szekatúra és az intrika sokszor elkerülhetetlen tűszúrásait is.

Hogy készül az újság?

Bár a reggel megjelenő újság készítési módja nagyjában megegyezik az estilap előállításával, a kettő között mégis annyi eltérés van, hogy ha a mai újság létrejöveteléről akarunk beszélni, külön kell szólanunk a reggeli és külön az esti lapról. Mindakét lapra nézve közös szabály azonban, hogy a jó szerkesztőnek elég a holnapi lapra gondolnia; ha a holnaputáni lapra nézve már ma csinálj terveket: rossz lapot fog produkálni. A legfrissebb eseményekhez és a legújabb helyzetekhez kell mindig alkalmazkodni; lehetséges, hogy az, amit ma a holnaputáni lapra szánunk, holnap már elavult, túlhaladott dolog lesz. Abban a tekintetben, hogy mivel telik majd meg az újság, a jó szerkesztőnek egy tisztességesen megszervezett szerkesztőségijén soha nem kell aggódnia. Az élet csupa eseményekből áld; események mindig vannak, csak érteni kell a módját, hogy tudomást szerezzünk róluk. Az a tudás, vagy ügyesség, vagy érzék (mindegy, akárminek nevezzük), amelylyel az újságíró megtudja, meglátja, észreveszi, vagy megérzi a történéseket, még fontosabb annál, hogy tudja ezeket leírni; és éppen ez a megtudás, az

erre való képesség különbözteti meg az újságírót a nem-újságírótól.

A reggeli lapnak a munkatársai délután négy-öt óra tájon gyülekeznek a szerkesztőségben és nagy részük este nyolc óráig, félkilencig marad ott. Ez azonban nem azt jelenti, hogy csak ez alatt a pár óra alatt dolgoznak. Ha van országgyűlés: az országgyűlési tudósító pár órát az ülésen tölt el; ha nincs ülés, a déli korzón találkozott egy-két passzionátus politikussal, este pedig megfordul a pártkörben, sőt néha egy este több pártkörben is. A törvényszéki tudósítónak kötelessége, hogy a nap folyamán megforduljon a bíróságoknál és ha van valami érdekes tárgyalás, azon jelen legyen. A közgazdasági rovat vezetője gyakran megfordul egyik-másik nagy pénzintézetben, ahol bizalmas embere van. A rendőri tudósítónak kötelessége minden nap bemenni a főkapitányságra és -kötelessége minden nagyobb ügynek személyesen utánajárni. A fővárosi tudó-silónak is minden nap végig kell járnia néhány ügyosztályt. Továbbá az olly nagyobb eseményekhez, amelyek előreláthatóak voltak, a szerkesztő már az előző napon kiküldi valamelyik munkatársát; pl: kongresszusra, megyegyűlésre, választásra stb. Szóval: mire a szerkesztő öt óra tájon bemegy a szerkesztőségbe, néhány mun-

ka társától már kész kéziratot várhat. Vár is, de nem kap.

Rendszerint nagy biztalás szükséges, hogy „fogjunk már a munkához, — nincs semmi kézirat”. Nagy uzsonnázás folyik; közben és utána: a napi események és pletykák megbeszélése, majd mindenki szükségét érzi annak, hogy újságokat olvasson, ami hangos megjegyzések és viták nélkül nem igen megy végbe.

A nyomdából a fő-szedő hét óra tájon jelentkezik kéziratért. Megkapja a tárcát, — ebből van készlet mindig — s a színlapokat, a vízállást és időjárási jelentést, a tőzsdei árfolyamokat, sőt többnyire már a kész börzetudósítást is. Az első anyag közölt vannak a közgazdasági rovat „hírei”, mert ezek többnyire egyes pénzintézetek és nagy vállalatok írásban beküldött közleményei. A külső munkatársak által beküldött cikkekből is be lehet szorítani egyet-kettőt a lapba, ha éppen hely van. A hírrovatból leghamarabb készen vannak a halálozási hírek és azok a közlemények, amelyeket kőnyomatosokból és az esti lapokból egyszerűen „kiollóznak”. Néha egykét szót javítanak vagy változtatnak a szövegen. A vidékről érkező tudósításokat nagyon sok helyütt eredeti formájukban, egy kis kurtítással közlik. Nagy ritkaság az olyan szerkesztő, aki megköveteli, hogy munkatársai a

kőnyomatosok és esti lapok híreit eredeti formában dolgozzák fel; és ha ezt megköveteli a szerkesztő: megtörténik, hogy az esti lapnak vagy a kőnyomatosnak a hírét egyszerűen lemásolják. A hírrovat egyrészt a bécsi és berlini lapokból készül. Néhol francia, angol vagy olasz lapot is járatnak, de ez többnyire kárbaveszett kiadás; nem mintha a szerkesztőségben nem lennének, akik tudnak franciául, angolul vagy olaszul, hanem inkább azért, mer! aki e nyelveken lud, rendesen már maga is tud eredeti dolgot produkálni és inkább ír, mint fordít, holott a lapjának igen sok esetben jobb volna, ha nem írna, hanem csak fordítana. A nap nagyobb eseményeiről szóló táviratokat is összenyírja valaki a szerkesztőségben az esti lapokból és a Magyar Távirati Iroda kőnyomatos íveiből. Nyolc óra felé kész a törvényszéki és a színházi rovat (az aznapi színházi és hangversenykritika kivételével). Elkészül politikai híreivel a politikai munkalárs, az esti lapokból s az országgyűlési gyorsiroda feljegyzéseinek másolataiból össze, van szabdalva az országgyűlési tudósítás. A riporter is elkészül a dolgával, ha a nap folyamán történt valami. Közben a szerkesztő értekezett valamelyik munkatársával arról, hogy miről lehetne vezércikket írni; ha a témát megtalálták, néha megvitatják azt is, hogy mi legyen a cikk tartalma; ez azonban a legtöbb

esetben fölösleges, mert a vezércikk írója nagyon jól ismeri lapja állásfoglalását és teljesen tisztában van azzal, hogy mit és milyen hangon kell írnia.

Este kilenc óra tájon már csaknem teljesen üres a szerkesztőség. Kilenc-tíz óra közt elfoglalja helyét az íróasztalnál az éjjeli szerkesztő és most már ő vezeti a szerkesztőség munkáját egész hajnalig, míg a lap el nem készül. Némely lapnál külön éjjeli szerkesztő van alkalmazva, aki csak éjjel dolgozik; más lapoknál az éjjeli szerkesztést az a helyettes vagy segéd-szerkesztő végzi, aki napközben is segítségére van a felelős vagy fő-szerkesztőnek ÍI munkájában. Az éjjeli szerkesztő legelőször is az iránt érdeklődik, hogy a holnap reggel megjelenő lap számára mi van „leadva” a nyomdába? Ami anyag este kilenc-tíz óráig ki van szedve, annak a szedéséről „levonatot” kap az éjjeli szerkesztő; azokról a kéziratokról, amelyek szedés alatt („kézben”) vannak, szóbelileg tesz jelentést a fő-szedő. Néhol szokás az éjjeli szerkesztőnek másolatot adni a „tükör”-ről. A „tükör” egy hosszú papírszeletre irott kimutatás a nyomdába küldött kéziratokról; a kimutatásba be van jegyezve az is, hogy előreláthatólag hány sor lesz kész szedésben egy-egy cikk? Ez az előzetes számítás azért szükséges, mert enélkül az éjjeli szerkesztő nem tudhatná, hogy „megtelt”-e

már a lap, vagy pedig még sok helylyel rendelkezhetik? Az éjjeli szerkesztő mellett van legalább egy „éjjeli munkatárs”, aki az éj folyamán érkező kőnyomatos lapok és táviratok anyagát feldolgozza. Este tizenegy óra tájon beérkeznek a kritikusok a színházakból és hangversenyekről és megírják jelentéseikkel. Rendesen csak késő este készül el munkájával a politikai tudósító is. Télen helyet kell hagyni a báli tudósítónak is. Rendesen a legfiatalabb munkatárs vagy valami alkalmi tudósító megy el bálba, hogy a rendező uraktól elkérje a jelenvolt hölgyek névsorát és átvegye az obligát táncrendet. A báli tudósításért a ren des munkatársnak is külön díjazás jár; felszámítja a tudósító minden bálnál a frakk és ing-vasalást, keztyűt stbit; van olyan újságírói frakk, amelyet már ötszázszor vasaltak — persze csak a költségjegyzékben. A rend őri tudósító is megírja az esti eseményeket, ha vannak. Kötelessége azonban egész éjfélutáni két óráig résen lenni, főként ha valami nagy úr halódik; ilyen esetben még hajnalban is becsöngetnek a nagybeteg házához, hogy megtudják: meghalt-e már a kegyelmes úr? Ha már megboldogult, akkor a legelső kávéházból jelentik a szerkesztőségnek a halálozás percét, — a többit már tudják ott benn. Minden jól szervezett szerkesztőségben már előre meg van írva a közélet minden neveze-

tes szereplőjének a nekrológja; ha nagybeteg lesz valaki közülök: a nekrológját előre kiszedetik a nyomdában. (Szinte babona azonban az újságírók között, hogy ha előre kiszedetik valakinek a nekrológját: a beteg felgyógyul!) Mielőtt a lap teljesen elkészül, a rendőri tudósító még telefonál a mentőkhöz és a tűzoltókhoz, hogy nincs-e valami újság?

Az éjjeli órákban legtöbb hasznát veszi a szerkesztőség a bécsi telefon-tudósításnak. Egy munkatárs, aki rendszerint csak ezzel a munkával foglalkozik (s aki többnyire nem újságíró, hanem gyorsíró), este tíz óra és éjfélutáni egy óra közt többször is felhívja telefonon a lap bécsi tudósítóit, (ajk a Neue Freie Presse, a Neues Wiener Tagblatt vagy a Fremdenblatt szerkesztőségében dolgoznak) s ezektől a Bécsbe érkezett külföldi táviratok anyagát telefonon átveszik. Mivel a tudósítók gyakorlottak már ebben a munkában, egy jó gyorsíró két beszélgetés (hat perc) alatt annyi anyagot átvehet tőlük, amennyi megtölt egy hasábot (átlag 100 nyomtatott sort). Nagy szerencse, ha a gyorsíró munkatárs olyan jó magyarsággal és szükség esetén annyira átdolgozva tudja lefordítani a bécsi német jelentéseket, hogy javítgatás nélkül a nyomdába lehet adni a kéziratát; ez azonban ritka eset.

Az éjszakai órákban a Magyar Távirati Iroda rendesen három-négy kiadást ad: ezek-

bol a táviratokból a közlendő anyagot az éjjeli szerkesztő annál óvatosabban válogatja ki, minél inkább halad az idő. A táviratok egy része változatlanul megy a nyomdába; más részükből külön cikk vagy napihír lesz, esetleg a közgazdasági vagy a színházi rovat gyarapodik velük.

Éjfél után két óra tájban készül el a Magyar Távirati Iroda utolsó kiadása, melynek táviratait már rendesen telefon útján közlik az egyes szerkesztőségekkel. Ez a „schlusz”, a rendes munka befejezése. Egy munkatárs még a szerkesztőségben marad, hogy valaki résen legyen, ha netán még ezután is történnék valami, az éjjeli szerkesztő pedig átmegy a nyomdába, hogy jelen legyen a „tördelésnél”. (A tördelés az egyes cikkek helyének megállapítása, a kiszedett betű-hasáboknak a hírlap egyes oldalaira való beosztása.) Amint egy-egy oldal elkészül, levonatot is készítenek róla s azt az éjjeli szerkesztőnek bemutatják. A lap hirdetési oldalai már az esti órákban elkészülnek; még éjfél előtt kész az első oldal, valamint azok az oldalak is, amelyeken a közgazdasági rovat közleményei vannak el helyezve. Amint az újságnak minden oldala készen van (hajnalban félháromkor), a többi már rendesen a nyomda dolga. Elég gyakran megtörténik azonban, hogy valami nagy eseményről még később, csak három órakor vagy

negyed négykor érkezik tudósítás. Az éjjeli szerkesztő vagy helyettese még a szerkesztőségben van s az elkésve érkezett táviratot vagy egyéb hírt kiszedeti. Amikor ezzel is készen vannak, a gépeket megállítják s az újság valamelyik lapjának helyére egy új oldalt illesztenek be, amelyben már benne van a friss hír is. Mivel minden oldalt ólomba kell önteni és csak úgy lehet a nyomtató gép hengereire rátenni, az ilyen, pótlólag készült oldalt „utánöntés”-nek nevezik. Az utólag becsúsztatott hír fölé némely lapnál feltűnő betűkkel odaírják ezt a jelzőt: *Legújabb.* (Azokat a példányokat, melyeket e „legújabb” hír nélkül már kinyomattak, természetesen nem semmisítik meg, hanem szintén forgalomba hozzák.) Csak hajnali negyednégykor vagy félnégykor távozhatik nyugodtan a szerkesztőségből az utolsó munkatárs is.

A reggeli lap kilenc-tíz óra alatt készül el. Azok az esti lapok, amelyeknek beosztása és tartalma ugyanolyan, mint a reggeli lapoké és amelyek a késő délutáni órákban jelennek meg, nagyjában ugyanúgy készülnek, mint a reggel megjelenő újságok. Egészen más azonban a helyzet ott, ahol nem szokás a reggeli lapok anyagát átvenni, hanem minden izében friss lapot kell készíteni, nem kilenc-tíz, hanem négy-öt óra lefolyása alatt.

Egy friss esti lap, például Az Est, melyet

délután negyed kettőkor már árusítani akarnak az utcán, nem támaszkodhatik a kőnyomatos újságok közleményeire és a Magyar Távirati Iroda híreire sem, mert mire ezek normális körülmények között a laphoz eljuthatnak, akkor már elkésve érkeznének. Eredeti távirat és eredeti tudósítás kell itt mindenről és oly mértékben van sikere a lapnak, amily mértékben eredeti és friss tud lenni.

Az éjszaka folyamán és a kora reggeli órákban már tömegesen érkeznek a táviratok; a külföldi tudósítók nemcsak arra vannak kioktatva, hogy mit, hanem arra is, hogy hogyan és hány órakor táviratozzanak? Pl. a rotterdami tudósító, akinek állása azért fontos, mert az európai kontinensen ő kapja meg leghamarabb a londoni Reuter-ügynökség táviratait, éjfélkor kezd dolgozni, mert a Londonban este tizenegy órakor kiadott „távirati" jelentések, mélyek oda az öt világrészből összegyűlnek, éjfélkor már Rotterdamba érkeznek, s ettől kezdve félóránkint követik egymást Londonból Rotterdamba az egyes táviratcsoportok. A rotterdami tudósító 12 óra 15 perckor feladja első táviratát s azután tíztizenöt percnyi időközökben a többi táviratait; minden telegramot megszámoz s az utolsónál jelzi, hogy befejezte a munkáját; a számozás azért szükséges, hogy Budapesten a szerkesztőségben mindig tudják: beérkeztek-e

már az összes táviratok és ha nem: hányat lehet még várni? Ha nincs semmi zavar, akkor az éjfél és hajnali három óra között feladott tizenöt-húsz távirat délelőtt kilenc és tizenkét óra között megérkezik Budapestre.

Reggel félnégykor a rotterdami tudósító már mehet aludni. Berlini kollégája már rég-talpon van és buzgalommal nézi át a berlini reggeli lapokat, melyek hajnali három órakor már mind az asztalán vannak. 3 óra 15 perc-kor indul Budapestre az első távirat és öt-hat percenkint követik a többiek; a 4 óra 15 perc-kor feladott táviraton már rendesen rajta van ez a jelzés: *letztes.* A berlini táviratok csak valamennyire is normális forgalmi viszonyok mellett már délelőtt tizenegy óráig mind meg-érkeznek; azonban a háború alatt igen ritkán vannak normális viszonyok.

Egy másik fontos hír-centrum: Stock holm. A háború elején Kopenhágában folytak bizonyos kísérletek az oroszországi híreket illetőleg, de ez a hely nem bizonyult alkalmas-nak, főleg politikai okokból. A stockholmi szerkesztőségek azonnal tudnak mindent, ami Oroszországban történik; innen mindig friss anyagot lehet kapni. A táviratok azonban ne-hézkesen érkeznek ebből a semleges ország-ból: este 8—12 között kell feladni azt, aminek másnap délig Budapestre kell érkeznie. Szin-tén este dolgozik az olasz határon, a svájci

Lugano városkában elhelyezett, tudósító, aki az Olaszországból érkezeit híreket továbbítja. A balkáni hír-centrumok: Bukarest, Szófia és Szaloniki. Bukarestben nemcsak a balkáni, hanem az oroszországi eseményekről is nagyon gyorsan értesülnek és kivéve azokat a napokat, amikor a politikai helyzet nagyon feszült, a táviratok elég gyorsan meg is érkeznek Budapestre. Ezek azonban nem fix órákban feladott táviratok.

A lapnak nagyobb része távirati anyagból kerül ki; ezen az anyagon kívül természetesen nagyon szükségesek a hazai és a budapesti helyi tudósítások is. Mindezeknek a *megírására* egyáltalán nincs idő: tinta egyáltalán nem fogy a szerkesztőségben, mert minden cikket diktál a szerzője az írógépesnek. Így sokkal gyorsabban megy a munka. Ha az anyag nagy, akkor négyen-öten is dolgoznak rajta egyidejűleg. Pl. egy 1000 szóból álló táviratot egyszerre négyen fordítanak; így tíz pere alatt készen van az egész fordítás. Az országgyűlési tudósítás is többeknek a munkája: az egyes .szónokok beszédeinek tartalmát telefonon közlik a szerkesztőség gyorsíróival, akik a nekik juttatott részleteket azonnal lediktálják s a szerkesztő útján a nyomdába küldik; nagyon fontos természetesen, hogy a sorrendben zavar ne legyen. Amint a képviselőházban valami érdekes nyilatkozat elhangzik: tizenöt perc

múlva már ki is van szedve a nyomdában. Az egy órakor elhangzott nyilatkozatokat félkettőkor már részletesen lehet olvasni az utcán. Ha .számításba vesszük, hogy nem elég a cikkeket megfogalmazni, az írógépbe bediktálni, a szerkesztővel elolvastatni és szükség esetén javíttatni, hanem sokszor még hivatalos cenzúra alá is kell bocsájtani, csak akkor lehet fogalmunk arról, hogy egy ilyen modern újság készítésében mennyire fontos nem is minden perc, de a szó szoros értelmében minden másodperc. Egy ilyen lap szerkesztőségének olyan abszolút biztossággal kell dolgoznia, mint egy jól megkonstruált, finom gépnek. Béke idején nagyon megkönnyíti a mindennapi munkát az interurbán és a külföldi telefon, melyet a bécsi összeköttetés nagyon korlátozott használatát kivéve, most, háború idején teljesen nélkülözni kell; a háborúnak másik súlyos következménye a cenzúra, mely az egész sajtó iráni tanúsított minden előzékenység mellett is jelentékenyen meglassítja a lap elkészültét.

Az esti lap szerkesztőségének munkáját bízvást lehet „lázas tevékenységnek” nevezni; hogy egyénileg lázasan dolgozik-e valaki, az nem csupán a temperamentumtól, hanem a munka mennyiségétől és idejétől is függ. Nincs oly egészséges szervezet és oly higgadt temperamentum, mely sok és gyors munka esetén hamar meg ne tanulná: mi az idegek feszült-

sége, a szívnek gyorsabb dobogása s a szellemi munka által okozott egészen különös fizikai kimerülés. Minden állandó traininggel és így a mindennapi szerkesztőségi munkával is együtt jár persze az is, hogy természetessé, észrevétlenné, szinte a gépiességig tudattalanná válik úgy maga a gyors munka, mint annak minden szellemi és fizikai következménye.

A szerkesztés szempontjából az a legfőbb dolog, hogy legyen legalább négy-öt jól begyakorlott, sokoldalú munkára képes, meglehetős magyarsággal író és megbízható munkatárs a szerkesztőségben. Minél nagyobb az ily munkatársak száma, annál könnyebb a szerkesztő munkája.

Az újságíró

A képviselőház valamelyik nagy sajtóvitája után, amelyben éppen olyan lelkes, mint amily kevéssé őszinte beszédek hangzottak el a sajtószabadság védelmére, egy nagyon vidéki képviselő a Házból távozva felsóhajtott elvtársai előtt:

— Hiszen szép, szép az a sajtószabadság, csak azok az újságírók ne volnának!

A képviselő úr valóban fején találta a szöget. A sajtószabadságért még csak tudnánk lelkesedni, de az újságíróért. . .

Az újságíróról államnak és társadalomnak egyaránt az az őszinte véleménye, hogy az újságíró — szükséges rossz. Ha már megvan, tűrni kell, amíg lehet, annál is inkább, mert a tapasztalat szerint nemcsak az baj, ha az újságíró beszól, hanem az is, ha egészen megnémul; nagyon sok baj ellen hiába hívjuk segítségül a rendőrt meg a törvényt, de az újság még segíthet. Ilyenkor az újságíró a jó házi eb, mely beleharap annak a lábikrájába, akit mi, a békés társadalom, megtámadni nem merünk, noha már nagyon szeretnénk szabadulni tőle. Meg azután most, a XX. században már mégsem lehet csak a lépcsőház és a ka-

szinó pletykáiból táplálkozni, tudni kell valami egyebet is arról, hogy mi történik a világban. Erre mindenesetre elég jó az újság, melynek milliom hibája mellett is megvan az a jó oldala, hogy ez az egyetlen dolog, amely aránylag elég olcsó még ebben a drága világban is.

Ha pedig a sajtónak legtöbb hibája nem is magában az újságban, hanem az újságíróban van, akkor talán item is felesleges egy kissé körültekinteni közöttük, hogy lássuk, vájjon mifajta emberek ezek tulajdonképpen?

Bismarcknak tulajdonítják azt a stereotyp mondást, hogy „az újságíró pályatévesztett ember". Bismarck ezt nem így mondta ugyan, de ha így mondta volna: igaza lett volna. Még egészen közepes ember volt, amikor (1862-ben) úgy nyilatkozott, hogy a sajtó „többnyire zsidók és elégületlenek, élethivatásukat eltévesztett emberek kezében van." Amióta sajtó és politikus van a világon, soha még egy politikus sem kérte és követelte annyira és annyiszor a sajtó szolgálatait, mint Bismarck, — még akkor is, amikor már visszavonult friedrichsruhei magányába és tömérdek indiszkrét közlés révén igyekezett kellemetlenkedni az utódainak. Egészen logikus és természetes, hogy a politikusoknak a sajtó iránti legendásan nagy hálátlanságában is éppen Bismarck jár legelői. Azokat, akiknek szimpátiáját, ra-

gaszkodását, ő érette kifejtett szellemi munkásságát a legönzőbben kihasználta, még egy Bismarck is lenézte.

Az újságírás valóban eltévesztett életpálya. Ha megkérdezünk száz meg száz újságírót, hogy hogyan lett újságíróvá, az derül ki, hogy mindegyik *véletlenül* lett újságíróvá. A legtöbb úgy lett újságíró, hogy az előtte való napon még sejtelme sem volt arról, hogy valaha újságíró lesz belőle. És nagy ritkaság az olyan újságíró, aki — még ha kedvezett is neki e pályán a szerencse, — meg nem bánta volna, hogy újságíró lett. Együtt van egy szerkesztőségben tizenöt vagy húsz ember; az egyik bankhivatalnok volt, a másik ügyvéd, a harmadik gyógyszerész, a negyedik tanár, az ötödik mérnök, a hatodik tengerész volt; vasutas, „félbemaradt” orvosnövendék, pap, színész — minden akad közöttük; valóban „vegyes” társaság. A véletlen, egy gyenge pillanat vagy egy jónak látszó alkalom sodorta őket abba a szerkesztőségbe, ahol újságíró-pályájukat megkezdették.

Ez azonban nem annyit jelent, hogy máról-holnapra újságíró lett belőlük, vagy hogy egyáltalán máról-holnapra újságíró lehet az ember.

Újságíróvá lenni s egy szerkesztőségbe bejutni általában sokkal nehezebb, mint az ember gondolja. Nem lehet egy szerkesztő-

ségbe beállítani azzal, hogy „újságíró akarok lenni, szíveskedjenek nekem állást adni.” Vannak ugyan ilyen jelentkezők, de kinevetik vagy sajnálják őket. Már a legegyszerűbb szerkesztőségi munkához is bizonyos szaktudás szükséges. Igaz, hogy a mesterségnek elemeit hamar eltanulja az, akiben van valamelyes tehetség, de ki bajlódnék a tanítással? És ki alkalmazna kezdő embert, amikor a mesterséghez már értő emberekben is mindenkor nagy a választék?

Honnan kerültek tehát élő a mai újságírók? Talán csak nem a gólya hozta őket a szerkesztőségekbe?

Ha megkérdezzük őket, mind meg tudja nevezni azt a *másik* szerkesztőséget, ahonnan jött, de arról, hogy hogyan kerültek az *első* szerkesztőségbe, az újságírók nem igen szoktak még maguk közölt sem beszélni.

Legelőször mindenki önkéntes, vagy alkalmi munkatársa volt valamely újságnak. Az önkéntes-rendszer régebben divatban volt. Valamely műveltséggel már rendelkező, esetleg idegen nyelvekhez értő (vagy gyorsíró) fiatal embereket egy kis újságíró-protekcióval be lehetett juttatni egy szerkesztőségbe, ahol eleinte ingyen dolgoztak, rendszerint jelentéktelen dolgokon kezdve a munkát. Az ilyen önkéntes munkatárs, ha némi tehetséget árult el s emellett szorgalmas, megbízható embernek

látszott, egy-két hónap alatt már némi fizetést kaphatott s azután a szerkesztőségben „ott ragadt”, míg alkalma nem nyílt arra, hogy más lapnál nagyobb munkakört, vagy nagyobb fizetést kapjon. Mivel az önkéntes munkatársak között sok. volt a tehetségtelen ember, akit semmi vesződéssel sem lehetett a mesterségre megtanítani és még több a megbíz hatatlan ember, aki a szerkesztőséghez való (bármely laza) hozzátartozását a szerkesztőségen kívül is gyümölcsöztetni akarta, — ma már egyetlen komoly lap se alkalmaz önkéntes munkatársakat. Az új nemzedék most az alkalmi tudósítók közül kerül ki, akik egy-egy jó cikket vagy figyelemreméltó tudósítást írnak a lapnak, a saját iniciatívájukból; ezek jelét adva rátermettségüknek, alkalmilag hozzájuthatnak egy-egy megüresedett álláshoz.

Minél nagyobb valamely fiatal embernek az általános műveltsége, annál könnyebben lehet belőle újságírót nevelni. Hasznavehetőségét nagyon fokozza, ha egy-két idegen nyelven jól ért és ha gyorsírni is tud.

Elengedhetetlen azonban, hogy legyen benne újságírói *érzék.*

Szándékkal mellőzzük itt a „tehetség” kifejezését; mert a tehetségről szólva, többkevesebb művészi képességre gondolunk, míg az újságírói érzék nem annyira a képességnek, mint inkább a temperamentumnak a dolga,

Meg kell *érezni,* hogy mi az újságába való jó anyag; keli, hogy a jó anyag (és ezek közé tartozik minden *esemény) izgassa* az újságírót és ne hagyja nyugodni, míg meg nem csinálta belőle mindazt, amit egyáltalán az összes fizikai és szellemi erőinek megfeszítésével csinálhat. Ha nem nagyon megtisztelő is a hasonlat, (bocsánat érte!) — az igazi újságíró éppen olyan, mint a jő vadászkutya; a szimata vezeti és fáradtságot soha nem ismerve ugrik mindig a munkája után. Akiben lanyhulhat a munkakedv, aki nem érez lelkiismerelfurdalást minden szándékos és keserűséget minden akaratlan mulasztás iránt, — az nem újságíró-temperamentum.

Ha egy fiatal ember valami jelét adja annak, hogy jó újságíró-érzéke van: szívesen foglalkoztatják és mimkahiány miatt ugyan nem kell panaszkodnia. De nem is kell az ilyen embert foglalkoztatni: éppen azért válik újságíróvá, mert magától is talál munkát és biztatás nélkül is tud hasznavehető dolgokat produkálni.

Hogy nagyon fiatalon lépnek az emberek az újságírói pályára: természetes; mert amikor az ember már nem fiatal, akkor már rendszerint okosabb, semhogy erre a pályára menne. Jókora, meggondolatlanság, sőt könynyelműség kell hozzá, hogy az ember újságíróvá legyen. Különben, ami a kort illeti:

a viszonyok e tekintetben a közönség kívánsága szerint alakulnak. Ma 23—25 éves a kezdő újságíró, míg a sokat dicsért régi jó időkben többnyire 18—19 éves fiúk jelentkeztek e pályára. Világos, hogy ebben a korban az újságírónak munkája sokszor még egészen öntudatlan, de nem szükségképpen rossz. A fővárosba felkerült 18—20 éves fiú, ha színmagyar vidékről jön, az első két-három esztendőben még tud magyarul és mivel rá nézve minden, amit a világból lát, új és hallatlanul érdekes: naiv írásainak üdesége jobban hat a közönségre, mint egy harminc éves „öreg" újságírónak elbizakodottan hanyag, csak úgy odavetett írásműve. Az ifjúnak lángolóbb a lelkesedése, őszintébb a felháborodása, hangja tehát jobban megtalálja az utat a lelkekhez.

Nagy feltűnést keltett annak idején (1906-ban) II. Vilmos császárnak a fiatal újságírókra vonatkozó nyilatkozata. A császárnak az „Ariadne" yachton francia vendégei voltak, akikkel az újságírókról beszélgetett; ez alkalommal mondotta a császár a következőket:

— Egy huszonkét éves fiatal ember a világ legnagyobb és legtekintélyesebb lapjába írhat olyan cikket, mely a legerősebb visszhangot keltheti és a leghatalmasabb benyomásokat ébresztheti fel a kortársakban. Napon kint vannak az újságokban olyan kommen-

tárok és kritikák, amelyeknek szerzői bizonyára becsületes emberek, de gyakran hiányosak az ismereteik. Ezek az emberek a közvéle meny vezetői, a közvéleményre a legnagyobb befolyást gyakorolják, pedig erre gyakran a legkevésbbé alkalmasok.

Miután az újságolvasó elé az újságban nem maga az újságíró kerül, hanem az újságírónak a cikke, az újságolvasóra s ezek között a császárra nézve is voltaképpen közömbös, hogy az újságíró 22 éves-e vagy 77 éves. Az újság-cikk irodalmi termék, néha művészi alkotás, melynek megítélésénél a szerző kora, hajának színe, egész fizikai állapota egyáltalán nem vehető számításba. A 22 éves Petőfi szebb költeményeket irt, mint nagyon sok agg költő és tényleg a leghatalmasabb benyomásokai ébresztette lel nemcsak a kortársakban, hanem még a késő nemzedékekben is. Magyarország rendi alkotmányát az újságcikkeikkel csupa fiatal emberek alakították át modern alkotmánynyá. Ugyancsak Magyarországon az egyházpolitikai reformokat nem Szilágyi Dezső lelte lehetővé, vagy éppen Wekerle, hanem azok a nagyon fiatal zsidó fiúk, akik a kilencvenes évek elején egészen új hangokat, egészen új merészséget vittek a magyar sajtóba és akik a reformok számára megnyerték a politika iránt érdeklődő újságíró közönség nagy többségét; e nélkül a többség nélkül semmiesetre

sem alakult volna ki a parlamenti többség, melynek tekintélyes része nem igaz meggyőződésből, hanem a közvélemény nyomása alatt foglalt állást a reformok melleit. Hogy a sajtó akkori fiatal „titánjai” az egy Vázsonyi Vilmos kivételével mind visszasülyedtek a név lelenségbe, a középszerbe, — ez csak azért történt, mert a harcok megvívása után nem volt már semmi, ami a különben középszerű talentumokat is nagy lobogásra képes hevületbe hozhatta volna. A német császár tíz évvel ezelőtt helytelenül ítélte meg az újságíró befolyását a közönségre; arra, hogy ki *alkalmas* arra, hogy a közvéleményre befolyást gyakoroljon, lehetetlen más feleletet adni, mint hogy az alkalmas, *aki tud, aki bír* befolyást gyakorolni; és aki *nem bír* befolyást gyakorolni a közvéleményre, annak a fejében lehet a világ minden akadémiájának a tudománya és elérhette már akár Mathuzsálemnek a korát: a közvélemény befolyásolására mégsem alkalmas.

Az újságíróknak a korába tehát bele kell nyugodni a világnak. Sőt bele kell törődni abba is, hogy az újságíró amint vénül, fokozatosan egyre több meg több fajta újságírói munkára válik alkalmatlanná. Amíg az újságírónak a fizikuma egészen igénytelen, addig jobban bírja a pálya kezdetének nélkülözéseit és nagy megerőltetéseit. A jólét és kényelem,

melyet idővel elérhet, a legtöbb újságíró ambícióját és a munkára való hajlandóságát rohamosan csökkenti. Szálló ige már közöttük, hogy „minden újságírót, amint eléri a harminc éves kort, le kellene dobni a Taigetosról”, ahonnan a spártaiak a nyomorék vagy satnya újszülötteket ledobálták. Akiben hajlandóság van valami rossz szokásra, azon az évek múltával egyre jobban úrrá lesz az a rossz szokás, (kártya, asszony, ital) és elég gyakori az elzüllés már oly korban, amikor a polgári foglalkozások terén még java erejében van. az ember. És még egy nagy oka van annak, ami miatt az „öreg újságírót„ már nem nagyon értékelik a szerkesztőségekben. Senki sem lát az életből annyi hitványságot, mint az újságíró. Neki látnia kell még a legnagyobb embereknek a gyöngéit is; tudja, hogy mennyi önzés és mennyi aljasság mozgatja a politikai élet hullámzását, látja az igazságnak oly gyakori bukását és a bűnnek még gyakoribb. diadalát és tudja, hogy gyakran még a nagy filantróp cselekedeteknek is milyen üzletek; rugói. Kételkedik az önzetlenségben, nem bízik a lelkesedésben, nem hisz a női erényben és a férfi-becsületben. Az ilyen ember, aki minden illúzióját elveszítette, vagy azonosítja magát minden társadalmi hazugsággal és cinikussá válik, vagy embergyűlölő lesz belőle. E két szélsőség között mindent megértő, de

nein mindent megbocsájtó, filozófi magaslatra csak a legkevesebb újságíró tud felemelkedni. Ennélfogva az öreg újságíró egészen elf any a-rodik. Nem érdekli és nem lelkesíti semmi, léhát az írásának nem is leihet semmi ereje. Ez azonban nemcsak a korral jár együtt: vannak újságírók szép számmal, akik már a legzsengébb korban is eléggé cinikusok, eléggé fanyarok és eléggé erőtlenek.

A közönség sokszor kifogásolja az újság-írók tudatlanságát is. Maga a német császár is szóvá tette „ismereteinek hiányát". Nincs igaza se a közönségnek, se a császárnak. A kö-zönség e tekintetben elhamarkodja felületes ítéletét, akár egy — újságíró. Miben nyilvánul meg az újságíró tudatlansága? Abban, hogy a cikkében a pap esetleg talál valami theologiai, az ügyvéd valami jogi, a mérnök valami tech-nikai, a katona valami harcászati hibát. A vi-lágnak elég, ha a pap a theologiához, az ügy-véd a perekhez, a mérnök a technikához ért, sőt mindegyikkel szemben elnéző a világ még c szűk területen belül is; a pap mondhat egy gyenge prédikációt vagy a híveinek zöme neg-ligálhatja a templomot, — senki se mondja, hogy a pap tudatlan; az ügyvéd két, három, tíz pert is elveszíthet, — mégse mondja senki: „hallatlan, hogy ez a fráter milyen tudatlan"; a mérnökök építenek olyan palotákat, hogy láttukra jóízlésű embernek a haja az égnek

mered, és mégse mondja senki: „botrány, hogy a mérnököknek sejtelmük sincs az építészeti stílusoknak az elemeiről”. Ellenben ha az újságíró nem tud úgy theologiát, jogot, technikát, *mindent,* hogy a *szakember* hibát ne találhasson az írásában, akkor az újságíró „tudatlan ember”, az „ismeretei hiányosak”; — nem azt nézik, hogy hogyan tud írni, hanem azt, hogy hogyan ismeri a theologiát, jogot, technikát stbit. Mindenki a maga egyéni kis zugának a perspektívájából nézi az ujsáigot és örvend a lelke, lia valami „tudatlanságon” rajta csípi. A „nyájas olvasó” ilyenkor persze azt érzi, hogy az ő szellemi nívója „toronymagasan” áll az újságé felett. Az újságíró nem ért úgy a jogi dolgokhoz, mint az ügyvéd, se az orvosi dolgokhoz nem ért úgy, mint az orvos; de jobban ért az ügyvédi dolgokhoz, mint az orvos és jobban ért az orvosi dolgokhoz, mint az ügyvéd, — és ezt a hasonlatot folytathatnók a szellemi foglalkozásoknak egész hosszú listáján át. Az újságíró nak a tudása természetszerűleg nem lehet olyan mély, mint azé az emberé, aki csak egy szakban szerzett tudást, de viszont tudása oly sokoldalú, mint senki másé. És ha össze lehetne mérni az egyoldalúan képzett szakember tudásának a mennyiségét a sokoldalúan képzett újságíró tudásának mennyiségével: az

esetek túlnyomó többségében az újságíró lenne a győztes.

Sok embernek szemet szúr, hogy „az újságíráshoz nem kell semmi kvalifikáció”. E miatt sokaknak a szemében az újságíró aféle semmi-ember, akit még a legpicinyebb diploma boldog birtokosa is lenéz. Még a német császár is szóvá tette, föntebb már idézett 1906-iki beszélgetésében, hogy „in allen anderen Berufszweigen muss jemand genaue Bedingungen erfüllen, nur der Journalist -braucht weder Examina noch Studien”. Mi sem könynyebb, mint ezt a mondatot megfordítani: minden más pályán elég, ha az ember a paragrafusokba foglalt feltételeket teljesíti, — csak az újságírónak nem elég, hogy iskolákat végezzen és vizsgákat tegyen. Ha a hivatalok szétosztásánál nem azt néznék, hogy kinek van kvalifikációja, hanem hogy kinek van több esze: nagyon sok hivatalnok sírna és a legtöbb újságíró nevetne. Akinek nem tetszik az, hogy az újságíráshoz nem kell semmi kvalifikáció, annak nem felelhetünk egyebet, mint hogy az újságírás szabad pálya, ami annyit jelent, hogy e pályának szabadsága az újságíró *ellen* is érvényesíthető; az élet semminő vonatkozásában nem érvényesül a *konkurrencia* szabadsága annyira, mint éppen itt. Szabad diplomás embernek is az újságírói pályára menni, — a diploma nem akadály, ha

az embernek tehetsége van. De ha választani kell a diploma és a tehetség között, az újságok — amennyire mi ismerjük őket, — mindig ez utóbbit fogjuk választani, a diplomára való minden tekintet nélkül. Bár az újságírás szempontjából ezt egyáltalán nem tartjuk lényegesnek, megállapíthatjuk, hogy újabb időben az újságírók közölt az úgynevezett „diplomás emberek” arányszáma rohamosan nő.

Az újságírónál tulajdonképpen nem is az fontos, hogy *tudja,* hanem az, hogy *megtudja* azt, amit írnia kell. Ez annyit jelent, hogy legyen benne ügyesség: gyorsan megszerezni annyi tudást, amennyi cikkének megírásához szükséges. Néha, kis dologban, elég a lexikonhoz nyúlni; máskor nyomoznia kell, ismét máskor információt kérni, szakemberekhez fordulni. Nagyon fontos, hogy az újságíró ezen a téren tegyen szert nagy jártasságra. Valóban boszorkányos az az ügyesség, amit e tekintetben egy-egy újságíró tanúsít. És aki évekig, évtizedekig a tudás legkülönbözőbb területein gyakorolja ezt az információ-szerzést, annak utóbb valóban egyetemessé válik az ismeretköre, — anélkül persze, hogy szaktudóssá lenne.

Nem lehet különben azt se mondani, hogy az újságíró tudása rendszertelen, elméjének munkája fegyelemezetlen. Az újságírónak a kezébe adnak egy ötven íves kötetet, amelyről

az ismertető cikket (száz vagy százötven nyomtatott sort), egy órán belül meg kell irnia. Ezt a munkát tíz újságíró közül kilenc jól végzi el: ismertetését még a szerző sem kifogásolja. Más ember, akinek nincs újságírói *érzéke,* akinek nincs képessége gyorsan áttekinteni, a fontosat azonnal észrevenni, az elmében megrögzíteni és nyomban megfelelő rendbe szedni, az erre a munkára képtelen volna. Vagy beszélget az újságíró egy diplomatával vagy államférfival, — oly emberrel, aki nagyon vigyáz a nyilatkozataira és szavaival többet akar eltitkolni, mint kimondani; az újságíró, aki legtöbb esetben jegyzeteket nem készíthet, — bemegy a szerkesztőségbe és a nagyon kényes, nagyon körmönfont nyilatkozatokat emlékezetből leírja, oly híven, hogy a diplomata vagy államférfiú csak bámulni tud rajta még akkor is, ha e jelenséget már megszokta. Becsületesen meg kell vallani, hogy ez psychologiai rejtély, melyet nem fejt meg még az sem, hogy az újságíró az illető tárgyal akárhányszor jobban ismeri, mint az illető diplomata vagy államférfiú, sőt ismeri magát az illető diplomatát vagy államférfiúi, annak őszinte vagy hazug természetét, s a célt, amelyet nyilatkozatával el akar érni. (A nagy urak ugyanis soha nem oly naiv gyermekek, hogy az újságíró kedvéért nyilatkoznának: mindig csak a hivatali állásuk vagy egyéniségük ér-

deke lebeg szemeik előtt, ha nyilatkoznak.) Nem lehet azt mondani, hogy az újságírónak e különös tulajdonságai onnan erednek, hogy jó emlékező tehetsége van és ezt a tehetségét nagy és hosszas gyakorlattal fejlesztette. Nem lehet ezt mondani azért, mert az njságírónak az emlékező tehetsége általában igen rossz, — gyengébb, mint az átlagos emberé. Pl. időbeli dolgokban a legtöbb újságíró egyáltalán nem képes tájékozódni: a félévvel ezielőtt történt események gyakran úgy tűnnek fel előtte, mintha évekkel ezelőtt történtek volna, a sok évvel ezelőtt történt eseményekről pedig váltig állítja, hogy csak alig néhány hónappal ezelőtt történt. Ennek az egészen általános jelenségnek nyilván az a magyarázata, hogy az újságírónak idő-érzéke éppen a foglalkozásánál fogva eltompul: mindig a jelennel, a mai nappal foglalkozik, a múlt és a jövő csak ritkán és kevéssé érdekli. A legtöbb dolog, amiről ir, csak egyszeri esemény, melylyel az újságíró végzett, amikor a cikkét róla megírta; nem kell többé vele foglalkoznia, mert a holnapi nap egészen új thémákat fog hozni számára.

Arra a kérdésre, hogy megerőltető-e az újságíró-munka, nem lehet egyebet mondani, mint ihogy „embere válogatja.” Vannak nagyon értékes újságírók, akik nem bírnák mindennap dolgozni és akiktől csak minimális

munka-mennyiség várható; viszont vannak a munkának valóságos Herkulesei, akik annyit dolgoznak, hogy egy hivatalnok igen hamar belehalna, ha annyit kívánnának tőle. A hivatalnok kényelmesen intézi az aktáját s két mondat között gondolkodhatik egy percei. Az az újságíró, aki írásközben megállna, hogy gondolkodjék, komikus figura volna; sőt akárhányszor megtörténik, hogy még nem fejezte be a mondat leírását, amikor már viszik a kéziratot előle s a mondat végét már más papirosra kell írnia. Ehhez is az elmének bizonyos fegyelmezettsége szükséges, nem közönséges írói készséggel párosulva, a jó-közepes újságíró négy-öt órát szakadatlanul bír irni a fáradtság bármi jele nélkül. Hogy enynyi idő alatt mily sokat lehet írni, azt a laikus ember el se képzeli. A maximális mennyiség, amit egy újságíró egy óra alatt le tud irni, tudomásunk szerint 180 apró betűs (u. n. borgis) nyomtatott sor. Diktálni, ügyes gépírónak, egy óra alatt jóval többet lehel. Van újságíró, aki Feuilletnek egyik tizenegy íves regényét egyhuzamban fordította le franciából magyarra, huszonnyolc óra alatt. Természetes, hogy az esti lapoknál, melyeknek gyorsabban kell elkészülniök, sokkal gyorsabb tempóban folyik a munka, mint a reggel megjelenő lapoknál. Az újságírót állandóan sürgetik és zaklatják, hogy fejezze már be a kéziratát. Ha künn

dolgozik a városban, élei-halál kérdésének teivinti, hogy munkájának eredményét mihamarább bevigye, beküld je vagy betelefonálja a szerkesztőségbe. A szó betűszerinti értelmében „lázas” ez a munka, — lehetetlen, hogy hatása ne legyen a szív és az idegek működésére. Talán ez az oka annak, hogy már a negyven évnél öregebb újságíró is ritkaság; a halálozási arány közöttük igen nagy és szép számmal kerülnek ideg-szanatóriumokba. Érdekes volna, ha lehetséges lenne, a még dolgozó újságíróknak ideg-kórtani szempontból való megvizsgálása.

Ezzel szemben mi a magyar újságírónak szociális helyzete? Az újságírók, ha erről nyilatkoznak, rendesen többet mondanak a valóságnál, — nem mintha ezzel a maguk szociális jelentőségét nagyítani akarnák, hanem inkább azért, mert ilyenkor mindig csak egyeseknek a sikerei lebegnek a szemeik előtt, és nem a tömegnek éppen nem irigylésreméltó helyzete. A valóság a következő:

Az állam csak annyi támogatásban részesiti az összes magyar újságírókat, hogy országos nyugdíjintézetüknek évi 40.000 K szubvenciót ad. Ez a támogatás, ha tekintetbe vesszük, hogy vagy ezer magyar újságíró van és ezek közül mintegy háromszáz tagja a nyugdíjintézetnek, mint állami támogatás épen nem túlságos. (A támogatás jogcíme, azt hisz-

szük, nem lehel vitás; ha az újságírótól azt kívánjuk, hogy a *közügyeket szolgálja,* akkor ezért öreg napjaira valami kis morzsát juttatni talán nem egészen ajándékozás.) Még az állami támogatás mellett is csak úgy lehet fenntartani a nyugdíjintézetet, hogy pl. egy kiscsaládú hírlapíró, aki 27—28 éves korában lép be az intézetbe, évi 360 K tagsági díjat fizet, ennek fejében *harminc évi* szolgálat után kapja a maximális 2400 K évi nyugdíjat. Az államnak az újságírók sorsa iránt való érdeklődése α nyugdíjintézeti szubvencióval kimerül. Francia- és Olaszországban a (kiváló újságírókat nagyon szívesen átveszik az állami szolgálatba; nagyrangú tisztviselők, konzulok, diplomaták lesznek az újságírókból. Nálunk erre gondolni se lehel. Egyes írókat képviselői mandátumhoz hozzájuttattak ugyan, de ezek nem voltak hivatásos hírlapírók; s ha közülök egyik-másik (Hegedűs Sándor, Heltai Ferenc) sokra vitte is, ezt egyéb, az újságírással össze nem függő körülményeknek köszönhette.

A társadalom sem tanúsít nagyobb előzékenységet az újságírók iránt, mint az állami hatalom szervei. Vannak ugyan újságírók, akik igen előkelő társaságban forognak, de ez inkább csak kivétel.

Az újságírók tehát — maguknak élnek; hajlamuk szerint vagy egészen visszavonul-

nak a. családi körbe, vagy pedig egymásal és egymásnak a családaival és a művész-világgal tartanak fenn érintkezést.

Az úgynevezett „bohém élet” már a multaké; csak igen fiatal újságírókban és néhány, még a régi világból ittmaradt „örök-ifjú” emberben van még némi hajlam e romantikus dolgok iránt, a túlnyomó többség már egészen polgári viszonyok között él. A rendszeres munka csak rendezett életviszonyok mellett lehetséges; amióta az újságírónak mindennap és meglehetősen sokat kell dolgoznia, azóta a bohém-temperamentumok kiszorultak a szerkesztőségekből és mint „szabad írók” élnek, jól vagy rosszul, a szerencséjük és a tehetségük szerint.

Gazdasági viszonyainál fogva a modern újságíró a jobb szituációban levő tisztviselők közé sorolható. A fizetések az utolsó tíz-tizenöt év alatt jelentékenyen emelkedtek. Egészen kezdő emberek is kapnak, már egy-két évi gyakorlat után, havi 300—400 K fizetést; az úgynevezett jobbfajta újságírók között pedig Budapesten van már vagy ötven ember, akinek jövedelme eléri vagy meghaladja az évi 12.000 K-t. Vannak kivételesen olyan újságírók is, akiknek legális jövedelme 20—30.000 koronát is meghalad, és vannak olyanok is. akik ugyanennyi pénzt, vagy még többet nem egészen kifogástalan úton és módon szednek

össze. Nem lehet figyelmen kívül hagyni persze azt sem, hogy az újságíró életmódja sokkal költségesebb, mint a tisztviselőé; nála nagyon sokszor mellőzhetetlen kiadás az, ami a tisztviselőnél fényűzés, — nagyon sok helyen kell megfordulnia és nagyon sokszor kell ural játszania s a saját testi és lelki kultúrájára állandóan sokat kell költenie.

A publicisztika alapja

Milyen mértékben fényezője a politikai éleinek az újság?

Mi az alapja a sajtó politikai működésének?

Ezek olyan kérdések, amelyekre az objektív feleletet megkeresni érdemes, akár szimpatikus reánk nézve a sajtó politikai működése, akár nem.

A politikai életnek nálunk, Magyarországon három nagy tényezője van: 1. a király, 2. a király akaratát képviselő kormány és 3. a nemzetet képviselő országgyűlés. Ezek közül a harmadiknak, az országgyűlésnek jelentőségét ma már egészen más szemmel látja mindenki, mint ahogyan látta a világ egy emberöltővel ezelőtt. Nem az következett be, hogy az országgyűlésnek a jelentősége csökkent, mert jelentősége ezelőtt is az volt, mini ma; nem a jelentőség változott, hanem róla alkotott véleményünk. S amit e tekintetben a magyar országgyűlésről gondolunk, mindazt megállapíthatjuk a világ minden parlamentjéről. A parlamentek nem kezdeményezik és

nem készítik a törvényeket, hanem elfogadják; ami korrektúra a tárgyalás folyamán történik, azt elvégre egy szaktestület is elvégezhetné, sőt esetleg jobban is elvégezné. A kormány készíti s a király nem utólag, hanem előre is szentesíti a törvényeket; jogilag az *utólagos* sanctio a fontos, a valóságban az előzetes sanctio a fontosabb, mert minden letárgyalt törvényjavaslat megkapja az utósanctiot, de egyetlen törvényjavaslat sem kerül az országgyűlés elé az elő-sanctio nélkül. A törvények *megalkotása* dolgában ez a helyzet. Ami pedig a törvények végrehajtását illeti: a parlamentek másik nagy feladatának és jogának gyakorlása, az *ellenőrzés* sem olyan a valóságban, mint az elméletben. Mert az igazságnak csak fele az, hogy a kormány a parlamenti többségből ered: a másik fele az igazságnak, s ezt a másik felet nem szabad elhallgatni, az, hogy viszont: a többség a kormányból ered. Nemcsak a többség alakit kormányt, hanem a kormány viszont többséget alakit. Mindkettőnek természetes feladata ez, s ebből következik az a tétel, hogy a többség csak egyetlenegy tekintetben gyakorolhat ellenőrzést a kormánynyal szemben: kivégezheti a kormányt; ítéletet mondhat felette, de az ilélet csak felmentő, vagy csak halálos lehet. Ebből következik, hogy amíg a kormány él, a többség bírálatot és ellenőrzést nem gyako-

rol felette, — helyesli, vagy legalább nem helyteleníti azt, amit a kormány tesz, mert helytelenítése egyértelmű a kormány halálos ítéletével. Nincs miniszter, aki pártja helytelenítő kritikája után a helyén maradhatna.

Már pedig nyilvánvaló, hogy az angyali jóság és a halált érdemlő bűn között nagyon sok dolog van, — a hibáknak, mulasztásoknak és bűnöknek nagyon hosszú skálája. A többség is nagyon jól tudja, hogy a kormánynak ez vagy az a cselekedete hiba, mulasztás vagy bűn, de nem ítéli azt el, mert uralkodik felette az a parlamentáris elv, hogy ha a többség elítéli a kormány valamely cselekedetét, akkor a kormánynak meg kell szűnnie. Ennek természetes következménye az, hogy igazi kritikát, igazi ellenőrzést a többség (az-az a parlament) csak nagyon súlyos, végső esetben gyakorol a kormánynyal szemben. Az *ellenzék* maga éppen nem gyakorol és nem is gyakorolhat ellenőrzést, mert támadásaival és ítéleteivel szemben védi és jogérvényesen felmenti a kormányt a többség; a többség támogatása minden ellenzéki támadást, kritikát és ellenőrzést teljesen paralizál: a többségi támogatásnak bár csak néma fen maradása is jogérvényesen felmentő Ítélet az ellenzéki egyoldalú magán-váddal szemben.

A kormánynyal óés az egész kormányzattal, sőt magával a parlamenttel szemben is a

közvád szerepét csak a sajtó viselheti, az a sajtó, mely az ítélet megalkotását nem a kormánytól eredő parlamenti többségre és nem a királyra bízza, ha-nem az államban levő legnagyobb erőre: a gondolkodó és tisztességes emberek erkölcsi meggyőződésére. Ez az, a mit más szóval közvéleménynek is lehet nevezni.

Nemcsak cinikus, de egyszersmind nagyon rövidlátó is az az ember, aki úgy gondolkozik, hogy a „közvélemény" aféle „sóhivatal", ahova bátran küldözgethetik a panaszokat, attól ugyan nem görbül meg egyetlen panamistának vagy törvénytiprónak a bajaszála sem. Nem így van. A tisztességes emberek erkölcsi meggyőződése mindnyájunk felett álló, legyőzhetetlen erejű hatalom. Hiába van egy kormánynak hadserege, tengernyi pénze, feltétlenül engedelmes adminisztrációja és parlamenti többsége és mindezek alapján hiába akarja őt állásában tartani egy alkotmányos souverain: ha meg van sértve a tisztességes emberek erkölcsi meggyőződése: e láthatatlan és megfoghatatlan „közvélemény" rettentő ereje ledönti a kormányt. Ez az erő a világtörténelem szerint nemcsak kormányokat buktatott már, hanem zsarnokokat eltávolított, alkotmányformákat megváltoztatott, forradalmakat szított, államokat és társadalmakat egészen átalakított.

Sajnos, ez a nagy erő majdnem oly (misztikum, mint maga a vallás; nagyon sokan lármáznak, hogy „itt az igazság, az én pártomon, én nálam”, pedig az igaziság csak egy lévén, bizonyára csak egy helyütt van. A közvéleménynek, „az okosan gondolkodó és tisztességes emberek erkölcsi meggyőződésének”, mely legalább itt lenn a földön csaknem egyenlőerejű a vallással, — a publicisták a mindenféle felekezetű papjai. De míg a vállások papjai főképpen a túlvilági jutalmakat és büntetéseket tárják egészen biztos dolgok gyanánt a híveik elé, a publicisták kizárólag itt” a földön akarják szolgálni nagy eszményüket s teljesen kiesnek a szerepökből, amikor valakit „átadva a történelem, a késő utókor ítéletének”, a maguk részéről befejezik a nagy eszmények szolgálatát. Az olyan sajtó, mely egyszerűen az utókorra vagy a történelemre bízza valaminek a megbélyegzését vagy megtorlását, valóban azonos azzal a bizonyos sóhivatallal.

A sajtónak politikai dolgokban az az egyik hivatása, hogy védelmezze mindenáron, még az élete árán is, mindazt, aminek létrehozását vagy megmaradását az okosan gondolkodó és tisztességesen érző emberek erkölcsi meggyőződése szükségesnek tartja; a másik hivatása pedig az, hogy gúnyolja, támadja, marja és lépje mindazt, aminek fennállását

az okosan gondolkodó ós tisztességesen érző emberek erkölcsi meggyőződése a közre nézve veszedelmesnek tartja. Ez az igazi és ez a leghatásosabb ellenőrzés minden földi halalommal szemben. Ebben a sajtót itt-ott apró eszközökkel ideiglenesen lelhet ugyan egy kissé akadályozni, de ezek az akadályok csak olyanok, mint a hatalmasan duzzadó folyó elé hevenyészve odadobott nyúlgátak: a víz félre se löki őket, hanem keresztülrohan rajtuk. Az igazság védelme ellen törvényeket és paragrafusokat csinálni éppen olyan szánalmas dolog volna, mintha valaki félne a mennyboltozat világosságától és egyenkint akarná kioltani a myriádnyi csillagot.

Miután a sajtónak a politika terén abban van az ereje, hogy erkölcsi alapra helyezkedik: nem kell tőle félni, mert ereje úgyis csak erkölcsi irányban nyilatkozhatik meg. Nagyon kishitű ember az, aki arra hivatkozik, hogy a sajtó félre is vezetheti a közönséget. Tényleg, ezt már sokszor megpróbálták, de sohasem sikerült. Az embereket félrevezetni nem olyan könnyű dolog, mint sokan képzelik. Az igazságszolgáltatást sokkal könnyebb félrevezetni, mert a jogi igazság sokszor nagyon komplikált dolog, könnyen félremagyarázható és nehezen felismerhető. Az erkölcsi igazság azonban sohasem komplikált, nagy elméletek és ügyes fiskálisok bonyolulttá

nein tették és megtalálásához nem mindig *ismeret* kell (minden emberi ismeret szükségképpen tökéletlen,) hanem nagyon sokszor elegendő az érzés is, — sőt mindig elegendő, ha az ember lelkülete még nem romlott. Mivel pedig az emberiségnek még mindig csak a kisebbik része romlott, — nem kell attól tartanunk, hogy a közvélemény a gonoszságot fogja erkölcsi jó gyanánt elfogadni, akár a sajtónak, akár valami másnak a hatása alatt. Az emberek nagy többségének erkölcsi Ítéletét megejteni, erkölcsi érzékét megrontani nem lehet.

Ha a sajtó a tisztességes emberek erkölcsi meggyőződését meg akarja rontani, nemcsak gonosz, de lehetetlen dologra is vállalkozik. Attól, hogy e *törekvése* sikerülhet, nem keli tartani; s ha attól tartunk:, hogy ha e törekvésével nem is ér célt, mégis elbolondítja legalább a kisebbséget, — ám tessék ellene dolgozni, szintén felvenni a szellemi fegyvereket s ezeknek az alkalmazásával tessék megakadályozni azt, hogy e kisebbséget elhódítJhassa. A sajtónak szellemi fegyverekkel vívott harcai ellen azonban nem lehet másként győzedelmeskedni, mint szintén szellemi fegyverekkel. Ha a sajtónak esetleges gaz cselekedeteit börtönnel és bilincscsel toroljuk meg, ez a sajtónak csak az embereit sújtja, a fizikai személyeket, de a gaz cselekedetek lelki

hatásait ezzel a legkevésbbé sem tesszük hatástalanokká, sőt vajmi gyakran csak élesztjük azokat. Ezzel nem azt akarjuk mondani, hogy sajtóvétségért nem kellene senkit becsukni, hanem azt, hogy ezzel a dolognak csak az alsóbbrendű, a fizikai része van elintézve, de a megtámadott erkölcsi rend megvédelmezve, souverain jogába visszahelyezve nincsen.

Valamely kormányzati irány vagy cselekedet ellen vagy erkölcsileg jogosult a sajtó fellépése, vagy jogosulatlan. Ha jogosult: hiábavaló ellene minden védekezés; ha pedig jogosulatlan, akkor csak azzal tehetjük teljesen hatástalanná és egyszersmind azzal gyakoroljuk vele szemben a legérzékenyebb megtorlást, ha .kétségbevonhatatlanul meggyőzzük mindnyájunk urát, a közvéleményt a támadás erkölcsi jogosulatlanságáról.

Amint nincsen tökéletes ember a világon, azonképen nem lehet tökéletes állam sem. Nem lehet olyan jogrendszert alkotni, mely minden kormányzati visszaéléssel szemben hatásosan megvédhetné a társadalmat. Mindig lesznek a közhatalom birtokában emberek, akik elég ügyesek lesznek véteni a köz ellen anélkül, hogy az államnak szervei kénytelenek vagy képesek volnának őket az erkölcsi

rend korlátai közé visszaterelni. Jó, ha erre a feladatra itt a sajtó. Similia similibus. A sajtó maga is egész lényegében. olyan, hogy léte és működése nem szorítható bizonyos jogrend szigorúan megszabott halárai közé. Van benne bizonyos elaszticitás, amelynél fogva utána nyúlhat az emberi gonoszságnak oda is, aho-va a jogrendszer a maga nagyobb merevsége következtében a gonoszságot követni és ott megragadni már nem képes. A sajtó a köz-nek védelmében nagyon sokszor nemcsak ki-tűnő, de az egyetlen fegyver, — az emberi-ségnek egyik legnagyobb erkölcsi értéke.

Az újságírás és a politika

Régi dolog, hogy amit két ember tud, az már nem titok. A politikában éppen úgy igaz ez, mint minden másban, sőt a politikában talán leginkább. Tehát nemcsak a már megtörtént, hanem a még csak készülő, vagy még csak tervezett eseményekről is sok alkalma van az újságírónak információt szerezni.

Minden kormány és minden miniszter elég gyakran kerül olyan helyzetbe, hogy politikai ügyekről informálnia kell a sajtót, — nemcsak azokat a lapokat, amelyekkel a kormány bizonyos tekintetben rendelkezik, hanem sokszor az ellenzéki lapokat, vagy az egész sajtót is. Ez az informálás néha közvetve történik, a félhivatalos kőnyomatosok utján, de elég gyakran közvetlenül. A miniszterekhez könnyen hozzáférhetnek a hírlapírók; aki valamely komoly újság nevében jelentkezik a miniszter elnöki titkáránál, igen hamar a miniszter elé juthat és előterjesztheti kérdéseit. A válasz, amelyet a miniszter ad, sokszor negativ ugyan, még többször kitérő, de majdnem mindig olyan, hogy az újság hasznát veheti. Megtörténik az is, hogy a miniszter maga kezdeményezi az újságban köz-

zéteendő beszélgetést: valamely közvetítő utján értésére adja a újságírónak, hogy közlendője van.

A politikai interview mindazáltal nem valami könnyű dolog; azt a kérdést, amelyről szó van, nemcsak a miniszternek vagy államtitkárnak, de az illető újságírónak is igen jól kell ismernie. Kérdéseit röviden és ügyesen kell előadnia, hogy a dolog lényege mindenesetre kiderüljön; sőt lehetőleg meg kell tudnia az újságírónak még azt is, amit az illető miniszter a maga jószántából nem közölt volna, Mindakét félnek nagy éberségre van szüksége: az újságírónak azért, nehogy kevesebbet tudjon meg, mint amennyire szüksége van, a miniszternek pedig azért, nehogy többet mondjon, mini amennyit szabad. Ha az újságíró kérdéseiben túlságosan bátor, vagy ha a miniszter nyilatkozataiban túlságosan óvatos, ennek egyaránt az interview látja kárát.

Nagy kérdés, hogy az újságíró a politikusok részéről egyáltalában mennyi bizalmat érdemel? A világ általában azt hiszi, hogy amit az újságíró megtud, az mind a nyilvánosság elé kerül. Igen nagy tévedés. Az újságíró, még ha kérdéseiben elég gyakran indiszkrét is, a legtöbb esetben bizalmat érdemel; a többségük mindenesetre megbízható, és — hála Istennek – általánosan elismerik, s a gyakorlatban követik is azt az elvet, hogy amire az informa-

loruk azt mondja, hogy „ez bizalmas közlés”, — annak a megírása tisztességtelen dolog. Tapasztalt politikusok csak olyan újságíró előtt nyilatkoznak érdemlegesen, akit megbízhatónak ismernek vagy akit jó helyről ajánlanak nekik. Nem igen szokásos ugyan, de az újságírók szempontjából nemcsak nem kifogásolható, de határozottan helyeselhető, hogy az államférfiak a nyilvánosságnak szánt, interview formájába foglalt nyilatkozataikat olvassák el kéziratban, a kinyomatás előtt. Ez a hitelesítése a nyilatkozatnak mindkét félre nézve csak megnyugtató lehet.

Az újságírónak általában nem igen kell fáradoznia, hogy politikai információkat kaphasson; elég, ha megfordul a politikai körökben. A politikai eseményekben és tervezgetésekben emberek is szerepelnek, akikben többékevésbbé megvannak az emberek általános erényei és hibái. Aki kezdeményez vagy „mozgat” valamit, az céljainak elérése érdekében többnyire a sajtó közreműködését is óhajtja és keresi az érintkezést az újságírókkal; de még inkább fel akarják használni a sajtó segítségét azok, akik a tervezett politikai akciónak ellenségei és az akció meghiúsítására törekszenek. A legtöbb embernek vannak barátai, és még többnek vannak irigyei és ellenségei. Az újságíró tehát sűrűn kapja az értesüléseket jobbról és balról egyaránt; látja azonnal az

értesítés tendenciáját is, de miután többnyire nem egy, de sok oldalról értesül a dolgokról, nem nehéz az ellenmondó vagy egymást kiegészítő információkból az igazságot nagy valószínűséggé] megállapítania. „Kinek árt? Kinek használ?” Ez a két kérdés az információk legbiztosabb próbaköve. Ha ismeri az újságíró a politikai kérdéseket, a pártokon belül és kívül folyó intrikákat és eseményeket s azokat az embereket, akik a politikában szerepelnek: valóban nem nehéz tájékozódnia.

A tapasztalat szerint a szereplő politikusok összehasonlithatatlanul indiszkrétebbek, mint az újságírók. Nincsen olyan titkos bizottsági, pártközi, pártelnöki, stbi tanácskozás, amelyről a tanácskozás után egy óra mii Iva már négy-öt újságíró ne volna tájékoztatva, még pedig akárhányszor «gesz részletesen tájékoztatva. Világos, hogy az ily bizalmas közléseket az illető újságírók megszolgálják. A szerkesztők általában ridegek, ha arról van szó, hogy a munkatársuk kedvéért közöljenek valamit, amit a maguk jószántából nem közölnének; de ha egy újságíró arra hivatkozik, hogy az a politikus, akiről a közzéteendő közleményben szó van, neki szívességeket tett (nem magánügyben, hanem a lap érdekében,) akkor a legridegebb szerkesztő is megenyhül és szintén előzékenységet tanúsít azzal szem-

ben, aki lapjának értékes információt adott vagy ígért.

A pártkörök nem alkalmasak arra, hogy az újságíró ott tudjon meg valamit. Minden politikai pártban csak a vezetők foglalkoznak behatóan a politikai kérdésekkel, — a párt zöme a pártvezérek, vagy a pártelvek szerint igazodik, s a készülő eseményekbe többnyire maga sincs beavatva. A pártkörökben a napi eseményekről vagy a vidéki dolgokról diskurálnak, sokan kártyáznak, de oly dolgot, mely a nyilvánosság elé való volna, nem cselekszenek. Az 1905—1912. évek zűrzavaros eseményei alatt általában igen élénk volt a politikai pártélet; egymást érték a közönség érdeklődését is izgató események, a kormányválságok, választások, erőszakosságok, parlamenti botrányok, stb. Állandó kísérletezések folytak arra nézve, hogy az óriási bonyodalmakból hogyan lehetne kibontakozni. Az embereket minden érdekelte, ami politikai dolog volt, s az összes újságok tág teret nyitottak a pártkorok életéről szóló tudósításoknak. A lapok a szó szoros értelmében versenyeztek egymással, hogy ki tud bővebb tudósítást közölni *mindennap*, az *összes* pártkörökből. Természetes, hogy ennek nagy reakciója támadt, s a pártkörök az újság szempontjából igen hirtelen elveszítették jelentőségüket, amint a nagy politikai bonyodalmakból a kibontakozás megtörtént.

Szűnőfélben van a politikai tudósításokban az interview-láz is. Régebben, egy-két évtizeddel ezelőtt nagyon szokásosak voltak a névtelen nyilatkozatok; „egy előkelő államférfiú, aki nem akarja magát megnevezni”, „a régi Deák-párt egyik előkelő tagja”, a „miniszterelnök egyik bizalmasa”, „a függetlenségi párt vezéreinek egyike” nyilatkozott az újságíró előtt, aki nagy bőbeszédűséggel reprodukálta a többnyire semmitmondó nyilatkozatokat. Amint egy asszonynak a hűtlenségét a férj mindig legutoljára tudja meg, úgy a szerkesztők is csak legutoljára jöttek rá, hogy liz ilyen névtelen interview közül legalább tizenegy — koholmány volt. Most már komoly újság nem is közöl névtelen nyilatkozatokat, hanem ha nem lehet megneveznie a nyilatkozat forrását: becsületesen a maga nevében mondja el a közlenivalóit. A névtelen nyilatkozatok reakciója gyanánt vált divatossá a politikusok megszólaltatása. Mivel azonban a szerkesztők éveken át minden csip-csup ügyben szalasztották a tudósítóikat gróf Andrássyhoz, gróf Apponyihoz, Wekerléhez, stbihez, ezeknek az előkelőségeknek már vagy tízezer nyilatkozata után a most következő tizezeregyedik nyilatkozata sokkal kevésbbé érdekli a közönségei, mint a legtöbb szerkesztő képzeli. A név varázsa sohasem mérkőzhetik az eseményekről való megbízható értesülésnek

realitásával. A hírszolgáltatásban az angol sajtó áll a fejlettség legmagasabb fokán, *a* politikai interview pedig az angol napi sajtóban még ritkább, mint a lírai költemény.

A politikai tudási tó sokkal kapcsolatban kell megemlékeznünk az országgyűlési tudósításokról is.

Az országgyűlés tárgyalásaíról jó tudósítást írni a legnehezebb dolgok egyike. A tudósításban teljes objektivitásról szó sem lehet. Az ellenzéki lap negligálja a kormánypárti beszédeket, a kormánypárti lap alig hogy tudomásul veszi az ellenzéki felszólalásokat. A pártonkívüli vagy pártokfeletti lapok magatartását pedig a kiadók, szerkesztők, rovatvezetők és tudósítók rokon- vagy ellenszenve, érdeke vagy összeköttetése százszorosan befolyásolja a teljes objektivitás rovására. A legtöbb lapnak vannak proskribált képviselői, akik a tudósításban csak két-három sornyi teret kaphatnak, ha a világ legokosabb beszédét mondják is el, és vannak abszolút jelentéktelen emberek, akiknek idétlen közbeszólásait vagy üres frázisait gondosan feljegyzi az újság barátságból, vagy valamely szolgálat jutalmául.

Abban az cselben, ha a tudósítónak lehetne tökéletes tárgyilagosságra törekednie, munkája rendkívül nehéz volna. Órák hosszán át gondosan figyelni a parlamenti beszédeket: fölötte

fárasztó, sokszor lélekölő, agy tompító munka. Az elhangzóit beszédből leírni annak lényegél — érdeme szerinti terjedelemben — oly nagy munka volna, hogy egy-egy ülés öt-hat embert foglalkoztathatna. Jó tudósítást ugyanis közvetetlenül, a beszéd elmondásának ideje alatt, nem lehet írni még annak sem, akinek ebben évtizedes gyakorlata van. Mert lehet a szónok beszédét oly gyorsan követni az írással, hogy az ember egy óra alatt leír kétszáz nyomtatott sort, és el lehel érni azt is, hogy mindaz, amit a tudósító leirt, valósággal egyezik azzal, amit a szónok elmondott. De a dolog természete szerint számos mondat meg van kurtítva, a jelentéktelen, csak fráziskénti beilleszlett szólásmódok hiányzanak és körülbelül egyenlő arányban vannak kurtítva a beszédnek nagyon fontos és kevésbbé fontos részei. És éppen ez a baj. Minden okos beszédnek van valamelyes szerkezeié, és mikor az egész beszéd elhangzott, csak akkor lehet tisztán látni ezt a szerkezetet; csak utólag lehet megállapítani, hogy a beszédben mi volt a legfontosabb, mi volt a másod-, mi a harmadrendű fontosságú dolog. Jó tudósítás tehát úgy készülhetne, ha a tudósító a szónokok beszédei alatt megírná a bő tudósítást, de ezt a nyers anyagot a beszéd elhangzása után újra átdolgozná. Ezt nem teszi meg senki, mert ez fizikailag is oly nagy munka volna, hogy átlag annyi tudósító

kellene egy-egy parlamenti üléshez, ahány óráig tart az ülés. Ennyi embert pedig nem oszt be ebhez a rovathoz egy szerkesztő sem.

Az országgyűlési tudósítások általában nem nagyon megbízhatóak, mert az esti lapok számára nagyon rohamos gyorsasággal készül a tudósítás, a reggeli lapok pedig többnyire átollózzák az esti lapokból a tudósításaikat, nem mindig csak egy lapból, mert ez nagyon feltűnő volna, hanem két-három estilapból.

Az országgyűlési gyorsiroda föl jegyzéseinek csak kivételes esetekben veszik hasznát az újságírók;. Noha a gyorsírók abszolút tökéletességgel dolgoznak és a mellettük alkalmazott gépírónők is minden dicséreten felül ál lanak, a gyorsiroda munkája mégis lassú és nagyon tökéletlen. Egy-egy gyorsíró öt percig ír egy órában; ezt az öt percnyi anyagot tíz perc alatt le is diktálja. A revizor azonban, aki a feljegyzést ellenőrzi, félóráig (!) Stenografál; tehát a gyorsíró és a gépírónő kész munkáját a revizor csak 10—15 percnyi késedelem után nézi át. Ez azonban még csak hagyján; de a beszédet átnézheti maga a szónok is. A miniszterek, akiknek beszédeire a legtöbbször volna szükség, mindig átnézik a saját felszólalásukról készült feljegyzéseket, s ezzel *órákig* késleltetik a gyorsiroda dolgát. Az újságíró, ha kéri, megkaphatja a gyorsírói feljegyzést, de csak selyempapiron, indigó-

papírmásolatban, mely oly kevéssé olvasható, hogy nagyon sokszor hasznavehetetlen. A selyempapírdarabok, melyeken a gyorsiroda dolgozik, nagy negyedrét alaknak; egy-egy hosszú ülésről 800—900 ily lapra terjedő tudósítást készít a gyorsiroda. Mire a tudósító ezt a szöveget mind elolvasná, eltelnék e munkájával négy-öt óra, s a feldolgozással és kivonalolással további négy-öt óra.

Az egész világ sajtójában legtökéletesebbek a Times parlamenti tudósításai; 6—8 ember megy az ülésre, mindegyik kitűnő gyorsíró; felváltva félóráig jegyzik a beszédekel, s a félórai feszült figyelemmel készült feljegyzésekből fogalmazzák meg a tudósítást, pártszempontot és mindenféle személyi szempontot teljesen mellőzve. Nálunk teljesen mások a viszonyok, hasonló eljárást itt nem leli etne meghonosítani.

A közönségnek nincs is nagy igénye az országgyűlési tudósítással szemben; nagy lapok példája mutatja, hogy a közönség zagyvaságokkal is beéri.

Magyar specialitás az országgyűlési tudósítás elé irt „bevezetés”, mely többnyire teljesen fölösleges kivonata a „részletes” tudósításnak, néha egy kis kritikai megjegyzéssel élénkítve és az ülés külsőségeinek leírásával kibővítve. Valamikor Mikszáth Kálmán írt ilyen (de persze mégsem egészen „ilyen”) be-

vezetéseket a Pesti Hírlapba, többnyire nagyon elmésen és csípősen. Ezt az új „műfajt” azonnal felkapták a többi lapok is, anélkül, hogy egy-egy Mikszáthot tudtak volna szerezni hozzá. És még most is pazarolják rá a papirost és a munkaerőt, melyet hasznosabban is lehetne értékesíteni.

Az újság és a politika nálunk általában olyan viszonyban van, hogy mindegyiknek csak javára válnék, ha ez a viszony egy kissé lazább volna. Az újságnak határozottan ári, hogy a parlamenti és párt-életnek általában nagyon sok teret feláldoz. (Mindez persze nem a háború, hanem a béke idejére vonatkozik.) A parlament és a politika jelentősége nagyobb az újságban, mint a valóságban, — nagyobb az egyes politikusok jelentősége is. Ez idézte elő azt az állapotot, hogy a parlament elméleti souverainitását a legkomolyabb valóságnak tartották mindaddig, míg az események végzetesen be nem igazolták, hogy a tényleges hatalmi viszonyokat negligálni végzetes illúzió. Az élet nagy realitásainak közepette is a sajtó ugyanoly bőven és komolyan tárgyalta a házszabály-ügyeket, mint maga a parlament, s a kormány mögött sohasem látta meg a királyt, a dinasztiát, a hadsereget, szóval mindazt, ami reális hatalmi tényező. A sajtó sem volt okosabb, mint a parlament, s amikor bekövetkezett a valóságra-ébredés: nem tudta

megóvni a népet attól, hogy reá is át ne terjedjen az a szörnyű „katzenjammer”, mely az évtizedes parlamenti harc után úgy a győztesek, mint a legyőzöttek lelkén úrrá lelt. Tengernyi illúzió megöléseért nemcsak a parlament minden pártja, de minden újság is méltán mondhat „mea culpa”-!.

Az újságnak nem ártana, ha kissé szigorubb objektivitással Ítélné meg a politikusok tülekedéseit, s a politikának javára válnék, ha à politikusok — kevésbbé táplálkoznának az újságból. A parlamenti beszédek túlnyomó része: az újság visszhangja; nincs benne egy adat, egy frázis, melyet az újságból már ne ismernénk. A nagyobb eredetiségnek, a frissebb tartalomnak persze sokkal több és komolyabb munka volna az előfeltétele, és éppen ez az, amiről a legtöbb képviselő nem akar tudni semmit, noha erre valóban szüksége volna az országnak.

A kormány és az újság

Nemcsak voltak, de vannak is miniszterek, akik mióta a kormányzati hatalom birtokában vannak, újságot nem igen olvasnak, — főként azért, mert nem érnek rá. Nem azok az ügyek foglalják le minden idejüket, amelyéket csakugyan személyesen kellene intézniök, hanem egyrészt a végtelen sok (és mily sokszor fölösleges!) fogadás, másrészt pedig a túlbuzgóság; vannak miniszterek, akik töméntelen sok apró dolgot tartanak fenn maguknak, oly ügyeket, melyeket a szomszéd minisztériumban nem is a tanácsosok, de a titkárok intéznek el. Reggeltől késő estig zaklatott a miniszter élete mindenütt, de különösen Magyarországon.

Leginkább el van foglalva természetesen a miniszterelnök, akinek nem egy szakminisztérium ügyeivel, hanem az egész ország minden politikai ügyével kell foglalkoznia, és aki föltétlenül rosszul végzi a dolgát, ha a lehetőség végső határáig nincs tájékoztatva mindenről, ami az országban történik. Reá nézve az újság, mint hírforrás, valóban nélkülözhetetlen és reá nézve az újság, mint eszköz arra,

hogy általa az ország népét tájékoztassa és általa a nép gondolkozására befolyást gyakoroljon, — valóban megfizethetetlen. Ezért van minden miniszterelnökségnek sajtóosztálya.

A magyar miniszterelnökség sajtó-osztálya hármas feladatot teljesít: informálja a miniszterelnököt a sajtóban megjelent közleményekről, közvetíti az érintkezést a miniszterelnök és a sajtó között, és informálja a sajtót.

E három feladat közül legfontosabb a miniszterelnök informálása. A sajtó-osztály tisztviselői korán reggel átnézik a lapokat és kivonatot készítenek politikai vonatkozású közleményeikből, hogy róluk referálhassanak, a fontosabb cikkekre pedig külön is felhívják a miniszterelnök figyelmét. Ily módon a miniszterelnök öt perc alatt tájékozódhatik tíztizenkét lap tartalmáról. Kivonatot készítenek a miniszterelnök számára a vidéki lapokból és főként a hazai nemzetiségi lapokból, továbbá a legfontosabb külföldi lapoknak Magyarországot érintő közleményeiből is. Ha a miniszterelnök valamelyik ily közlemény iránt érdeklődik: megnézheti magát az illető újságot is. Ugyancsak a miniszterelnöki sajtóosztály készít a lapokról rövid jelentést a kabinetiroda részére is; ezt a jelentést táviratban küldik el. Ha a miniszterelnök Bécsben van: a

reggeli lap-jelentést telefonon küldik utána már a kora reggeli órákban.

A sajtóval való érintkezés közvetítése abban áll, hogy aki a miniszterelnöktől valamit kérdezni óhajt, az rendesen a sajtóosztályban jelentkezik és a választ vagy a sajtóosztály közvetítésével, vagy közvetlenül a miniszterelnöktől kapja meg. A valóban ellenzéki lapok normális időkben nem igen szoktak a sajtóosztálylyal érintkezni, politikai okok miatt; a sajtóosztály azonban, mely nem politikai, hanem hivatalnok-testület, a tapasztalat szerint egyforma szolgálatkészséggel áll rendelkezésére úgy a kormánypárti, mint az ellenzéki sajtónak; az érintkezés udvariassága és előzékenysége tekintetében a miniszterelnökök sem szoktak különbségei tenni a kormánypárti és ellenzéki pártállása újságírók között.

Az újságokat a miniszterelnökség sajtóosztálya a saját kezdeményezéséből ritkán in-«formálja, és ha maga a sajtóosztály ad infor-<mációt, ezt rendesen levélben közli és minden laphoz (az ellenzékiekhez is) ugyanazt a levelet küldi el. Rendesen igen nagy eseményekről szólnak ezek az értesítések; rendkívüli időkben néha egészen általánosságban közli a sajtóosztály, hogy ilyen vagy olyan irányban a közvéleményre hatni kívánatos volna. Mivel ezek a direktívák egész nyilvánvalóan közér-

deküek, sohasem akadt még olyan magyar lap, mely ne teljesítette volna hazafias készséggel a miniszterelnökség kívánságát. Pl. annak idején Széll Kálmán levélben informálta a lapokat Ferenc Ferdinánd főherceg morganatikus házasságának tervéről és felkérte a lapokat, hogy a levélben megjelölt dátum előtt ne írjanak róla. Közélelmezési kérdésekben is többször kérték már a lapokat arra, hogy mivel ilyen meg ilyen intézkedéseket fog tenni a kormány, készítsék elő a lapok a közönségei arra, hogy a tervezett rendelkezések végrehajtásának megkönnyítését hazafias kötelességnek tekintse.

A vidéki lapok közül azoknak, amelyek kormánypártiak, a miniszterelnökség sajtóosztálya vezércikkeket is szokott küldeni. A jobb lapok azonban ezeket a cikkeket, melyeknek felhasználása egyáltalán nem kötelező, — mellőzni szokták. Nem politikai okból, hanem azért, mert ezek a cikkek irodalmi szempontból gyengék. Ugyanis a sajtóosztálynak van egész sereg u. n. költagja, volt újságírók vagy egyebek, akiknek valami keresetet kell juttatni. Ezek a miniszterelnökségi „írók” többnyire állásukat vesztik α kormányváltozás alkalmával. Minden új kormányrendszer a maga embereit ülteti be a havi 300—400 koronával javadalmazott „állásokba”, amelyekből háromhavi felmondással bárkit el lehet bo-

csájtani. Természetes, hogy a java-újságírók nem szorulnak erre a vékony szelet kenyérre: telivér ál-hírlapírók is meghúzódtak már a sajtó-osztály árnyékában, egy kis protekció révén; viszont az is megtörtént már, hogy az ilyen álhírlapíróból, nem tehetsége és jelleme, ihanem kitartása és ügyessége révén, valóságos kapacitás és „előkelőség” lett. Jó cikket írni azonban nem igen tudnak a külmunkatársak, á komolyabb vidéki lapok nem is közlik az Írásaikat s így a közvélemény kialakulására befolyást nem gyakorolhatnak. A sajtó-osztály működésének ebben az irányban tehát tiem politikai, hanem legfölebb csak filantropiklvs jelentősége van; segít néhány szegény emberen, akinek legfőbb jogcíme erre: a szegénység.

Régente emlegetni szokták az ellenzéki szónokok, hogy a kormánypárti újságok „szubvenciót” kapnak. Ez tisztára képtelenség: a szubvencionálásra évente milliók kellenének, — honnan venné a miniszterelnök ezt a pénzt? Vájjon egy olyan újságnak, amelynek a fenntartásához évente két millió korona kell, mennyi szubvenciót kellene adni? Százezer korona meg se kottyanna. És mit érne el a kormány, ha csak egy, két vagy három lapot szubvencionálna? Ez az eredmény roppant kevés volna számára. És ha az egyik kormánypárti lap

szubvenciói kapna: bizonyára kérne a másik is és ha nem kapna, könnyen átpártolhatna, az ellenzékihez. Ha a lapok csakugyan el akarnák adni magukat a kormánynak, akkor ezért olyan nagy árat kérnének, hogy nem jönne létre a vásár.

E szerint tehát minden kormánypárti újság önzetlenül, csupa idealizmusból támogatja a kormányt? Világért sem: viszont támogatást vár és kap is a kormánytól, de nem szubvenció alakjában. Van ennek igen sok más módja is: állami megrendeléseket kaphat a lap nyomdája, üzletekben részt vehet a lap tulajdonosa vagy főszerkesztője, s az állam rendelkezése alatt álló nagy vállalkozások (hathatosán támogathatják az újságot. Ez (azonban mind csak segítséget jelent, de nem fentartást. A közönség nagyon hamar észreveszi az újság lekötöttségét s az ilyen laptól tömegesen elfordul. Volt már rá eset, hogy ily esetben pótolták az előfizetőket, — a csendőrőrsök és a pénzügyőrség", stb. számára megrendeltek néhány ezer példányt: egy lapból, de az ilyen injekciók nem elégségesek arra, hogy pótolják a lap körül önként tömörülő közönség hiányát.

Hatalom és *pénz* révén az eddigi tapasztalatok Szerint egyetlen kormány sem bír számbavehető befolyást gyakorolni az ország közvéleményének kialakulására, A „többet

tészszcl, mint erővel nagy igazsága azonban ezen a terén is érvényesülhet: ha az okosan vezetett sajtóosztály mindenben korrekt és előzékeny, pártatlanul az egész sajtóval szemben, — bizonyos szimpathiát ébreszt a sajtó munkásaiban, s ezzel már többet ért el, mint amennyit a világ minden hatalmával és minden pénzével el lehet érni.

Az egyes minisztériumok a sajtóval nem igen érintkeznek; gyámoltalanok a sajtó közreműködésének felhasználásában és ügyetlenek a sajtó támadásainak megelőzésében és elhárításában. Némelyik minisztériumban valósággal félnék a sajtóval való érintkezéstől, másutt meg kizárólag a miniszterre hárítják minden megnyilatkozás jogát és kötelességét. Ez a túlságosan bürokrata eljárás feltétlenül kárára van az adminisztrációnak. A sajtó emberek és intézmények iránt nagy ódiumot kelthet, elégedetlenekké tehet embereket, akiknek nem szolgailag meghunyászkodó és nem gépies, hanem valóban lelkes munkásságára volna szükség. A legritkább eset, ha a lap rosszindulatból válik „kellemetlenné”; majdnem mindig a helytelen információ az igazi ok, melyért az viseli az erkölcsi felelősséget, akinek meg kellett volna adni a helyes információt.

A vezércikk

Vannak újságolvasók, akiknek véleménye szerint az újság legfeleslegesebb közleménye a vezércikk. Az emberek nem szeretik, ha úgy tanítják őket, bogy a tanító tendenciát észrevehetik. Az eseményekről, amelyekre a vezércikk vonatkozik, az embereknek úgyis van véleményük; ez a vélemény sokszor kevésbbé alapos ugyan, mint az újság hozzászólása a dologhoz, de valamint ritka nő az, aki a másik nőről őszintén és igazán elismeri, hogy az bajosabb, mint ő, azonképpen ritka férfi az, aki másnak a véleményét okosabbnak tartja, mint a magáét. Hogy mégis vannak (bár aligha nagy számmal), akik a. vezércikket szeretik olvasni, ez onnan van, hogy ezek a vezércikk - olvasók vagy a saját érzés- és gondolatviláguknak megfelelő közleményeket találnak a lap élén, vagy pedig annyira megkapja és rabul ejti lelküket a vezércikk, hogy teljesen azonosítják magukat vele még akkor is, ha nekik a szóbanforgó kérdésről a vezércikk elolvasásáig nem is volt egyáltalán semmi véle menyük. Az ilyen vezércikk-olvasó nagyon hasonlít ahhoz a derék árva- vagy turócmegyei

képviselőhöz, aki Deák Ferenc 1861-iki híres felirati beszédének viharos sikere után felszólalt: és csak ennyit mondott: „Tisztelt Ház! Én is tökéletesen ugyanazt akartam mondani, mint a tisztelt előttem szóló; a nyelvem hegyéről vette le a szót!”

A vezércikk a magyar újságban hagyományos dolog, enélkül újságot szinte el se képzelünk. Tudomásunk szerint csak egy esel voll rá, hogy egy magyar lapnál megkíséreltték a vezércikk kiküszöbölését: Légrády Károly próbálkozott ily irányban a Pesti Hírlapnál, de nagyon rövid ideig tartó kísérletezés után ő is visszatért a mindennapi vezércikkre. A magyar lap vezércikke túlnyomóan politikai, tartalmú közlemény. Mivel maga a ma gyar politika is nagymértékben a formalizmus béklyóiban van bosszú idő óla, a politikai vezércikk is nagyon sokszor formai dolgokkal, pártkérdésckkel, parlamenti és pártköri ügyek kel foglalkozik. Ezen a téren kis dolgokat óriási nagyoknak feltüntetni és igazán nagyjelenőségű dolgokat észre nem venni: nagyszerűen tudunk. Amin! a magyar parlament igen kevés nemzetgazdát neveli, ellenben nagyszámban képzelt ki nagyszerű házszabály-szakértőket: és mentelmi, jog-tudósokat, ngy a legtöbb vezércikkíró is inkább „a kulisszák mögött járatos, mint a nemzet sorsát közvetlenül érintő nagy problémák körül. Az

egész magyar politikai gondolkodásban nagyon kevés engedékenységet tapasztalhatunk, úgy a parlamentben, mint a sajtóban. Nincsenek is ma igazi nagy publicisták: nagyon közepes emberek írják a vezércikkeket, többnyire sajtkukac-perspektívából, legyes napi kérdéseknek pártszempontból való megvitatása már kimegy a díváiból, amióta a vidéki kaszinókból és olvasókörökből is kiszorították nemcsak a politikát, de a komolyabb emberekéi is az élet reális gondjai. Λ képviselőházi beszédek aszott frazeológiájának vezércikkekbe való átírásától tökéletesen megcsömörlött már az újságolvasó közönség, – a régi vezércikk helyébe lépő új műfaji, és az ehhez való új hangot pedig még nem találta meg a modem újság. De már keresi. A társadalmi kénlések megvitatása lassankint tért hódít a vezércikkekben is, és bizonyára még általánosan lesz a jövőben; hiszen oly sok dolog van, amiről még beszélni, kell!

A nagy háború bizonyára hozzájárul ahhoz is, hogy a magyar újság a jövőben komolyabban foglalkozzék a külföldi, dolgokkal, mint eddig; hogy a külpolitikai dolgokhoz a magyar közönség nem ért. (sőt egy-két kivétellel a. magyar politikusok sem értenek hozzájuk), ez jórészt az újságok bűne.

Az újságírók ugyan nem, de az újságolvasók elég gyakran szóváteszik egy-egy ve-

zércikk bámulatos ürességét és felületességét. Ma már nincsenek olyan vezércikkírók, mint néhai Kemechey Jenő, aki mikor valami dalmát kérdésről kellett egy cikket írnia, előbb végigolvasott egy kis könyvtárat, s azután lement Spalatoba és Raguzába, beszélt öreg és fiatal politikusokkal, tanárokkal, papokkal, kereskedőkkel és kikötőmunkásokkal és csak azután írta meg a cikkét. Ma már nem veszteget senki ennyi költséget, fáradtságot és időt egy cikkre. A szerkesztők pedig ma már jobban félnek attól, bogy a vezércikk „nehéz" lesz, mint attól, hogy nagyon is „könnyű" lesz.

A közönség egy része szeretné, ha az újság lehetőleg mindenről szakemberekkel íratna vezércikket. Ez azonban a mai viszonyok között lehetetlenség, mert a mi szakemebereink túlnyomóan nagy része nem tud írni és egyáltalán nem is ambicionálja az írást. Továbbá a szakembernek többnyire egészen egyéni álláspontja van a szakkérdésekben, nem az egész kérdést nézi, hanem csak azt a *részletet,* melyben az ő saját véleménye egészen eredeti és ezen mint kedvenc vesszőparipán lovagol, a tudósnak souverenitásával lenézve az egész laikus közönséget. Oly röviden, tömören és világosan írni pedig, mint ahogyan az újság laikus közönségéhez kell beszélni, csak az képes, akinek ebben már gyakorlottsága van,

Egy-két újság szokott időnkint szakemberekkel íratni vezércikket; ezeknek azonban az a hibájuk, hogy amily nagy figyelemben részesülnek a szakkörökben, éppen olyan kevéssé lelkesedik érettük a nagy-közönség.

Az újságírás, hiába minden, az újságírónak a mestersége. Nem nagyon régen, tizenöthúsz évvel ezelőtt volt vagy nyolc-tíz hivatásos politikus, aki állandóan irt vezércikkeket a lapokba, nem annyira az újságírói keresetért, mint inkább azért, hogy a maguk politikai érvényesülését ezzel is elősegítsék. Ez a típus azonban már részint elöregedett, részint kihalt. Fájdalom, kihalt a politikusoknak az a faja is, amelyre nézve a publicisztikai működés nem volt se üzlet, se sport, se az érvényesülés lépcsője. Az igazság kedvéért megállapítjuk, hogy ez a típus, mely nem élt az újságból, hanem dolgozott, harcolt és alkalmilag nagy áldozatokat is hozott érette, sokkal többre becsülte nemcsak az újságot, de az újságírókat is, mint az a másik típus, melynek pályája kezdetén az újsághoz váló férkőzés volt az egyetlen létalapja.

A vezércikkekben három érdekes újítást láttunk az utolsó időben. Az egyik: a Pesti Hírlap „Esti levele”, a másik Az Újság Rovása, a harmadik Az Est vezércikke. Az Esti levél megteremtője Tóth Béla volt 1900 februárban. Ez a kitűnő író figyelte meg legelő-

ször, hogy mindennap vannak a közéletnek kisebb-nagyobb problémái, amelyekhez az újságnak hozzá kellene szólnia; mivel pedig ez a vezércikkben a politika miatt nem mindig lehetséges: kellene egy új cikk-típust teremteni, amely a vezércikknek és a tárcának előnyeit egyesítené magában. Eleintén csak próbaképen jelentek meg az Esti levelek, amelyek azért kapták e nevet, mert rendesen késő este, kilenc óra tájon értekezett Tóth Béla (mindig csak telefon útján) a szerkesztőséggel a témáról és valóban levélben küldte be az írását, minden este tizenegy óra tájon. Az Esti levél, bár nem az újság élén jelent meg, lényegében vezércikk volt, új hanggal, új formában. De magát a modern vezércikk problémáját nem oldotta meg. Az Újság Rovatai csaknem mindig politikai tárgynak; nem szórakoztató, „elmemozdító” vagy tanulságos olvasmányok, hanem kard- (néha tagló-) csapások, az örök harc kifejezői. Ragyogó dialektikájuknak .az első időkben fényes sikerei voltak. De hogy mennyire nem pótolták a vezércikket, ez abból is nyilvánvaló, hogy; bár a lap élére kerüllek, nyomon követte és má is naponkint nyomon követi őket a sablonos formájú, tradicionális vezércikk. Az Est egészen új vezércikk-típust teremtett ugyan, de ez valójában nem vezércikk. Az egész lapnak a legjobban, sőt legszebben írott része;

ment minden nagyképűségtől, egészen közveletlen, s azért mégis poétikus; némelyik úgy hat, mint a rakéta. Robban, világit és gyújt, de sajnos, csak egy-egy pillanatra; hatása frappáns, de nem tartós, mert érzéseket ébreszt, de nem gondolatokat. Szinte homlokegyenest ellenléte a régi rhetorikus vezércikknek, de amint a rhetorikus már nem elégíti ki az újságolvasó szellemi szükségletét, nem elég ehhez a poétika sem. Egy-egy ragyogó hasonlata sokáig szemünk előtt van, egy-egy mondata napokig cseng a fülünkben, de egyéni kultúránknak azt á gazdagodását, melyet a modern újság vezércikkétől várunk, mégse mindig kapjuk belőle.

A külföldi hírek forrása

Az *egész* világ sajtójának legjelentékenyebb hírforrásai a távirati ügynökségek értesülései.

Minden nagy fővárosban vannak ügynökségek, melyek távirati értesüléseknek az újságok számára való közvetítésével foglalkoznak. A hírlap-távirati ügynökség Ausztriában állami hivatal, a többi országokban pedig magánvállalkozás ugyan, de az állam részéről többkevesebb támogatásban részesül.

A budapesti távirati ügynökség: cime Magyar Távirati Iroda, a bécsié: Telegraphen-Korrespondenz-Bureau, a berlinié: Wolff-ügynökség, a párisié: Havas-ügynökség, a londonié: Reuter-ügynökség, a rómaié: Stefani-ügynökség, stb. Pétervárott, Stockholmban, Kopenhágában, Madridban, Athénben és Szófiában szintén van távirati ügynökség. Az amerikai Associated Press ügynökség eltér az európaiaktól annyiban, hogy nincsen félhivatalos jellege, valamint abban is, hogy szövetkezeti alapon létesült, — egyes, e célra szövetkezett újságok tartják fenn. A félhivatalos jellegű és a kormány támogatásával fennálló

távirati ügynökségek mellett vannak állítólag független, magánvállalkozások is: Berlinben a Jíirsch-ügynökség, Londonban a Dalziel-ügyaiökség, stb. Ezeknek azonban igen csekély a jelentőségük.

A távirati irodák szövetségi viszonyban vannak egymással: kölcsönösen kicserélik Pontosabb híreiket. Ez az összeköttetés azonban a háború idején, amikor az ellenséges országok között nincs közvetlen távirati összeköttetés, szintén megszakadt.

Valamennyi távirati ügynökség közölt legnagyobb a Iondoni „Reuter"; ennek mind az öt világrészben számtalan tudósítója van, s a tengerentúli hírek túlnyomó részét ez az ügynökség közvetítette az egész európai sajtónak. Szervezettség dolgában a Reuter után az amerikai Associated Press következik, ez után a Havas, és negyedik helyen áll a berlini Wolff-iroda.

A bécsi Telegraphen-Korrespondenz-Bureau a berlini Wolff-irodával van legszorosabb összeköttetésben, — tőle kapja külföldi illíréinek túlnyomó részét. Az iroda tagjai mind állami hivatalnokok, akik az osztrák miniszterelnökség külső Tisztviselői; a címük: „cs. és kir. főszerkesztő", „I. oszt., II. oszt. szerkesztő", és „cs. és kir. szerkesztőségi adjunktus".

A budapesti Magyar Távirati Iroda ma-

gán-vállalkozás, mely külföldi értesüléseinek túlnyomóan nagy részét Bécsből kapja a Te· legraphen-Korrespondenz Bureau(é)t, és így a Magyar Távirati iroda lényegében a bécsi Telegraphen-Korrespondenz-Bureau fiókja.

Ez a magyar újságírásra nézve rendkívül hátrányos állapul, nemcsak azért, mert lia a .külföldi távira luk a bécsi iroda közvetítésével érkeznek, akkor később vannak Budapesten, mint ba ide a külföldről közvetlenül érkeznének, hanem azért is, meri a külföldről érkező híranyagot Bécsben nem újságírók, hanem hivatalnokok válogatják, osztályozzák, ellenőrzik, béke idején is cenzúrázzák, hogy a közlemény osztrák érdekbe ne vágjon, és csak azután továbbítják az akárhányszor oszlrák célokra preparált anyagól Budapestre. A magyar érdek és az osztrák érdek nem mindig azonos és határozottan káros a magyarság szempontjából, ha mi mindig csak osztrák pápaszemmel nézzük a világ-eseményeit. Általában a külföldhöz való viszonyunk csaknem teljesen más, mint Ausztriáé, azaz: a külföldi eseményekből más dolgok érdeklik Ausztria közönségét, és megint más dolgok Magyarország közönségét. A Magyar Távirati Irodának vau ugyan a. berlini Wolff-ügynökséggel is közvetetlen összeköttetése, de amit megkap Bécsből, azt nem kéri Berlinből. Az volna a célszerű, ha valamennyi távirati irodától köz-

vétlenül érkeznének hírek Budapestre, bécsi ellenőrzés és osztrák átdolgozás nélkül. Ahhoz azonban, hogy egy teljesen önálló távirati irodát: fönntarthassanak, a magyar lapok még nagyon szegények: csak két-három gazdag lap van. ezek pedig maguk is tudnak gondoskodni híranyagról, ha akarnak, és egyáltalán, nem ambíciójuk, hogy jó távirati anyagról gondoskodjanak — a többi szegényebb újság számára. A távirati ügynökség dolga különben nálunk csaknem megoldhatatlan kérdés: circulus vitiosusba jut, aki vele foglalkozik; inert a logikus dolog az volna, hogy más kis országok példájára, nálunk is az állam állítson a sajtó számára távirati ügynökségei; az intézmény állami jellegével azonban össze nem egyeztethető az a pártatlanság és függetlenség, melynek a távirati ügynökség egész munkálkodásában meg kellene nyilatkoznia.

A Magyar Távirati Irodán kívül egyes bécsi lapok is nagy hír-anyagot adnak a budapesti lapoknak. Csaknem, minden budapesti lapnak van egy vagy több olyan tudósítója, aki valamelyik bécsi lap szerkesztőségének tagja s az illető bécsi lap eredeti információit már bécsi megjelenésük előtt: telefonon közli a budapesti lappal, úgy, hogy a hírek Bécsben és Budapesten egyidejűleg jelennek meg. A bécsi tudósítók többnyire a Neue. Freie Presse és a Neues Wiener Tagblatt szerkesz-

tőségéből kerülnek ki; a nagyobb budapesti lapoknak mindkét bécsi lap szerkesztőségében van állandó megbízottja. A bécsi tudósítónak nem nehéz a munkája: a külföldi tudósításnak a nyomdában már kiszedett szövegét akár egy szolgának a kezébe adhatja s a tudósítást a szolga is felolvashatja a telefonnál a budapesti lap gyorsírója számára. Az emiitett két bécsi lap díjtalanul engedi át hír-anyagát a munkatársának és tudja, hogy azok e híreket áruba bocsátják. A bécsi tudósító a budapesti laptól 400—600 K havi fizetést kap, ha tehát három-négy budapesti lapot is tudósít, akkor igen tekintélyes jövedelemre tehet szert. A bécsi tudósítókkal a budapesti estilapok naponta két-háromszor beszélnek telefonon, α reggeli lapok pedig naponta többször is, az anyag mennyiségéhez képest. Vannak 40—50 percig tartó és vannak egészen rövid beszélgetések: is. Az újságok a nap bizonyos óráiban kedvezményt kapnak a telefon-beszélgetések díjának megállapításában; mivel azonban ez a kitűzött idő az esti és a kora reggeli órákra esik, az estilapok nemhogy igénybe vehetnék a kedvezményt, hanem a legtöbbször „sürgős” beszélgetést kénytelenek folytatni, amikor a díjak háromszorosát fizeti az újság is.

Közvetetten tudósításokat a külföldről csak egy-két budapesti lap szerez, és ezek is

csak a háború kitörése óta fejlesztették „ki külföldi hírszolgálatukat. A külföldi hírforrások centrumai ez idő szerint: Berlin, Stockholm, Rotterdam, Lugano, Ghiasso, Genf, «Bukarest, Szófia, Konstantinápoly. A nagyközönség azonban azt hiszi, hogy valamenynyi lapnak vannak a külföldi hir-központokban saját tudósítói; több lap ugyanis a már Budapestre érkezett német, svájci és romániai újságokból egyszerűen lefordítja az illető lap eredeti tudósításait, (mit sem törődve azzal, hogy a hír már idejét múlta, mire a külföldi lap ideérkezett,) s az eként létrejött „távirat" dátuma alá odaírja a fordító munkatárs e jelzést: „Saját tudósítónk távirata." Néhol még valami költött nevet vagy kezdőbetűket is írnak a távirat alá, a nagyobb hitelesség okáért. A jól berendezett szerkesztőségben külön tabellákat készítenek, amelyeken fel van tüntetve a fiktív „tudósító" neve és lakóhelye, nehogy „idősb Schwarz", aki a tegnapi lapban amsterdami tudósító volt, a holnapi lapban a munkatárs esetleges szórakozottsága következtében holnap már Konstantinápolyból küldjön „táviratot". Ezért szükséges a „tudósítók" nevét és székhelyét feltüntető tabellák kifüggesztése a szerkesztőségi helyiségekben. Vannak napilapok, amelyek hétszámra sem kapnak egyetlenegy külföldi táviratot se, de ezt a laikus újságolvasó

nem igen veszi észre bennük, mert a hasábjaik zsúfolva vannak „eredeti távirati” gyanánt feltüntetett koholmányokkal. Talán mondani som kell, hogy ez mennyit árt a hírszolgálat komolyságának, és hogy mennyire devalválja annak az egy-két komoly újságnak a becsületes igyekezetéi, amely újságok nem kímélve az ezzel járó óriási költséget, a reális (külföldi tudósítások szervezésében megkezdték az úttörő munkát. Mert hogy példájukat a háború után a többi lapoknak is követniük ikell, az kétségtelen; amint teljesen normális viszonyok lesznek a távíró- és telefon-forgalomban, az eredeti külföldi tudósítások rend szerének oly nagy és oly kézzelfogható eredményei lesznek, hogy önként lemond minden versengésről az, aki ezt u rendszeri mellőzi.

A külföldi tudósítás nagyon költséges dolog; egy-egy külföldi tudósító legalább 5—600 koronát kap havonkint egy-egy laptól, s ezen kívül meg kell térníteni a költségeit; a. távirati díjakat, mélyek havonkint szintén tetemes összegre rúgnak, természetesen színién a lap viseli.

A modern újság, amelynek nagy távirali anyaga van, nagyon kínosan érzi a távíró- és telefon-forgalom minden zavarát. Nem is .szólva a háború idejéről, mikor ezek a zavarok oly gyakoriak, hogy már normálisokká válnak, béke idején is minden vihar nagyon be-

folyásolja a hírszolgálatot. A modern lap szerkesztője (s ezt a nem modern lapok szerkesztői el sem képzelik,) reggel, mikor az ágyból fölkel, oly aggódva-reménykedve nézi az eget, mint a gazda és mint a termény-börze spekulánsai, és a szerkesztőségbe érve, az első dolga iaz iránt érdeklődni, hogy nincs-e valahol távíró- vagy telefon-zavar? Ha kevés az asztalán a távirat, hozzá se lát a felbontásukhoz, míg meg nem kérdezi a központi távíróhivafalban a forgalmi felügyelőtől, hogy melyik vonalon van baj és mikor remélhető a zavar megszüntetése. Hogy hány óra, hány perckor kezd működni Berlin és Budapest között a Siemens, azt is nagyon fontos tudni, mert amint a gyorstávíró-készülék elindul, egy óra múlva már tömegesen van távirat.

A távíró-szolgálat gyorsasága — a háború okozta rendkívüli állapotokat nem számítva — most már igen kiváló, és ennek megfelelően a leggyorsabban értesülhet a világ eseményeiről a külföld is. Falk Miksa megírta, hogy a villafrancai békekötésről 1859 julius 11-én délután félhatkor értesült a Pesti Napló szerkesztősége és ezt a hírt a ímásnapi lapban már nem bírták közölni, hanem csak harminchat óra múlva, harmadnap reggel tették közzé a táviratot; megírta azt is, hogy báró Eötvös József és báró Kemény Zsigmond kinevette azt a naiv igyekezetet,

amelylyet a (Falk) már másnap közölni akarta a monarchia békekötésének szenzációs hírét (Amiből nyilvánvaló, hogy bár Eötvös is, Kemény is igen nagy író volt, – újságíró egyáltalán nem volt egyikük se.)

Normális viszonyok között a Bécsben feladott hírlap-távirat. ötnegyed óra alatt ér a szerkesztő asztalára. (A távíró-szabályzat értelmében az összes hírlap-táviratok megelőzik a magánjellegű táviratokat s a szerkesztőségek számára a táviratokat expressz kézbesítik. Lehet a kézbesítést gyorsítani is, pl. oly módon, hogy a lap saját biciklistái állandóan olt várakoznak a főpostán s amint egy távirat érkezik, rohannak vele. A nem nagyon hosszú táviratokat a hivatal telefonon is közli a szerkesztőséggel; ennek díja minden távirat után 10 fillér.) A bécsi táviratnak azonban csak akkor van jelentősége, ha telefon-zavar van. Berlinből is átlag másfél óra alatt érkezik a távirat; de volt rá esel, hogy Londonból egy óra alatt megjött a tudósítás.

A riport

Ha az „újságíró” és a „tekintély” fogal· mát egyáltalán lehetne kapcsolatba hozni egymással, akkor azt mondhatnók, hogy a riporter a legkevésbbé tekintélyes újságíró. A „riporter” elnevezésnek van bizonyos gúnyos, lenéző mellék-értelme a mi társadalmunk közönséges nyelv-használatában, — pedig a riporterek, ha ügyesek és megbízhatóak, a modern lap szerkesztőségének legértékesebb tagjai,

A riporter általában az az újságíró, aki eseményekről ír és cikkeihez maga szerzi meg az információt. Ez az információ-szerzés a legtöbbször úgy történik, hogy elmegy az eseménynek a színhelyére és vagy maga végignézi a dolgokat (pl. tüzet), vagy ha ez nem lehetséges (mert az esemény már végbement), kihallgatja az esemény szem- és fültanúit s a szükséges adatok felkutatásával megállapítja azokat a tényeket, amelyekről cikkében beszámol. Eszerint az országgyűlési tudósító, a rendőri és a törvényszéki tudósító, a börze-tudósító, a a színházi és hangverseny referens mind egy aránt riporter.

A gyakorlatban azonban mindezek közül csak a helyi, többnyire rendőri beavatkozást is igénylő eseményekkel foglalkozó újságírót nevezik riporternek.

Sajnos, a riporterek között most még kevés a kiváló ember, aminek két oka van. Az egyik ok az, hogy ez a foglalkozás egyike a legnehezebbeknek, a másik ok pedig az, hogy igen kevés olyan lap van, mely ezt a nehéz munkát érdeme szerint meg tudná fizetni. Ügyességen, tehetségen és munkakedven kívül jó fizikum, főként erős idegzet is kell e sokszor kegyetlen dolgokat követelő munkához, melytől a gyengébb idegzetű és kényesebb természetű ember elriad, még ha volna is kedve hozzá. Az életnek állandóan a legsötétebb drámáit látja a riporter, nagy, filozófiai, nyugalom kell hozzá, hogy valami könnyebb foglalkozás enyhe karosszékébe ne meneküljön előle. Talán érdekes lesz egy példa arra, hogy hogyan szökhetik meg az ember a riporteri foglalkozástól.

Vagy húsz évvel ezelőtt történt. Este tizenegy óra tájban a rendőrfőkapitányság sajtóirodájában, mely akkoriban csak egy hitvány kis fülke volt a kapu alatt, a napi jelentések közé kiteltek az asztalra egy háromsoros kis hírt arról, hogy egy kezelőnő a Lipót-városi postán ellopott egy pénzeslevelet, a leányt letartóztatták, A legifjabb két riporter — az

egyik Fényes László volt, — nyomban, elhalározla, hogy utánanéz a dolognak; a többiek nem érdeklődtek iránta. Pár perc múlva már baktatott egy konflis a szerencsétlen postáskisasszony lakása felé, ki Csikágó külső szélére. A két riporter egy nagy bérház negyedik emeletén becsöngetett egy igen-igen szerény udvari lakásba. A sötét konyhán át a lakás egyetlen szobácskájába jutottak, ahol csakhamar gyertyát gyújtott a postáskisasszony apja. Egy még nem is öreg úri ember kelt föl az ágyból, — a felesége szeméig magára húzza a takarót. A két ágy lábánál terítetlen asztal, a legszerényebb hideg vacsora maradékaival; az asztalnál egy szék, a sarokban egy szekrény. A házigazda nagyon komoran, de udvariasan fogadta a két újságírót:

— X. nyugalmazott miniszteri tanácsos vagyok. Mivel szolgálhatok az uraknak?

A helyzet oly kínos volt, hogy (akkor!) még Fényes László is elfogódott, de mégis ő szólalt meg előbb:

— Bocsánat a valóban kellemetlen látogatásért, de a. mai szomorú eset . . .

— Az urak újságírók? kérdezte a házigazda. Végezzünk gyorsan ... A leányom valóban ellopott egy pénzeslevelet, amelyben 800 korona volt... Az esernyőjébe csúsztatta a levelet, úgy hozta el ... A tett motívumát ne keressék, Az ezredévi kiállítás ügyével kapcsolat-

bau itt járt egy német gyáros, fiatal ember, a leányommal megszerették egymást. Megkérte a kezét is. Már ki volt tűzve az esküvő is . . . De a leányomnak csak egy ruhája volt, az se éppen új ... és csak négy inge . .. úgy-e mama? . . . (Három, szól az asszony sírva.) Tehát három . . . és egy tisztességes cipője sincs ... Hát azért lopta el a nyolcszáz koronát, hogy, annyi fehérneműt vehessen, amennyivel férjhez mehet és kimehet Németországba a férje családjához . . . Hát most már persze nem megy férjhez, vége mindennek ... Ki vesz el egy tolvaj leányt?... Be fogják csukni... Hogy mi hogy jutottunk ennyire? Úgy, hogy engem mindig üldözött a szerencse. Szerencsém volt a szerelemben, mert fiatalon elvehettem, akit szerettem; hamar lettem szolgabíró, főjegyző, alispán . . . Oly szerencsés voltam, hogy csakhamar megválasztottak képviselőnek ... A Házban azonnal sikereim voltak, meghívtak a minisztériumba osztálytanácsosnak, mindjárt megkaptam a miniszteri tanácsosi címet, — méltóságos úr lettem. De ezalatt, a régi hitvány fizetések mellett, teljesen eladósodtam, fülig, még azon fölül is . . . Végül nyugdíjba kellett mennem, nem egész háromezer koronával, mely évekre cedálva van az az uzsorásoknak . . . Abból a havi 28 forintból élünk, amit a leányom keres . . . Vagy keresett, de most már nem fog keresni . . . Igaz, – el

ne felejtsék megírni, hogy a 800 koronát hiány nélkül megtalálták, nem károsodott a kincstár. Ez, ugye, enyhítő körülmény lesz és talán nem börtönt kap, hanem csak fogházat? Hiszen másképp nem is bocsájtották volna haza a rendőrségtől ...

— A kisasszony tehát hazajött? kérdezte Fényes.

— Igen, itthon van ... Ő engedte be az urakat . . . Ő ugyanis künn szokott aludni a konyhában egy szalmazsákon. Itt vagy, leányom?

Halk zokogás a konyhában.

A két: újságíró ismét bocsánatot kér az alkalmatlankodásért és menni készül.

— Hát menjenek az urak, siessenek, szólt a házigazda. Már szinte látom a cikküket: „Tudósítónk a késő éjjeli órákban felkereste a tolvaj postáskisasszonyt a lakásán. Már aludt az egész Nefelejts-utca, mikor a miniszteri tanácsos lakásába becsöngetett. Őméltósága leánya felugrott a szalmazsákról, bebocsájtotta tudósítónkat, de nem mert gyertyát gyújtani, hogy ne láthassa tudósítónk a szegényes konyha nyomorúságát. Benn, a lakás egyetlen szobájában . . .”

Talán elmondta a szerencsétlen ember a maga tébolyító lelki kínjában az egész cikket, de a két újságíró ezt már nem hallgatta végig. Támolyogva mentek le a lépcsőn. Otthon, a

szerkesztőségben azután Fényes László csakugyan megírta a riportot. A másik újságíró azonban már nem írt az esetről semmit és nem vállalt többé riport-szolgálatot, — nem is fog vállalni soha ...

Ma, sajnos, nem azért van kevés jó riporter, mert a „rendőri tudósító” uraknak nincs elég erős idegzetük az élet szörnyű drámáinak közvetlen közelről való szemléléséhez, hanem azért, mert a riporterek többsége azért a csekély fizetéséért, amit kap, nem futkos az események után, hanem beéri a rendőri hivatalos jelentésnek kevésbbé ügyes körű lírásával és kicifrázásával.

Sajnos, még ennél is nagyobb baja az újságírásnak, hogy sok riporter nem is született detektívnek, de született detektív-főnöknek képzeli magát: nem az az ambíciója, hogy úgy nyomozzon, mint a legügyesebb detektív, hanem az, hogy az eléje tett „adatokból” összekombinálja az eset igazi lefolyását. Ha azután a riporternek nem valami nagyon erős az emberismerete és az életfilozófiája, akkor e sherlock-holmesi műveleteinek az az eredménye, hogy a legnagyobb dolgokat egy tollvonással elintézi, a legegyszerűbbeket pedig szörnyű bonyodalmakká komplikálja össze.

Ez idő szerint könnyebb a riport-szolgálat, mint régente. Volt idő, amikor fegyelmi vétség voll, ha egy rendőr-liszt viselőnek a neve az új-

ságban megjelent; az egész rendőrtiszti karból csak egy embernek volt szabad az újságok részére információt adni, de azt is csak úgy, hogy az információ szövegét előbb bemutatta a főkapitánynak. Újságírót a rendőrtisztviselő hivatali helyiségébe bebocsájtani tilos volt. Ma azonban nemcsak a rendőrtisztviselők, de a delektív-csoportvezetők és a detektívek is informálják az újságírókat, oly nyíltan, hogy ugyanabba a hírbe, amelyet ők szolgáltattak, beleírják még a nevüket is. Remélhetőleg senki sem képzelte, hogy mikor az újság megírja, hogy X. és Y. detektív valamely esetet hogyan nyomozott ki, ezt nem X. és Y. urak mondották el az újságírónak, hanem a riporter derítette ki a maga körmönfont ügyességével, hogy hogyan nyomozott X. és Y. detektív. A riporter persze nem azért írta ki X. és Y. úr nevét, hogy „máskor is legyen szerencséje az urakhoz”, hanem csupa objektivitásból elismerését akarta nyilvánítani sikeres működésükért... Világos, hogy ez nem az egyéneknek, hanem a rendszernek a hibája. Minden rendőrtisztnek nagyon szerény a fizetése, a detektív pedig nyomorogni kénytelen, ha vagyona nincs, — és kinek van? Ha minden tisztviselő várva-vár valami kis előlépést: a rendőrnek ehhez kétszeresen joga van. Mivel pedig az előlépési viszonyok igen rosszak: természetes mindenkinek az a kívánsága, hogy valahogyan kitűn-

jék, valami módon magára vonja a figyelmet. Ezért nem veszi rossz néven a rendőr tisztviselő és a detektív, ha gyakran ínak róla.

Nyilvánvaló, hogy az a riporter, akiiek kevés az összeköttetése, nem tarthat lépést azokkal a riporterekkel, akiket minden rendőrtiszt és minden detektív ismer. Ez azonban nem annyit jelent, hogy nekik egyáltalán nem lehetnek sikereik nagy összeköttetésű kartársaikkal szemben; személyes utánjárással ők is megírhatnak sok olyan dolgot, amit egyáltalán nem is lehetett volna kész riport gyanánt a kezükbe adni.

Minden riporterre nézve nagyon fontos, hogy jól ismerje azt a milieu!, amelyben a rendőri krónikák alakjai élnek. Ez az éjszakai világ. Itt látják azokat az alakokat, akik már „letörtek" s a. társadalomnak már csak ebben a rétegében szerepelhetnek; a túlzott jóindulattal „félvilágiaknak" nevezett hölgyeket, az egész artista-társaságot, s azokat a fiatal és öreg urakat, akiknek nagy része vagy már szerepelt, vagy még fog szerepelni a rendőri aktákban. Jó ismeretségben kell lenni minden „lokál"ban a pincérekkel, cigányokkal és leányokkal, akik tömérdek információval szolgálhatnak. Az információ között persze igen sok a pletyka, de igen sok a riport szempontjából értékes anyag is. Az emberek általában igen gyarló lények, kevés erénynyel és sok fogyat-

kozással. Nem nehéz a közéletben szereplő egyéniségektől kezdve az egyszerű bankhivatalnokig bárkinek a gyengéit megismerni: hol kártyázik, menny it vészit, ki a barátnője, kire féltékeny és kire irigy, jól megy-e a dolga vagy már közel van a bukáshoz? Ha a társaságban ismert egyéniségnek van valami „rendőri" ügye: még a közepes tehetségű riporter is azonnal annyi részletet tud mondani róla, mintha az egész életét a társaságában 1 öltötte volna.

A rendőrség hivatalosan is segítségére van mindenben a riporternek. Az u. n. „rendőri sajtóiroda" hivatalos intézmény, mely a riporterek számára csaknem minden oly esetről hivatalosan megfogalmazott jelentést ad, melylyel az újság foglalkozhatik. Az úgynevezett „kényes" ügyekről, (melyekben előkelő társadalmi állású egyén szerepel), a rendőri sajtóiroda hallgatni szokott, és nagyon sokszor megteszi, — úri családok kérésére, — hogy egyes apróbb bűneseteket szintén eltitkol az újságírók elől. Ez azonban nem sokat jelent, mert az újságírónak módjában van nem-hivatalos úton is értesülni bármely bűnügyről, és ha megtudja, hogy a rendőrség szívességből hallgatta el az ügyet, akkor a riporter már csak azért is megírja.

Minden oly ügyben, amelybe a rendőrség bekavatkozhatik, az ügy szereplőinek rendkívül sokat árt a dolognak nyilvánosságra hoza-

tála. Előfordul nagyon gyakran, hogy a riportert rá akarják venni valaminek elhallgatására. A riporternek az újságíró-praxis szerint nincs joga ahhoz, hogy bárminek az elhallgatására ígéretet tegyen; ez a szerkesztő kizárólagos joga. Természetes azonban, hogy az oly riporterrel szemben, aki megbízható ember, a szerkesztő mindig bizonyos előzékenységet tanúsít és ha a riporter azt javasolja neki, hogy valamely dologgal akár a rendőri nyomozás érdekében, akár valami emberiességi szempontból ne foglalkozzanak: a szerkesztő az ily javaslathoz hozzájárul.

Általános elv, hogy a riporternek mindent, amit megtud, meg kell írnia, ha a dolog érdekes. Ezt a kötelességet azonban nem szabad úgy értelmezni, hogy a riporternek valóságos vérebnek kell lennie; neki nem az a szerepe, hogy δ üldözze a gonosztevőket, hanem hogy ott legyen, ha egy gonosztevő csapdába esett és az esetéről minél hívebben, de mindig az emberiesség halárai között értesítse a közönséget. A riporternek nem szabad passzióval gyilkolni az embereket; ha elég gyakran kénytelen is hóhérmunkát végezni: mindent a jóízlésű és mindent megértő embernek diszkréciójával végezzen.

A leghatásosabb (mert legközvetlenebb) dolgot akkor végzi a riporter, amikor maga jár utána valamely eseménynek, Igaz, hogy

ebben nagyon fontos a jó újságírói „szimat”, mely a kicsiny jelenség mögött is meglátja a nagy eseményt. De az étet oly kegyetlen, hogy minden nap a legszörnyűbb dolgok egész sorozatát követi el: anyag van mindennap bőven. Például minden öngyilkosság nagy dolog, — magára az öngyilkosra nézve a világ legnagyobb tragédiája. Ha valaki rászánja magát, hogy meghal, bizonyára nagy dolgok bírták erre. És hiába igyekezünk az öngyilkosságokat négy-öt igen egyszerű okra redukálni, hiába rubrikázzuk el az öngyilkosokat, hogy „ez szerelemből halt meg, ez gyógyíthatatlan betegség, az meg a nagy nyomorúság miatt”, — mégis minden öngyilkosnak a története más meg más, a többiéhez nem hasonló. Mindenkinek a sorsa sokkal eredetibb tragédia, mint aminőt a színházban játszanak, és nagyon sokszor érdekesebb is. A halott, persze, már hallgat és sokszor hallgat a környezete is. Legnémább a gyilkos. (Mert igen sok öngyilkosnak van gyilkosa, akihez, sajnos, nem férkőzhetik hozzá semmiféle emberi törvény.) De éppen ilyenkor mutathatja meg ügyességét, tudását és művészetét a riporter, és éppen az ilyen esetek hűséges feltárásával gyakorolja a közönségre azt a lelket megrázó hatást, mely valami kicsinykét mégis csak javít ezen a bűnös társadalmon.

A kőnyomatos

Λ kőnyomatos újság litográfiál vagy vegyi úton előállított sajtótermék, mely nem közvetetlenül a nagy közönséggel, hanem a hírlapok szerkesztőségeivel közöl híreket.

Az újságírásban a kőnyomatosnak még a közelmúltban is nagy szerepe volt; újabban azonban minél tökéletesebbé válik valamely szerkesztőségnek a szervezete és munkálkodása, rá nézve a kőnyomatos újság annál feleslegesebbé válik.

A kőnyomatos nem a szerkesztőségeknek a munkáját, hanem a közönségnek a szerkesztőségekkel való érintkezését könnyíti meg, és csakis ennyiben van némi jelentősége. Azonban amily mértékben növekedik az újságírásban az a tendencia, hogy akinek dolga van a szerkesztőséggel, az keresse fel közvetetlenül magát a szerkesztőséget, oly mértékben csökken a kőnyomatosok jelentősége is. Azok a naiv idők, amikor elég volt egy kőnyomatosnak valami csekélységet fizetni, hogy másnap valamennyi újságban megjelenjék az a közlemény, melynek megjelenését kívánatosnak tartottuk, már múlófélben vannak.

A kőnyomatos hírlap, mivel megindításához és fenntartásához csak nagyon csekély, szellemi és pénzbeli befektetés volt szükséges, igen alkalmas eszköz volt arra, hogy nem egészen megbízható hírlapírók és álhírlapírók is visszaéléseket kövessenek el vele. Ezért a legutolsó sajtótörvény (az 1914. évi XIV. t.-c.) megalkotásakor szükségesnek tartotta a törvényhozás a kőnyomatos hírlapok kiadásának megnehezítését is. Az új törvény 18. §-ának harmadik bekezdése úgy rendelkezik, hogy „a kőnyomati úton vagy más módon, főképen az időszaki lapok részére készülő hírlaptudósító újság biztosítékának összege ötezer korona”. Már ez az összeg elég szerény, máris igen sok felesleges kőnyomatos újságnak a halálát jelenti, amint az új törvénynek a hírlap-biztosítékokra vonatkozó rendelkezéseit életbe fogják léptetni.

Minél nagyobb és minél jobb szerkesztősége van valamely újságnak, a kőnyomatosokat annál jobban nélkülözheti; és minél kisebb és minél restebb valamely szerkesztőség, a kőnyomatosoknak annál több hasznát veszi. Az újságnak az volna tulajdonképpen a kötelessége, hogy információi *eredetiek* legyenek és semmit se kapjon másodkézből, amit maga közvetlenül megszerezhet. Miután pedig azt, amit a kőnyomatos meg tud szerezni, megszerezni minden szerkesztőség külön-kü-

lön is, megvan a lehetőség arra, hogy a hírlapok az információkat közvetítő kőnyomatosokat mellőzzék.

Nem kivételek ez alól az úgynevezett félhivatalos kőnyomatosok sem, melyek a kormány köréből eredő információkat közölnek. Mert ezeknek az információknak a közlései nem a kormány kegyének morzsái, — a félhivatalos információknak a közönség körében való elterjesztése legalább is akkora érdeke a kormánynak, mint amily érdeke az újságnak. A tapasztalat szerint az oly esetekben, amikor egy-egy hírlap az ily félhivatalos közlések elől elzárkózott, maguk az illető kormánykörök keresték a közvetetlen érintkezést az illető újsággal.

A félhivatalos kőnyomatosok különben is többet cáfolnak, mint amennyit informálnak és éppen ez a legnagyobb bajuk. Mert ha pozitív formában közölnek valamely hírt, az a tapasztalat szerint többnyire igaz, míg a negativ formában közölt információk, amelyeket *cáfolat* néven ismerünk, éppen nem mindig érdemelnek bizalmat. A kormány a maga félig hivatalos kőnyomatosa utján olyan információt tesz közzé, amelynek közlésére semmi nem kényszerítette; volt alkalma a kormánynak fontolgatni, hogy a közlés helyes és opportunus-e? A cáfolattal azonban akárhányszor kénytelen a kormány oly; eset-

ben is, amikor éppen ő tudja a legjobban, hogy a megcáfolt hír lényegében, vagy akár teljes egészében is egyezik az igazsággal. Megtörténik, hogy a valóságot idő előtt írja meg az újság, — ami nagyon kellemetlen lehet a kormánynak. Például végleg el van határozva, hogy X. vármegye főispánját felmentik az állásától és helyette Y. urat nevezik ki főispánná; egy újság meg is írja ezt a dolgot; azonban a felmentés csak egy hónap múlva fog bekövetkezni, mert időközben még lesz egy fontos megyei közgyűlés, amelyen még a régi főispánnak kell bizonyos kényes dolgokat elintéznie, és félő, hogy ezeket rosszul fogja elintézni a főispán, ha tudja, hogy az állásától hamarosan meg kell válnia; másnap tehát megjelenik a félhivatalos cáfolat, hogy „egy reggeli lapnak az X-vármegyei főispánválságról szóló híre légből kapott üres koholmány.” Ettől azonban egy hónap vagy két hónap múlva azért nagyon könnyen megtörténhetik az előre megjövendölt személy-változás. Az a körülmény persze, hogy a félhivatalos cáfolatok hitele már nagyon meg van tépázva, még nem jelenti azt, hogy minden cáfolat gyanús. Mivel a politikai tartalmú hírek között jelenik meg a legtöbb hazugság, — ha egy kormánynak passziója ezekre vadászni, úgy mindennap sok kacsa kerülhet terítékre.

Bár szánalomraméltó az az újság, mely csak a kőnyomatos újságokból értesül a politikai eseményekről, — a nagy háborút megelőző időkben nagyon virágzottak a politikai tartalmú kőnyomatosok. A kormánynak és pártjának két kőnyomatosa is van: a Budapesti Tudósító és a Távirati Iroda; a függetlenségi párt Justh-frakciójáé volt a Politikai Híradó, a Kossuth-frakcióé a Magyar Tudósító, a néppárté a Magyar Kurír, párt nélkül állott a Politikai Értesítő; a horvátok és a nemzetiségiek a Keleti Értesítő szolgálatait vették igénybe. Amely szerkesztőség mindezeket a kőnyomatos lapokat járatta: minden nap hasábszámra, az olvasók teljes megcsömörléséig közölhetett tudósításokat az egyes politikai pártok belső életéből.

A rendőri sajtóiroda információit, az egyházak körében történő eseményeket s a múzeumok és tárlatok híreit a Hírcsarnok közli a napilapokkal, míg a főváros és Pestvármegye közigazgatására vonatkozó hírek, valamint a törvényszéki, táblai és kúriai tárgyalások leírásai a Magyar Híradóban jelennek meg. Az Országos Magyar Gazdasági Egyesület és a Gazdaszövetség a Budapesti Levelező útján terjeszti az agrár érdekeknek megfelelő információkat.

A budapesti német lapokra való tekintettel a Budapesti Tudósító és a Magyar Táv-

irati Iroda német nyelven is kiadja a közleményeit.

A többi kőnyomatos újságnak α napilapok szempontjából nincsen jelentősége.

Természetes, hogy a kormány a maga félhivatalos kőnyomatosak megfelelő anyagi támogatásban is részesíti. A többi pártlap hogy részesül-e támogatásban vagy sem, — oly dolog, melyhez nincs köze a szerkesztőségeknek; csak méltányos dolog lenne, ha részesülne. Magánfelektől, magánérdekű hír közléseért a kőnyomatos újság éppen úgy elfogadhat díjazást a tisztesség sérelme nélkül, mint ahogyan elfogadhat díjazást a nagy lap a hirdetés közléseért, — sőt a kőnyomatosnak még több az erkölcsi szabadsága, mert az ő közleményei nem a sajtóügyekben laikus nagyközönségnek vannak szánva, hanem a közügy és magánügy felismeréséhez és megkülönböztetéséhez érteni köteles, hivatásszerű újságíróknak a kezébe, az ő felülbírálásuk és ellenőrzésük alá kerülnek.

A kőnyomatosok .közleményeit egyszerűen „átvenni" ma már csak egyes, hanyagul szerkesztett lapoknál szokás. Ha nem hatóság, hanem magán-ember akar valamit közzétenni a lapokban, érdeke, hogy ne vigye a kőnyomatoshoz, hanem közvetlenül az illető lapokhoz.

A törvényszéki tudósítás

Az igazságszolgáltatásban tulajdonképpen csak két dolog fontos: az igazságosság és a nyilvánosság.

Arról, hogy a jognak és a jogszolgáltatásnak, amennyire csak lehet, igazságosnak kell lenni (csak a theorelikusok mondják, hogy *föltétlenül* annak kell lennie), ma már beszélni is fölösleges. A nyilvánosság igazi jelentőségével azonban a közönség még nincsen egészen tisztában.

Az igazságszolgáltatásnak évezredeken át az volt a fő-célja, hogy a bűnöst megfenyítse; csak a legújabb korban, a XIX. század elején tűzték ki az igazságszolgáltatás főcéljául a *megtorlás* helyett a *javuást.* Azonban az igazságszolgáltatás sokkal fontosabb, sokkal nagyobb dolog, semhogy szabad volna csupán az egyes embernek, a gonosztevőnek szempontjából megítélni. Az igazságszolgáltatás igazi célja: a társadalmi rendnek a védelme, a társadalomban annak a tudatnak a felkeltése és ébrentartása, hogy van törvény és van bíró, aki utoléri a gonosztevőt és aki biztonságot szerez a társadalomnak. Ennek a tudat-

riak a felkeltése és ébrentartása sokkal fontosabb, mint maga az a tény, hogy a gonosztevő bűnhődik.

Ha ez az elv a régi időkben nem is volt határozottan megformulázva, azért mégis sokszor érvényesült a régi időkben is. A patriarkális királyok, akik egy-egy nagy hársfa alá telepedve a nép előtt szolgáltattak: igazságot, a középkori bírák, akik nagy perekben az egyház kapujába állva hirdették ki Ítéleteiket, a nyilvánosság nagy elvét valósították meg.

A nyilvánosságnak a modern bíróság tárgyalótermében az újságíró sokkal fontosabb képviselője mint maga a perben nem érdekelt, hallgató közönség.

Az igazságszolgáltatás, mint minden emberi dolog, természetszerűleg tökéletlen. És minél tökéletlenebb, annál nagyobb a befolyás, melyet a jelenlevő újságíró — persze csak közvetve — reá gyakorol.

Mert az újságírónak, mint a nyilvánosság hivatott képviselőjének jelenléte nemcsak azért fontos, mert az újságíró hivatása révén á nem-érdekelt közönségnek a tárgyalóteremben jelen nem levő, széles rétegei is értesülnek róla, hogy „van még bíró Magyarországon” és ez a bíró ugyancsak működik, hanem nagyon sokszor lenézett, nagyon sokszor valóban kifogásolható tudósításainak révén az újságíró, sokszor öntudatlanul is, jelentékeny

hatást gyakorol az igazságszolgáltatásnak egész gépezetére.

Az élet arra tanít bennünket, hogy az igazságszolgáltatásnak csak a formai módosulnak, a lényege nem igen változik. A modern per lényegében ugyanaz, mint a középkori per, — istenítélet mindakettő. A középkori duellumban a vádlott és a panaszos mérkőzött egymással, a modern perben az ügyész és a védőügyvéd, (ha nincs ügyész: a két fél ügyvédje). Nem mindig az dönti el a pert, hogy kinek van igaza, hanem gyakran az, hogy melyik az okosabb? Az ügyésznek vagy az ügyvédnek elméje sokszor fontosabb tényező, mint maga az igazság. Hát még az esküdtbírósági tárgyalásnál mily óriási fontosságú, hogy ki a talentumosabb ember, az ügyész-e vagy a védőügyvéd?! Hányszor tapasztaljuk, hogy a védőnek még csak nem is jogi fejtegetése, hanem magas régiókban járó, költői szárnyalású elmélkedése és kitűnő, valóban színészi előadása mint menti meg még a gyilkost is a jól megérdemelt börtöntől. Mily sok olyan szempont érvényesül a büntetőper eredményének kialakításában, amely szempontnak a joghoz semmi köze! A kisorsolt esküdtek visszavetésénél a legtöbb perben nem az ai döntő szempont, hogy az illető esküdt ért-e a joghoz vagy nem, hanem az, hogy zsidó-e vagy keresztény, szabadkőműves-e

vagy kongregánista, tőkés-e vagy proletár? Amikor a párbaj megvívására készülő felek (az ügyész és a védő az igazi fél itt, nem a szegény panaszos vagy vádlott) ily módon védekeznek, nehogy oly emberek ítéljenek, akiknek az ítélete már előre kész, — egyszersmind olyan esküdtszéket akarnak összeállítani, melyről leginkább feltehetik, hogy ők fogják szuggerálni, és nem a másik fél. Magára az esküdtre, — arra, hogy az esküdt *a maga feje szerint* ítéljen, többnyire nem bízná rá a pert egyik fél sem.

Ily körülmények között az újságíró mindent befolyásolhat, bírót, ügyészt, védőt, esküdtet egyaránt. A perről írott előzetes közleményeivel ,akár akarja, akár nem, már előre preparálja az esküdtet, aki nagyon sok esetben már ismeri az újságból annak a pernek az előzményeit, amely perben ítélni hivatott. És természetesen nem úgy ismeri az esetet, ahogyan történt, hanem úgy, ahogy az újságban vagy az újságokban leírták, és ennek megfelelően többé vagy kevésbbé szimpatikus vagy antipatikus előtte a vádlott vagy a panaszos. Az esküdt anélkül, hogy tudná, már preokkupálva van, ha újságolvasó ember.

A törvényszéki tudósítónak része lehet annak a meghatározásában is, hogy milyen az a jogászi színvonal, mely a tárgyalótermekben érvényesül. Ha a törvényszéki tudósítók

tudatlanok és lelkiismeretlenek, hozzájárulnak az igazságszolgáltatás színvonalának lesülyedéséhez, mert reklámozásukkal nem a kitűnő jogászokat, hanem az erőszakos, lelkiismeretlen, tudatlan, de rabulista ügyvédeket teszik meg hires kriminalistákká, nagy kárára a jogkereső feleknek és az egész igazságszolgáltatásnak. Viszont egy olyan országban, ahol a törvényszéki tudósítóknak magúiknak is van valamelyes jogi tudásuk, van megvesztegethetetlen becsületük, teljesen ép erkölcsi érzésük és úri ízlésük: kimondhatatlanul sokat használhatnak az igazságszolgáltatásnak az ügyészek, ügyvédek és bírák működésének helyes, igaz érték szerinti méltatásával.

Vajjon Magnard, a „jó bíró", merte volna-e oly merészen alkalmazni (igazabban: félretenni) az írott törvényeket, ha eljárását a sajtó nem fogadta volna oly páratlan tetszéssel? És nem távolították volna-e el a bírói székből igen hamar, ha nem azt kellett, volna feltenni az egyhangú sajtónyilatkozatok alapján, hogy a francia közvéleménynek túlnyomó része helyesli az eljárását?

Minden bíró megütközik azon, amit most mondani fogunk, pedig ez az igazság: a sajtó valósággal *nevelő hatást* gyakorol a bíróságra. Gyenge bíró az, akinek gyorsabban dobog a szíve, ha ítéletének kihirdetése után a tárgyalóterem közönsége pisszeg vagy éljenez.

De egy-egy nevezetes per után a sajtóban esetleg egyhangúan megnyilvánuló, nem Ízléstelen helyeslés, vagy az Ítéleten való csendes megbotránkozás mégis csak hatással van a bíróra. Nem terrorizálja őt, de későbbi működését nagyon sokszor öntudatlanul is befolyásolja.

Ezzel magyarázhatók a magyar igazságszolgáltatásban az utolsó időkben egyre gyakoribb túl-enyhe ítéletek is: az emberölésért kiszabott egyévi vagy kétévi büntetések, a késelésért kiosztott két-három hónapok, melyeket a többnyire a söpredékből kikerült bűntettesek fel sem vesznek. Mivel minden kriminalista ügyvédnek az az érdeke, hogy a büntető igazságszolgáltatás minél enyhébb legyen, ez az ál-humanizmus ellenmondás nélkül érvényesülhet, sőt a mai állapotnál tovább fejlődhetik mindaddig, míg a nyilvánosságnak képviselője, az újság ezt a kurzust szó nélkül szemléli.

Az újság néha segítő tényezője az igazságszolgáltatásnak. Vannak vizsgálóbírák, akik összegyűjtik a nagyobb bűnesetekre vonatkozó újság-közleményeket s ezeket a kihallgatások során fel is használják. Az ügyésznek és a védőügyvédnek szintén nagyon meg van könnyítve a munkája, ha nem csak aj bírósági aktákat látja, hanem azt is, hogy hogyan tárták az ügyet a közönség elé az újságok.

Az újságban a törvényszéki tudósításnak objektívnek és részrehajlatlannak kell lennie. Gyakran tapasztaljuk azonban, hogy a tudósítás szubjektív és részrehajló. Ennek korántsem az az oka, mintha az újságírónak *szándéka* volna elferdíteni az igazságot, vagy mintha (akár érdekből, akár érdektelenül) pártoskodni akarna. A tudósításnak a tárgyilagosságon kívül *érdekesnek* is kell lennie, az érddkes vonásoknak a kiemelése pedig, ami együtt szokott járni a kevésbbé érdekes, bár esetleg forilosabb részletek elhanyagolásával, — nagyon könnyen meghamisíthatja az objektív igazságot. Amint a tárgyi igazság rovására megy az »esetnek érdekessé tétele (főként ha a tudósítónak nincsen jó stílus-érzéke), úgy az egyének szempontjából gyakran nagy igazságtalanság van abban, hogy az újságba kerülő perek kiválogatásában nincs semmi rendszer. Az, akinek kellemetlen pere belekerül az újságba, többnyire „áldozatnak” érzi magát, ha arra gondol, hogy más esetekről, melyek az övéhez teljesen hasonlók, nem vett tudomást a sajtó.

Ezek a bajok azonban, az igazságnak ilyen objektív és szubjektív sérelmei elkerülhetetlenek.

Az ellenben elérhető, hogy az újságíró ne fogadhasson el semmi díjazást bírósági tudósítások megírásáért vagy mellőzéseért. Ez

ugyan most is tilos dolog, de a tilalom meglehetősen hatástalan addig, míg a legtöbb szerkesztő eltűri, bogy törvényszéki tudósítója ne járjon el a tárgyalásokra, hanem kőnyomatos lapokból, esti lapoktól, ügyvédektől vagy maguktól az érdekelt felektől szerezzék be tudósításaik anyagát.

Az ügyvédekre nézve, főként addig, amíg nincsen nagy hírnevük, igen fontos, hogy minél gyakrabban szerepeljenek az újságokban. Elég, ha csupán a. nevük meg van említve a tudósításban, főként, ha ők a perben a nyertesek. Bár ezt az ügyvédi rendtartás tiltja, — vannak, akik nem zárkóznak el az elől, hogy nevüknek már a puszta felemlítését is honorálják. Éppen a szereplésnek nagy jelentősége magyarázza meg azt, hogy különösen egyes kriminalisták, apró ügyeket is elvállalnak, amelyekben semmit sem keresnék, csakhogy a nevük forgalomban legyen, mert így érik el azt, hogy időnkint egy-egy nagy ügyük is akad, amelynek nagy honoráriuma kárpótolja őket a sok ingyen-pernek a munkájáért.

Szerencsére vannak törvényszéki tudósítók, akik a leglelkiismeretesebben igyekeznek teljesíteni hivatásukat és sem pénzzel, sem információk adásával, sem jó szóval meg nem vesztegethetők. Azonban az ő munkájuk is tökéletlen, mert mindenütt nem lehetnek jelen, — egyik tárgyalás miatt kénytelenek a

másikat elhanyagolni, és mindenkor kénytelenek a lap tér-viszonyaihoz alkalmazkodni. Hacsak nem nagyon szenzációs valamely per, a szerkesztő rendesen igen kevés teret enged a törvényszéki tudósításoknak. E miatt még igen nagy lapoknál is megtörténik az a sajnálatos dolog, hogy a törvényszéki tudósítónak más rovatot is el kell látnia; ennek rendesen mindakét rovat kárát látja.

Irodalmi és művészeti kritika

Az újságnak mindenesetre feladata, ha nem is a pártatlanság, de legalább a tárgyilagosság. Amint joga van az újságnak ahhoz, hogy valamely politikai, gazdasági vagy társadalmi irányt szolgáljon, éppen úgy szolgálhat bizonyos irodalmi és művészeti irányokat is, ha e munkája közben nem feledkezik meg az objektivitásnak bizonyos elemi követelményeiről.

Sajnos, ebben a tekintetben az egész magyar sajtóról igen rossz véleményt kell mondanunk.

Az újságnak irodalmi és művészeti szempontból való állásfoglalása részint közleményeinek írói és művészi szempontjából állapítható meg, részint pedig abból a kritikából, melyet a lap gyakorol az irodalmi és miivé szeti termékekkel szemben.

Azok a lapok, amelyek szépirodalmi termékeket közölnek, nagyon sokszor teljesen szubjektív szempontból válogatják meg a közleményeiket. Azok az írók, akikkel szemben a lap tulajdonosa vagy szerkesztője bármilyen okból is előzékeny, — bármi szemetet

írhatnak: az írásuk megjelenik a lapban. Ennek első sorban az a következménye, hogy nálunk Magyarországon még igen kiváló írókból is hiányzik minden önismeret, — nincs semmi mértékük a saját írásaikkal szemben. Vakmerően közzé tesznek időnkint oly silány „alkotásokat” is, amelyeknek ürességét és formátlanságát szégyenlené a legfiatalabb kezdő is. Az írókat ezért kevésbbé lehet megróni, mint a szerkesztőket; nem azért, mert „X. vagy Y. már olyan nagy író, hogy szabad neki időnkint gyönge dolgot is írni”; ez olyan okoskodás, mintha valakire azt mondanók, hogy „olyan gazdag ember, hogy időnkint szabad neki lopni is.” Minél nagyobb író valaki, annál kevésbbé szabad neki silányságot írnia. Nem a nagysággal Miét mentegetni ezeket a sajnálatos dolgokat, hanem azzal, hogy az író a munkájáért pénzt kap, és egyformán fizetik a jó cikkét is, meg a rossz cikkét is. Persze ez sem lehet abszolút mentség, mert az igazán jó írók már Magyarországon is sokat kereshetnek szolid munkával is és meg is élnek szépen, hacsak nem rögeszméjük, hogy föltétlenül többet kell költeniök, mint egy miniszternek.

A nagy írók silány munkájának közlése rokoni vagy baráti viszonynak, vagy az író kiváló élelmességének bizonyítéka. Nem minden kiadó vagy szerkesztő dicsekedhetik ki-

váló irodalmi ízléssel, sőt nagyon gyakori eset, hogy valamelyik lap mindenható ura egész sereg tehetségtelen embert avat „nagy íróvá”. Mivel ‚a közönség is nagyon naiv irodalmi dolgokban és még nem igen mer a maga fejével gondolkodni, a világ előbb-utóbb elfogadja ezeket az „írókat”. Látjuk a nevüket minden héten a tárcarovatban, megszokják az újságolvasók, azután megszokják az újságírók, végül megszokja még a Petőfi Társaság is. Attól függ minden, hogy kitart-e az „író” és kitart-e a konnexiója, mely a nevét forgalomban tartja. A varróleányok, a boltosnak, a kasznárnék nem bírálják felül az újságjuk ítéletét; nekik, az olvasó közönség többségének író mindenki, akit az újságjuk író gyanánt prezentál nekik, és nincs hatalom, amely ezen változtathatna. És minél inkább alkalmazkodik valaki ennek a közönségnek a szerény igényeihez, annál népszerűbb és annál ismertebb íróvá válik. Ha valaki megírja egy novellában, hogy a kasznár leánya mint bódította meg az ifjú grófot, — minden gazdatiszti lakban hevesen dobognak a női szívek a novella olvasásakor s az író igen kiváló, nagy ember, akármilyen ostoba tákolmány is a novellája; és ha valaki megírja, hogy az írógépes kisasszonyba hogyan bolondult bele a vezérigazgató úr, — bizonyos, hogy kipirult arccal olvassa a „kitűnő

író” munkáját minden gépírónő a Kárpátoktól az Adriáig. A modern újság szerkesztője vagy kiadója valóban gyakran gondol arra, hogy közölni kell valamit a kasznár-leányok vagy a gépírónők számára, de arra, hogy a közlendő cikknek irodalmi értéke legyen, valójában nem gondol. Regényt, novellát, verset stbit nem azért közöl, mert a mű ilyen vagy olyan, hanem azért, mert X. irta, vagy Y. írta. Nem változtat ezen a dolgon az a tény ,sem, hogy egyes lapoknak vannak úgynevezett „felfedezett” íróik, akiket a teljes ismeretlenség homályából emelt ki, mert az ilyen esetekben is csaknem mindig az író keltett maga iránt figyelmet és nem a munkája; az irodalmi felfedezések különben is nagyon kérész-életüek és tíz eset közül kilencben nagyon erőszakoltak.

Hogy mennyire megy az irodalmi közlemények megválogatásában a szubjektivitás, erre nézve jellemző, hogy a lapoknak nemcsak íróik, de proskribált íróik is vannak, akiktől semmi szín alatt sem közölnének semmit tisztán egyéni antipáthiából. Ezt nem a harmadrendű, hanem az elsőrangú lapok és a legelsőrendű írók eseteiben lehet tapasztalni.

Minden írónak van egy vagy több lapja, mely őt „portálja” és egy vagy több olyan

újságja, mely tőle vagy róla semmi szín alatt sem közölne egy sort sem.

Ha ilyen kevéssé objektív a sajtó annak a szépirodalmi tartalomnak a megállapításában, — elképzelhetjük, hogy mennyire objektiv a kritikában.

Vannak újságok, amelyek az új könyv megjelenése alkalmával szó nélkül lenyomatják azt a „recenzió”-nak hazudott dicséretet, melyet az új könyv tiszteletpéldányához mellékel a kiadó, mikor a könyvet a szerkesztőségeknek szétküldi. Vannak írók, akik maguk írják ezeket a dicsérő sorokat; előfordul az is, hogy a szerző maga írja meg a lapok számára az „ismertetést”, — minden újság számára más meg más szóvirágokkal.

De ha az újság eredeti ismertetést vagy „kritikát” irat, abban sincs sok köszönet. Ha a szerző szimpatikus az ismertetőnek: jó „kritikát” kap, ha pedig nem szimpatikus, akkor hűvös ismertetést, vagy csípős megjegyzéseket. Talán mondani sem kell, hogy a „kéz kezet mos” elve seholsem érvényesül annyira, mint itt. Ha valaki egy oly szépirodalmi lapnak szerkesztője vagy segédszerkesztője, amely lap a közöli cikkekért honorárium is fizet: ezen a réven egész sereg írót vonhat a maga érdekkörébe, és ha a szerkesztő úr szintén kedvet kap az irodalmi működésre, akkor nyitva áll előtte az út,

mert a különféle lapoknál egész sereg meghatalmazott követe, konzula, hogy ne mondjuk: ügyvivője van. Még könnyebb a helyzete a kiadónak, a kiadó fiának, nagynénjének és unokahugának. Az irodalmi érvényesülés valóban sehol sem oly könnyű és olcsó, mint Magyarországon. Pár ebéddel maecenás és udv. tanácsos, pár ezer korona előleg-befektetéssel pedig már irodalmi potentát lehet az ember. Hogy ezek a dolgok így vannak, ennek maguk az írók és újságírók kevésbbé okai, mint a szerkesztők. Egyes lapok egyáltalán semmi teret nem engednek az irodalmi kritikának, ott pedig, ahol könyvismertetések is jelennek meg, a szerkesztő maga teszi lehetetlenné a kritikát azzal, hogy vagy maga szabja meg, mennyit és milyen hangon írjanak az új könyvről, vagy pedig „ellenőrzi" a kritikát, hogy a kritikus csak dicsérjen, de ne nagyon, és soha ne bántson senkit a szerkesztőtől kapott egyenes felhívás nélkül. Az, hogy az újság X. vagy Y. könyvéről dicsérő, közönyös vagy bántó hangon írjon-e, a szerkesztő souverain jogai közé tartozik. Mi sem természetesebb, mint hogy mikor ennyire szabad az irodalmi kritika, a könyvek ismertetői csak a legritkább esetekben olvassák el a könyvet, amelyről írnak, hanem legfölebb csak az esetben lapoznak benne, ha koholt „kritikájukkal" annyira felkeltették a saját kíváncsi-

ságukat, hogy utólag, a „kritika” megírása vagy megjelenése után, érdeklődni kezdenek a könyv iránt.

A szerkesztők állandóan panaszkodnak a „tér-szüke” miatt, s azok panaszkodnak legtöbbet, akik hasábokat töltenek meg nicaraguai „táviratokkal”, a riódejaneiroi kávépiac árhullámzásainak, a chicagói zsiradéküzlet lanyhulásának s a szumatrai ón- és antimon-kitermelés statisztikájának ismertetésével. Olyan újság, mely minden beküldött magyar könyvről megírna legalább annyit, hogy megjelent, — még eddig nincsen. Ha a szerkesztő engedélyez is egy kis helyet könyvismertetések, ezt csak alkalmilag teszi meg és aki öt sornál többet ír, arra már gyanús szemmel tekint reá. Megtörténik, hogy valamely előkelő író kiváló munkájáról három sort és ugyaniakkor valami dilettáns egészen zöld zsengéjéről száz sort közöl az újság. Hogy a tudományos irodalom termékei még mostohább bánásmódban részesülnek, mint a szépirodalmi művek, azt talán mondani sem kell. Aki tudományos munkát ír, egyáltalán ne számítson arra, hogy a napilapokban komolyan fognak megemlékezni tudományos munkálkodásának eredményeiről.

A művészeti kritika, ha lehet, még gyengébb, mint az irodalmi. A képzőművészeti alkotásokról komoly kritikát mondani

csak az tud, akinek nagyon fejlett az ízlése, és akinek az ízlésén kívül még valamennyi tudománya is van. A mi kritikusaink, igen ritka kivétellel, aféle botcsinálta doktorok, akiknek soha eszébe se jutott, hogy tanulni is lehelne. Minden tudományt pótol a többi kritikus Írásainak olvasása, az pedig, aki művészek kávéházi társaságában is megfordul, már egészen infallibilis a művészeti dolgokban, írnak hideg szint, meleg szint, „valőrt”, tónust, anélkül, hogy mindezeknek konkrét értelméről csak sejtelmük is volna. Azt hiszik, hogy pl. a valőr csak valami fnazis. Igaz, hogy a mű-kritikában a különben nagyon hasznos és bizonyos fokig szükséges tudásnál még nagyobb jelentőségű a finomult ízlés; de éppen az a baj, hogy az ízlés még ritkább adománya az Istennek, mint a mily ritka szerzeménye a tudomány az embernek. Abban pedig, hogy nagy tárlatokról, melyeken két-háromszáz mű szerepel, csak úgy „kutya-futtában” lehet írni, száz vagy legfölebb százötven sort, — az egész művészi életnek bizonyos lekicsinylése, lenézése rejlik. A „kritikus” kénytelen kiragadni nyolcliz képet és szobrot s azokról ír néhány sort; ami igazságtalanság a teljesen mellőzöttekkel szemben még akkor is, ha a kritikus nem barátsági alapon válogatta össze azokat a művészeket, akikről megemlékezik. A műal-

kotás mindig tehetséges embernek kultúrmunkája. (A teljesen tehetségtelen ember nem jut (hozzá, bogy a művét igazi művészek társaságában kiállíthassa.) Ha egy tehetséges ember a kultúrát előmozdító, hónapokig tartó munkáját befejezve, kész művét a világ elé állítja, hogy ezzel megszerezhesse további létének és további művészi munkálkodásának gazdasági alapját — erről a legtöbb esetben hallgat az újság, a művészek túlnyomó többségéről nem vesz tudomást. Ellenben dr. Szőke Barna országgyűlési képviselő úr szellemtelen közbeszólását, vagy „ügyfele" anyagi érdekét előmozdító interpellációját mint valami államférfiúi tettet, nagy gondossággal, sőt fontoskodva tárja olvasóközönsége elé. Az, hogy egyes kritikusok egész kis múzeumot gyűjtenek a művészek ajándékaiból, igazán nagyobb bűne a művészeknek, mint a kritikusoknak.

A színházi kritikához is okkal kevesebb tudás és sokkal kevesebb ízlés szükséges, mint a képzőművészeti kritikához, sőt ez a mesterség manapság nem is igen fér össze se a tudással, se az ízléssel. Ezen a téren nem a kritikus a souverain, hanem a közönség. Megtörténik, hogy még a inai viszonyok között is egyértelműen ízléstelen fércmunkának ítél a kritika egy új darabot, s a közönség a kritikával mit sem törődve, tapsol a darab-

nak, melyet egymásután ötvenszer kell adni. A közönség azon mulat, ami neki tetszik, s ha olyan műveletlen, szellemtelen és léha, erkölcsi érzék nélkül szűkölködő figurákat lát a színpadon, mint amilyen ő maga, — egyezerre otthon érzi magát a színházban és felkiált: „Ez az igazi! Ez az élet!” És tökéletesen igaza is van. Amint a színház nevelni, nemesíteni, emelni akarja a társadalmat, — már az állampénztár tápláló emlőire van utalva.

A szerkesztőknek is vannak szimpatikus és antipatikus színigazgatói, sőt történetesen akadhat elvégre talán olyan szerkesztő is, aki ..nincsen fából” és valamely művésznő szimpatikus és egy másik antipatikus neki. Természetes tehát, hogy a színházi kritikus is .kaphat utasítást, hogy milyen legyen az Ítélete, ós természetes, hogy a kritikát a szerkesztő elolvassa és javítja. Persze ez sem fokozza a kritika tárgyilagosságát.

Azok, akik maguk is írnak színdarabokat, vagy akik szívesen vállalkoznak idegen nyelvű színdarabok lefordítására, a szerkesztők ítélete szerint kiválóan alkalmasok a kritikusi pályára. De a szürke theoria szerint a kritikusnak nem volna szabad semmiféle anyagi előnyt kérni vagy elfogadni attól a színháztól, amelynek újdonságait és előadásait szinte napról-napra bírálnia kell. Van-

nak egyes országok, nemcsak nyugaton, de a Balkánon is, ahol ebben némi inkompatibilitást látnak azok az emberek, akik csak theoretikusok; ezek a mi szerkesztőink és kritikusaink véleménye szerint természetesen egészen tehetségtelen emberek.

Újabb időben egyre nagyobb teret foglal el (még különben komoly lapokban is) a moziszínházi „kritika". A nemzeti színház klasszikus előadásáról öt sor jelenik meg abban a rovatban, amelynek élén száz sorban magasztalja a kritikus a legújabb külföldi filmet, ízléstelenül, zagyva .stílusban. A mozi-· tulajdonos ur ugyanis, aki a kritikát irta és pár száz koronáért a lapba „beletette", ritkán tud jól magyarul. A moziról ugyanis nem az újság ír, hanem maga a mozitulajdonos. És ha ezt a nyájas olvasó nem tudja, úgy ez legfölebb az ő baja.

A közgazdasági rovat

Az újság közgazdasági rovatának az volna a feladata, hogy a közgazdasági élet főbb eseményeiről megbízható módon tájékoztassa a közönséget. Ezt a feladatot azonban a modern újság nem igen teljesíti, mert nem is törekszik arra, hogy beszámoljon minden jelentős eseményről, mely a közgazdasági életben történik. Vannak nagy dolgok, melyekről a lapok nem vesznek tudomást, viszont a kis dolgokat is a valóságnál nagyobbaknak tüntetik fel, ha a körülmények úgy kívánják.

A közgazdasági rovat általában nagyon kevéssé objektiv; ez a lapnak az a része, amelynek egyes híreire csak igen-igen-igen kevés szerkesztő merné letenni az esküt.

Hogy ezeket a dolgokat megértsük, ahhoz ismernünk kell a pausálé-rendszert, mely nem magyar specialitás ugyan (megvan más országokban is), de nálunk ártalmasabb a közérdekre, mint más országokban.

Minden nagy- és közép-bank, ezeken kívül számos nagy vállalat évi átalány-összeget, pausálét fizet a lapoknak, — csaknem vala-

mennyinek. (Már itt meg kell jegyeznünk, hogy van újság, mely semminemű átalány-viszonyba nem bocsájtkozik.) Az átalány fejében tartozik a lap az illető vállalat közleményeit (közgyűlési tudósításait és nevezetesebb tranzakcióira vonatkozó híreit) a közgazdasági rovatban közzétenni, oly formában, mintha a vállalat által megfogalmazott és beküldött közleményt maga a szerkesztőség írta volna. Ethikai szempontból már maga az a tény is kifogásolható, hogy a közönséget, mely ezt nem tudja, megtévesztik: a lap véleménye gyanánt olvas az előfizető oly dolgokat, melyek az illető vállalatnak a kibérelt lapba behelyezett ön-reklámjai. A közönségben e szerint nem az érdektelen hírlapíró objektív tudósítása kelt bizalmat (bár a közönség azéri veszi a lapot, hogy ezt találja benne), hanem az illető vállalatnak ön-reklámja. Ezekben az átalány fejében közölt cikkecskékben az, aki fizet a közlésükért, annyit ferdít és annyit szépít, amennyit akar, és olyan tendenciát követ, amilyen neki jól esik.

Ennél még nagyobb jelentősége van annak, hogy a pausálét, amint ezt minden hírlapíró nagyon jól tudja, tulajdonképpen nem is azért fizetik, amit közöl az újság, hanem főként azért, amit nem közöl az újság. A bankok és a nagy vállalniuk érdeke ugyanis nem mindig azonos a közönség érdekével, sőt na-

gyon is sokszor ellentétes vele. Az ily esetekben a bankra vagy nagy vállalatra nézve nagyon kívánatos, bogy az újság ba nem is fogja nyíltan az ő pártját, legalább hallgasson. És ez meg is történik számtalan esetben. Erről a hallgatásról nem szólnak ugyan a pausálé-megállapodások, és erre nem kötelezhető az újság jogilag; de kötelezi az újságot az anyagi haszon, melynek elmaradása kellemetlenül érintené. Ha ugyanis az újság közzétenne kellemetlen dolgokat is arról a .vállalatról, melytől évi átalány-összeget kap, akkor kétségtelen, hogy a következő évben már nem kapná meg az átalányt.

Az átalány-megállapodásokat az újság és a vállalatok között az újság igazgatója (kiadóhivatali főnöke) vagy közgazdasági rovatvezetője létesiti, — rendszerint ez utóbbi; a fáradozásért és a jó viszony állandó ápolásáért a pausálából bizonyos rész (10%) az igazgatóé, illetve a közgazdasági rovatvezetőé. Mivel vannak újságok, amelyeiknek pausáléi 150·—200.000 koronára rúgnak évenkint, a közgazdasági rovatvezető ezen a réven tekintélyes jövedelemhez jut. Voltak már, akik a közgazdasági rovat „vezetésével[4] nagy vagyont szereztek.

Az átalány-rendszer .annyira általános, hogy nem vonhatja ki alóla magát még a legnagyobb állami üzem, az államvasút se. Hogy

ezeket a kiadásokat az illető vállalatok üzleti könyveikben hogyan számolják el, ez tisztán csak az ő dolguk.

Nagy pénzügyi tranzakciók alkalmával a pausálén kívül külön is kell fizetni az ujsá göknak, a lapok jelentőségéhez képest kisebb-nagyobb összegeket. Pl. volt már olyan nagy konverzió, melynek a sajtóban való ismertetése százezrekbe került és volt már olyan nagyszabású művelet, amelynél a sajtó „részesedése" (noha egészen demokratikus alapon, egyenlően történt a pénzosztás), meghaladta az egymillió koronát.

Mindezeknek á dolgoknak az elbírálása lehetséges azon az alapon is, ha azt mondjuk, hogy „ez így van a külföldön is mindenütt", — mert ez valóban igazság. De nem oly lehetetlenség az *erkölcsi alapon* való elbírálás se; ha az, amit az újság nagy erővel, a maga egész súlyának latbavetésével propagál, a közönségnek kétségtelen érdeke: akkor nemcsak az esetben kifogástalan a lapnak a cselekedete, ha ingyen cselekedte, amit tett, hanem akikor is, ha hasábjainak, terének, publicitásának átengedéseért díjat fogadott is el. Amint a nyomdász-iparostól nem lehet semminő erkölcsi alapon se azt kívánni, hogy ingyen állítsa elő a közérdekű hitelművelethez szükséges nyomtatványokat, s a pénzintézeti tisztviselőktől nem kívánhatjuk, hogy utasítsák

vissza a havi fizetésüket, mert a nagy pénzügyi művelet, melylyel foglalkoztak, nyilvánvalóan közérdekű, — azonképpen nem kívánhatjuk az újságtól sem, hogy ingyen legyen harsonája és buzgó előkészítője a tervezeti nagy pénzügyi műveletnek. Mindaddig, amig azon a címen, hogy az illető pénzügyi müvelel „közérdekű”, — a pénzintézeti és a pénzügyminisztériumi tisztviselők nem mondanak le fizetésük azon részéről, mely a nagy tranzakcióra fordított munkaidőnek megfelel, — amíg a nyomdászok nem nyomják ingyen a kötvényeket és a bankok nem vállalkoznak az elhelyezésre teljesen díjtalanul: addig az újság is elfogadhatja a pénzt a maga szolgálatainak díjazása fejében. Ha az ügy, amelyei támogatott, nyilvánvalóan és kétségbevonhatatlanul közérdekű, akkor annak a pénznek, melyet támogatásáért kapott az újság, valóban nincsen szaga. Mindenesetre nagyon szép azonban, ha az újság — amint erre volt is már egy példa, megsokallva a pénzt, amit egy közérdekű ügy támogatásáért kapott, az öszszegnek azt a részét, mely a szokásos arányokat meghaladja: közcélokra adományozza.

A pausálé-rendszer különben, mely a közönség érdekeivel nem egyeztethető össze, a nagy vállalatokra nézve előnyösebb, mint az újságukra nézve. Mert ha egy nagy vállalat nincs átalány-viszonyban valamely újsággal,

akkor mindenért, amit az illető lapban akár reklám, akár hirdetés alakjában el akar helyezni, kénytelen busás díjat fizetni és emellett nincsen semmi biztosítéka az iránt, hogy nem fogja-e az illető lap mégis igen hevesen megtámadni?

Mindezekből a dolgokból a közgazdasági rovat úgy tűnik fel, mintha tisztán csak pénzforrás volna. Egy nagyon előkélő, régi író, aki maga is laptulajdonos volt, egy beszédében, mely a nyilvánosság előtt hangzott el valamely ünnepi alkalommal, azt a figyelmeztetést intézte fiatalabb kollegáihoz, hogy a sikeres hadjárathoz nemcsak jó frontbeli katonák kellenek, hanem jó intendánsok is, akik az élelemről gondoskodnak és megtoldotta szavait azzal a régi jó tanácsénál, hogy aki jól akar enni, az ne nézzen be a konyhába. A fiatalabb újságírókat sok helyen gondosan távol is tartják a közgazdasági „konyha” nem mindig étvágygerjesztő műveleteinek szemléletétől.

Mellőzve mindezeket az anyagias vonatkozásokat: a közgazdasági rovat a legtöbb újságnál az újdonság és az érdekesség szempontjából, tehát tisztán a publicisztika szempontjából is nagyon kifogásolható. Ennek az a legfőbb oka, hogy a rovatvezetők vagy nagyon elhanyagolják a megirt dolgokat a meg nem írtak miatt, vagy pedig az, hogy nem

szereznek jó öszeköttetéseket, amelyeknek révén gyors és bőséges értesülést szerezhetnének mindarról, ami a közgazdasági életben történik. Ennek viszont az az oka, hogy nem elég sűrű az érintkezésük a nagy vállalkozások vezető embereivel. Pedig sok és jó információra szert tenni éppen nem boszorkányság; ennek a legfőbb titka az, hogy az ember necsák kérjen, hanem adjon is. Az olyan újságíró, aki folyton csak kérdez és folyton csak kéri az információt anélkül, hogy ő maga is közölné a másutt szerzett információinak legalább egy részét: csakhamar kellemetlen vendéggé válik. Az újságírónak nagy érdeke, hogy sok információja legyen a közgazdasági élet napi eseményeinek köréből, — de ugyanez még nagyobb érdeke a bankok és nagy vállalkozások vezetőinek. Aki nemcsak *vinni* akarja, de *hozni* is tudja a híreket, azzal nagyon szívesen tartanak fenn tartós összeköttetést.

Ezek szerint a közgazdasági rovat vezetőjének nem az a legfontosabb munkája, amit benn a szerkesztőségben végez, hanem sokkal jelentősebb, lapjára nézve sokkal értékesebb az a közvetlen érintkezés, amelyet a közgazdasági élet kiváló, vezető egyéniségeivel fentart. Hogy vannak-e egy lapnak komoly összeköttetései vagy nincsenek, ez mindennap kitűnik az illető lap közgazdasági rovatának

gazdagságából és érdekességéből, vagy ürességéből és unalmasságából. Kitűnik az is, hogy a rovat vezetőjének és Íróinak van-e közgazdasági szaktudása, van-e kritikai képessége és egyéni kezdeményezésekre elég ereje?

A közgazdasági rovat mind énnek nagyon sokszor éppen az ellenkezőjét bizonyít ja. Össze-vissza hányt-vetett „kommünikék”, idétlen, túlságosan átlátszó tendenciájú és. e mellett tájékozatlanságról tanúskodó megjegyzések nem ritkák a közgazdasági rovatokban.

Feltűnő, hogy még egyes komoly lapok is aránytalanul nagy helyet engednek a közgazdasági rovatnak. Ez a hozzá nem értésnek és a konzervativizmusnak a következménye. Vannak szerkesztők, akiknek minden, ami közgazdasági élettel összefügg, valósággal „terra incognita”. Rábíznak mindent a rovatvezetőre és mindent úgy csinálnak ma is, mint tíz, húsz, harminc évvel ezelőtt. A lap „nívójához” hozzátartozik, hogy benne legyen, mennyi volt a gyapot ára tegnap a londoni és a riodejaneiroi piacon, hogy alakult az ón ára Edinburgban és mi újság a chicagói zsiradékpiacon, — pedig mindezek a lap összes olvasói közül senkit sem érdekelnek. A közgazdasági rovatnak jelentékeny része Magyarországon vagy egyáltalán senkit, vagy csak

igen kevés emberi érdekel; e miatt egész hasábokat vesztegetnek el. Nem sok értelme van még a tőzsde-tabellák közlésének se, mert ezek a mellett, hogy árjegyzéseik többnyire teljesen megbízhatatlanok, az olvasóknak csak nagyon csekély töredékét érdeklik; a magyar társadalom nem vásárol papírokat, s aki vásárol, az nem az újságból értesül a kurzusok alakulásáról. Persze, ha a régi, hagyományos sablonokat meghagyjuk, akkor az újság hamarabb megtelik.

Külön említést érdemelnek a börze-tudósítások. Ezeknek az a legnagyobb bajuk, hogy nem a szerkesztőség tagjaitól erednek. Egyes kisebb lapoknál hagyományos szokás, hogy a Pester Lloyd estilapjából veszik át a börze-tudósítást. A nagyobb lapok tartanak rendes börze-tudósítót, némelyik külön az érték- és külön a termény-tőzsdéről. Ez magában véve helyes, de az nem helyes, ha a tudósító tőzsde-ügynök, vagy maga is hivatásszerűen köt ügyleteket a tőzsdén. Ha a tudósítónak az érdekei összefüggenek az üzletek hausse- vagy baisse-mozgásával, akkor ezekről a mozgalmakról az illető tudósítótól teljesen objektiv és elfogulatlan tudósításokat értelmes, józan ember nem várhat.

A vidéki tudósítás és a vidéki lap

Talán semmiben sem látszik meg annyira, hogy Budapest az ország kulturális középpontja, mint az újságokban. A vidékről alig hogy tudomást szerez az újság. Nem szándékkal teszi ezt, hanem kénytelenségből.

A vidéki tudósítás nagyon szervezetlen az összes budapesti újságoknál, s a viszonyok ma olyanok, hogy a szervezés nem is igen lehetséges. Vannak egészen jelentékeny városok, amelyekben egyetlen újságnak sincs tudósítója és vannak jelentéktelen helyek, amelyek szinte mindennap szerepelnek az újságokban. Nyolc-tíz évvel ezelőtt alig volt nap, hogy ne olvashattunk volna valamit arról, hogy mi történt Borgóprundon? Akkoriban volt Borgóprundon egy állami tanító, aki fáradhatatlan buzgalommal jelenlett a lapoknak mindent, amit megtudott vagy amiről hallott. (Agilis ember volt, tanfelügyelő lett belőle.) Viszont: Hódmezővásárhely, Nagykároly, Léva, Szentgotthárd, Tapolca, Szekszárd, Halas szinte évszámra sem szerepel az újságokban, mert onnan senki sem küld tudósításokat a lapoknak.

A vidéki tudósítók többnyire a vidéki lapok munkatársai, tanítók, tisztviselők, magánhivatalnokok. Közülük nagyon kevesen tekintik a tudósítást pénzkeresetnek, pedig számos példa van rá, hogy ezen a réven is szép jövedelemre lehet szert tenni. A legtöbb budapesti lap egy fillért sem költ vidéki tudósításokra. A jobb lapok 6—10 fillért fizetnek a közzétett tudósítás minden soráért; a táviratban vagy telefonon küldött hírért a költség megtérítésén kívül 2 koronát kap a tudósító. A mai viszonyok között ez nagyon csekély díjazás és a munkának csak úgy van haszna, ha a tudósító egyidejűleg több lapnak is megküldi a tudósítást. Az újság jobban szereti, ha csak maga kapja a hírt, ezt azonban csak akkor fogja elérni, ha jobban fizet. Van olyan esti lap, mely a szokásos díjazásnak háromszorosát is megadja. Azonban a legérdekesebb betörésből is csak 8—10 sort közöl a lap, ha az eset vidéken történt, s a hírért még a legjobban fizető lap is csak 2—3 koronát fizet, mivel pedig nincs mindennap egy-egy érdekes eset a vidéki városokban, a tudósító havi 40—50 koronánál többet csak nagyon ritkán kereshet. Aki három-négy lapot tudósít, csak annak van e munkából szép jövedelme.

A keresel aránylagos csekélységén kívül az is akadályozza a tudósítások hálózatának kifejlődését, hogy igen sok helyen kompro-

mittálták már a tudósítást olyan elemek, amelyek ezt a „pozíciót” tolakodásra, kellemetlenségre, sőt zsarolásra használták fel, és e miatt komolyabb és értékesebb emberek az ilyen helyeken nem is mernek a tudósításra vállalkozni. A vidéki tudósító akkor dolgozhatik legsikeresebben, ha munkáját a lapja is nyomatékkal támogatja. A lap azonban, melynek szerkesztősége közelebbről nem ismeri a tudósítót, nem exponálhatja magát érette.

A Magyar Távirati Iroda vidéki híreket is közöl a lapokkal; azonban az ő tudósítói hálózata is fejletlen és ha tudósításai a megbízhatóság szempontjából rendesen kifogástalanok is, egyáltalán nem elégségesek arra, hogy a lapok az egész ország minden fontos eseményéről tájékoztathassák a közönséget. A távirati irodáknak különben egyáltalán nem is feladatuk, hogy a lapokat belföldi hírekkel is ellássák, mert ezekhez minden újság maga is könnyű szerrel hozzájuthatna.

A posta nagyon megkönnyíti a lapok belföldi tudósítását; bármely lap aránylag csekély betét fejében elérheti, hogy tudósítóinak hitelezzen a távíróhivatal; a táviratot bárhol felveszik a lap számlájára, ha a lap igazolványt ad a tudósítónak. Ily módon fölösleges, hogy a tudósító a távirati költségeket elszámolja és ezzel minden visszaélés lehetetlenné van téve. Nagy kedvezmény az is, hogy (a nap

bizonyos óráinak kivételével) az 500 szónál terjedelmesebb hírlap-távirat minden szaváért csak 2 fillér díjat kell fizetni.

A vidékre küldött laptudósítót úgy magánosok, mint a hatóságok rendszerint a legnagyobb szívességgel támogatják nem mindig könnyű munkájában. Az ily kiküldetés azonban aránylag ritka dolog. Az a körülmény, hogy a budapesti lapok vidéki eseményekről aránylag kevés tudósítást közölnek, nagyban fokozza a vidéki lapok érvényesülésének lehetőségét. A vidéki lap nemcsak a helyi érdekek szószólója, hanem egyszersmind a helyi eseményeknek egyetlen jó hírforrása is.

Egész kultúránk nagy centralizmusánál fogva a vidéki városokban nem fejlődhetnek ki oly hatalmas újságok, mint pl. a németeknél Frankfurtban, Kölnben vagy Magdeburgban, s az olaszoknál Milanóban, Firenzeben, Nápolyban, de azért a vidéki lapok fejlődése nálunk is arányban van a fővárosi sajtó fejlődésével. Szegeden, Aradon, Nagyváradon, Debrecenben, Temesvárott olyan elterjedt napilapok is vannak, amelyek mai példányszámait busz évvel ezelőtt a legtöbb budapesti napilap megirigyelte volna.

A vidéki újság ma már igen fontos tényező nemcsak egy vidéki város életében, hanem a magyar sajtó fejlődéstörténetében is. Egyes vidéki városok rohamosan fejlődő kul-

túrája (pl. Nagyváradé és Aradé) a legszorosabb összefüggésben van az illető városok sajtójának ritka agilitásával. Minden maradisággal szemben, amelyre a magyar városok természetüknél fogva nagyon hajlandók, a haladásnak legfontosabb rugói a helybeli újságok voltak, melyek minden kérdésben — szintén a természetüknél fogva — mindig a haladás, a kultúra, sőt akárhányszor a radikalizmus álláspontját képviselték, megalkuvás nélkül. Óriási szerencse, hogy a „naiv vidék” sajtója valóban oly naiv volt, hogy önzetlenül támogatta a kultúr-törekvéseket még olyankor is, amikor abból nemcsak a kultúrának, de az egyéni vállalkozásnak is haszna volt. Csatornázások, vízvezetékek, új színházak, új városi székházak, új iskolák, közúti vasutak, s egyéb közhasznú, kulturális intézmények százai hirdetik ez országban a vidéki sajtó agilitását.

A vidéki lapnak nem elterjedtsége és nem megjelenésének gyakorisága, hanem szerkesztőjének tehetsége és jelleme ad több-kevesebb jelentőséget. Vannak, fájdalom, olyan napilapok is, amelyek nagyon elterjedtek, de még sem adhat rájuk senki semmit a városban, — viszont vannak hetilapok, amelyeknek nagy a súlya a helyi közéletben. A szerkesztő egyénisége itt jobban érvényesül, mint a fővárosban, mert a szerkesztőt mindenki ismeri, s az ő ismert tehetsége és becsületessége nagy jelen-

tőséget ad írása minden sorának. Nagy szerencse, ha egy vidéki városban valamelyik .komoly újság körül az egész intelligencia tömörül s a szerkesztőt támogatja mindenki, aki a tollat forgatni tudja.

Vidéken a napilapoknál most már olyan munkatársak is elég nagy számmal vannak, akik hivatásos újságírók. A szerkesztőnek legalább három-négy emberre van szüksége egy napilap létrehozatalához, és ezek közül legalább egynek kell értenie (a szerkesztőn kívül) a vezércikk-íráshoz is. Nagyon sok kész anyagot szállít a vidéki lapnak a fővárosi tudósító, aki a budapesti lapok anyagának egyrészét táviratban vagy expressz levélben megküldi. Minden belső munkatárs egyszersmind riporter is; a rendőrség, törvényszék, járásbíróság, a városháza, (s ahol van: megyeháza), a csendőrség, a vasúti állomás, a kórház — megannyi hírforrás, amelyet naponta végig kell járnia a vidéki lap munkatársának.

A riporterségnek, sőt az egész újságírói pályának legjobb előkészítője a vidéki újságírói működés. Vannak újságok, ahol a szó szoros értelmében írni is megtanítják a kezdő újságírót, ha van benne valamelyes tehetség. Az újságírás egész technikáját sehol sem lehel oly gyorsan áttekinteni és megismerni, mint egy vidéki napilapnál. Itt lehet legjobban megtanulni a szerkesztőségben annyira szükséges

fegyelmet, s az önfegyelmezési is. Egy vidéki város közélete sokkal kisebb körű, mint pl. a főváros közélete; a vidéken léhát az újságíró hamarabb megláthatja írásának közvetlen hatását, előre tisztában lehet megírandó cikkének várható következményeivel és így megtanulhatja, mit szabad megírni és mit nem?

Mi sem természetesebb tehát, minthogy a vidék nagyon sok kiváló munkást szolgáltatott már a fővárosi sajtónak. Szeged, Nagyvárad és Arad e tekintetben valóságos exportváros. Legelőször Szegeden voltak nagylekintélyű *modern* lapok, azután Nagyvárad, majd Arad lépett Szeged nyomdokaiba. Szeged adta a fővárosi zsurnalisztikának, gyors egymás utánban, Borostyám Nándori, Enyedi Lukácsot, Gell éri Mórt, Mikszáth Kálmánt, Thury Zoltánt, Pösa Lajost, Kabos Edét, Lipcsey Ádámot, Gárdonyi Gézát, Kemechey Jenőt és még sok más jeles újságírót. Jó szerkesztők keze alól, s ha az újságírót talán nem is, de az újságot mindenesetre szerető társadalomnak köréből kerülnek ki a sajtónak legjobb munkásai.

Az újság és az igazság

Állítólag Deák Ferenc mondotta, hogy sajtó-törvény gyanánt elég volna ez az egyetlenegy paragrafus: „Igazai kell írni”. Ezt a mondást azután mindazok, akik nem kedvelik a sajtót, így szokták variálni: „Nem szabad hazudni.”

Valószínű, hogy se az egyik, se a másik mondás nem származik Deák Ferenctől, mert Deák okos ember volt és bizonyosan tudta, hogy a sajtó ethikája sokkal bonyolultabb valami, semhogy egyetlenegy kinyilatkoztatott parancsba bele lelhetne szorítani. A látszólag szellemes mondókát éppen úgy csak reá fogták Deákra, mint annyi mást, — hogy némi suivi adjanak az üres szólamnak.

„Igazat kell írni!” De „mi az igazság?” — kérdezhetnők Pilátussal. Amire Péter azt mondja, hogy „ez az igazság!” — arra Pál gyakran felháborodva kiáltja: „hazugság!” Vagy talán az az igazság, amit mindenki elismer igazságnak? Hisz akkor az egész világ csupa hazugságokból van összetákolva, mert még a Tízparancsolatot sem hajlandó mindenki igazságnak elfogadni. Szegény sajtó, ha

neked csak azt szabad írnod, amire mindenki azt fogja mondani: „ez az igazság!” — akkor le bizony némaságra vagy kárhoztatva.

Az „igaz”, meg az „igazság” fogalmát mindeneket kielégítően soha nem fogja definiálni senki. Deák Ferenc állítólagos sajtótörvénye tehát már ezért is képtelenség. A másik formula, mely az imperativ rendelkezés helyett azt a prolhibitív rendelkezést fejezi ki, hogy „nem szabad hazudni”, jogilag már értelmesebb dolog volna, de még mindig nem lenne alkalmas a sajtó-törvény helyettesítésére. Mert ha egészen világos is, hogy „nem szabad hazudni”, — amily könnyű ezt az abszolút érvényű szabályt kimondani, éppen olyan nehéz alkalmazni. A hazugság megállapítása maga is igen gyakran vajmi nehéz, sőt néha lehetetlen: amiről ma bizonyítják, hogy hazugság, — holnap már napfényes igazság lehet, és tömérdek dolog van, amiről mindannyian érezzük, hogy hazugság, de nincs az az ügyész és nincs az a filozófus elme, aki be is tudná bizonyítani, hogy valóban hazugság. De ezeket a nagy szempontokat mellőzve, még mindig előttünk marad az a lény, hogy volt, van és lesz nagyon sok hazugság, mely egyáltalán nem üldözhető. Hol a határ az 1. ártatlan, az 2. etnikailag közömbös, a 3. már nem közömbös, de még tűrhető, az 4. esetleg üldözendő és a 5. feltétlenül üldözendő hazug-

ságok között? Az ethikának ezen a területén száz meg száz olyian, egymástól különböző esetet lehetne citálni, amely eseteknek egymástól való elkülönítésére és ethikai elbírálásuk lehetővé tételére száz meg száz paragrafus kellene. És még mindig dobna elénk az élet oly eseteket, amelyekre a száz meg száz paragrafus közül egyik sem volna alkalmazható.

Nem, a sajtó-ethika sokkal nagyobb és sokkal komolyabb dolog, semhogy bárkinek az „egyszakaszos törvényével", holmi együgyű frázissal el lehetne intézni. Ha nem .szeretjük is a sajtót, becsüljük többre magát a sajtóügyel és foglalkozzunk vele kissé komolyabban.

Az újságnak nem az a feladata, hogy igazat írjon, hanem az, hogy becsületeden törekedjék igazat írni. Ha tiszta intenciót követelek az újságtól, sokkal okosabban cselekszem, mint ha tárgyi igazságot követelek tőle, mert nem állítom sokszor lehetetlen feladat elé, hanem olyan szabályt tűzök ki eléje, amelynek mind a teljesítése, mind pedig teljesítésének az ellenőrzése lehetséges.

Az újságról szólva: szálljunk le az igazság vesszőparipájáról.

Tegyük fel, hogy az újság déli egy órakor szokott megjelenni. Délben félegykor megölnek valami nevezetes embert. Az újság-

ban benne kell lennie nemcsak a gyilkosság lehetőleg pontos leírásának, hanem, hacsak lehetséges, (és az ily esetek 90%-ában lehetséges is), — megbízható információ alapján már benne kell lennie az újságban a tett motívmának is. Ugyanezzel az esettel foglalkozik a közhatalom is: nyomoz és megállapít a rendőrség, dolgozik a vizsgáló-bíró, a királyi ügyész, a törvényszéki orvos, a védő stb.; tanúkat igaz vallomásra kényszeríthetnek, tárgyalásokat tarthatnak, ítél az ügyben egy, két fórum, — bírák, akiknek már nemcsak tudása, de élettapasztalatokból leszűrődött bölcsesége is elősegíti az „igazság" megállapítását. De van-e oly ember a világon, aki ne tudná, hogy az így jogilag szinte már végérvényesen megállapított „igazság" nem mindig valóban az igazi „igazság?" Mennyi ilyen igazság szórni reá a meg nem írott nagy büntetőtörvénykönyv mindent betakarni alkalmas „enyhítő paragrafusára", a szintén egy szakaszos, de a Deákénál sokkal régibb „errare humanum"-ra! A „tévedni emberi dolog" — enyhítő, sőt mentő paragrafus az egész emberi igazságszolgáltatással szemben, csak az újsággal szemben nem? Gondoljuk meg, hogy az újságírónak ahhoz, hogy ítélete megtámadhatatlan legyen, nem csupán az a rengeteg nagy *hatalmi apparátus* hiányzik, melylyel az igazságszolgáltatás rendelkezik, hanem ami

ennél még fontosabb: hiányzik maga az *idő* is. Többnyire *percek leforgása alatt* kell adatokat gyűjteni és ezeknek egybevetése és mérlegelése alapján ítélnie. A közönség nem engedi meg, hogy az újság a közléssel várakozzék addig, míg az újság rendszeres nyomozást és vizsgálatot tart és perrendszerűen ítél, hanem az esemény megtörténte után azonnal követeli az esetnek nemcsak leírását, de motívumainak lehető felderítését és elbírálását is.

Ily körülmények között a tárgyi igazság megközelítése fizikai képtelenség, — egyértelmű teljesen azzal a felszólítással, hogy *a sajtó haljon meg.* Ha ellenben azt követeljük, hogy az újság az igazság szeretetének tiszta intenciójával írjon: emberileg lehetséges dolgot követelünk és egyszersmind megvédjük vele a társadalomnak minden érdekéi.

A tapasztalat különben arra tanítja az újságírót, hogy a társadalom és az állam nem is mindig olyan kérlelhetetlenül követeli tőle a tiszta szín-igazságot. Az idő most nem alkalmas ez állítás frappáns bizonyítékainak előadására, csak jelezzük azt a tapasztalati tételt, hogy ta túlzás és a szépítés, mely a költőnek szabadsága, — az újságírónak vajmi gyakran emberi ós hazafiúi kötelessége.

Vannak dolgok, amelyekről az újságíró nem beszélhet a közönséges ember hangján, meri ez a hang nem alkalmas arra, hogy pl.

lassú elméket megmozdítson, alvó lelkiismereteket felébresszen, vérmes embereket lecsillapítson és gyávákat bátrakká, önző polgárokat áldozatkész lelkekké változtasson. Hogy ily irányú törekvéseinkben még hazudunk is? Ó igen, sőt nekünk ez büszkeségünk, — ti néktek pedig ez a ti társadalmi rendetek, nemzeti és állami létetek, melyért soha nem lehettek eléggé hálásak a „hazug” újságnak.

Az igazság és a hazugság kérdéseit különben a közönség általában nagyon szubjektív szempontból ítéli meg: mindenki nagyon haragszik a „hazugságért”, mely őt (a maga személyét, családját, barátját, üzletét, hitvallását, nemzetiségéi, pártállását stb.) érinti de fölötte elnéző, ha a hazugság másra vonatkozik, sőt hajlandó a határozottan „hazug” dologra az igazság szempontjából indifferens „pikáns” jelzőt alkalmazni s íi szokásos „hallotta már?” „olvasta már?” formulával a közlemény terjesztőjének felcsapni. Ilyenkor a „hazug” újságírót a nem érdekelt újságolvasó nagyon gyakran előlépteti „ügyes”, „finom szimatú” vagy „nagy összeköttetésű” emberré. Ez annyira emberi dolog, hogy kifogásolni lehetetlenség.

Sajnos, vannak olyan újságok is, amelyek a szó legszigorúbb értelmében hazudnak. De ezeknek a bűne is a közönség bűne, mert ne feledjük, hogy minden újság csak a közön-

ség engedelmével hazudhatik, sőt csak a közönség engedelmével élhet.

Előfordul, hogy egyes újságírók vagy egyes újságok hazugságot terjesztenek, hogy

1. valakinek a vállalkozását (üzletét, könyvét, festményét, színpadi fellépését, parlamenti szereplését, stbit), hamis színben, tüntetve fel, neki ártsanak;

2. hogy ugyanilyen dolgokat, melyek a valóságban rosszak, kedvezőeknek tüntetve fel, valakinek illetéktelen hasznot szerezzenek, — más, tisztességesebb emberek rovására;

3. hogy a hazug hírekkel magukat érdekesekké, „szenzációsakká” téve, önmaguknak szerezzenek hasznot, a tisztességesebb konkurrensek kárára.

Mindezek nem éppen ritka dolgok és erkölcsi szempontból feltétlenül elítélendők.

De vájjon elítéli-e ezeket a közönség is? Nem! Vagy ha elítéli is: (a legtöbb esetben, mint igazi szuverén, amnesztiát ad, kegyelmesen elengedi ítéletének a végrehajtását.

A közönség köréből nincs mindenkinek joga erkölcsi bíráskodást gyakorolni az újságok „hazudozásaival” szemben. Mert mindazok, akik előfizetői vagy vásárlói az olyan újságnak, mely hazudik, hogy ártson a tisztességes embernek és munkájának, hogy érvényesítse a tisztességtelen embert vagy annak értéktelen munkáját, vagy hogy minél

több előfizetőt vagy vásárlót szerezzen a maga szennyes példányainak, — az ilyen előfizetők és vásárlók mind nem is bűntársai, de egyenesen bujtogatói a hazug sajtónak.

Az újság mindig olyan, mint a közönsége, — a társadalom a maga képét úgy látja az újság hasábjain, mini én a magam arcát a tükörben. Ha a kép nem nagyon előnyös, — a tükör valóban nem telhet róla.

És régi tapasztalat az is, hogy az emberek általában csak addig hazudnak, amíg úgy látják, hogy hisznek nekik.

A közérdek

A közérdeknek, a társadalom közös érdekeinek szolgálata emeli az újságírást erkölcsi magaslatra. Maga a törvényhozás is nagyrabecsüli a közérdek szolgálatát, amikor a közérdekből közzétett cikk büntetőjogi elbírálását külön szabályhoz köti. A büntető törvény (1878. évi V. t.-c.) 263. §-a szerint „rágalmazás és becsületsértés esetéiben az állított tény, illetőleg kifejezés valódiságának bizonyítéka meg van engedve, ha": . . . „a vádlott igazolja, hogy állításának célja a *közérdek* vagy jogos magánérdek megóvása és előmozdítása voll. Az állítás vagy kifejezés valódiságának bebizonyítása *a vádlott büntetlenségét* eredményezi."

Mintán a mindennapi tapasztalat szerint nagyon sok magánérdek bújik a közérdek könösébe, nem csekély jelentőségű annak a megállapítása, hogy voltaképpen mi a közérdek?

Nyilvánvalóan nemcsak az, ami *mindenkinek* az érdeke, hanem ami általában *sok* embernek a jogos érdeke. Oly cselekben, amikor az emberek bizonyos csoportjának jogos

érdekei ellentétesek lehetnek más emberek bizonyos csoportjának jogos érdekeivel, — közérdekről csak annyiban lehet szó, amennyiben mindkét csoportból nagyobb tömegnek közös érdeke az, ami a vitának tárgya. Pl. a vasiparban a munkaadóknak lehetnek jogos érdekei, amelyek ellenkeznek a munkások jogos érdekeivel. Ennél fogva a vasiparnak nem az a közös érdeke, ami a munkaadó vasiparosok nagy tömegének közös érdeke, valamint az sem, ami ez iparágban a munkások nagy tömegének közös érdeke, hanem a vasipar közös érdekének csak az mondható, ami úgy a vasipari munkásoknak, mint a vasipari munkaadóknak közös érdeke.

Ez a szó, hogy „közérdekű”, — már meglehetősen diszkreditálva van. Ha valaki ír és kiad egy silány keringőt, a róla szóló igen elismerő „recenziót”, melyet szintén maga írt a nagyon szerénytelen szerző, azért akarja közöltetni a lapban, mert „közérdekű”; t. i. közérdek, szerinte, hogy a közönség oly finom zeneművet vásároljon, mint aminőt a recenzió felmagasztal. X. képviselő úr beszédének közlése pláne közérdek; a társaskör estélyének leírása is „közérdekű” az estély szereplőinek és a családjuknak „objektiv” Ítélete szerint. Közérdek a közelgő jegyzőválasztás alkalmából X. urat protegálni, közérdek Y. úr tíz évi jubileumáról megemlékezni, — a közérdek nevében

kérik egy új találmány vagy egy új üzlet reklámozását, egy esküvő után a menyasszonyi ruha szabónőjének „pár jó sorban” való megdicsérését., a névmagyarosítás vagy lakásváltoztatás közzétételét, az orvosnak szóló hálanyilatkozatot (mely persze többnyire a fizetendő honóráriumot helyettesítené), az előfizető úr unokaöccse szerencsés szigorlatának, kineveztelésének vagy eljegyzésének közlését, a fűszeres megrovását, aki 5 kiló cukor helyett csak 497 dekát adott, a házmester „kiszerkesztésél”, aki az éjjel csak 7 percnyi és 27 másodpercnyi csengetés után nyitott kaput, a katolikus pap kipellengérezését, mert nem akart egy öngyilkost eltemetni, a hentes megrovását, mert goromba volt, a tanárét, mert sok leckét adott a gyereknek, a divatárusnőét, mert a tőle vásárolt „ízléstelen” kalapot, alig egy heti használat után, nem akarja visszavenni, stb. stb. Bámulatos, hogy mennyi kicsinyesség és mennyi szemérmetlenség akar a „közérdek” köpenyébe burkolózni.

A közérdek helyes felismerése egyértelmű a politikai érettséggel. A társadalomra nézve azonban nemcsak az fontos, hogy a polgárok felismerjék a közérdeket, sőt még az sem a legfontosabb, hogy ne cselekedjenek a közérdek ellenére, hanem arra van a társadalomnak legnagyobb szüksége, hogy *történjék meg* az, aminek megtörténése közérdek. Ha így fog-

juk fel a dolgokat, akkor tűnik csak ki igazán, hogy a sajtónak a közérdek szolgálatában milyen nagy és fontos szerepe van.

Mert mindaz, amit az emberi társadalom a maga érdekeinek előmozdítására jogok és kötelezettségek alakjában, megállapított, eddig még túlnyomó részben prohibitív jellegű rendelkezés volt. A mai kornak jogrendszere legfőképpen arra irányul, hogy az emberek *ne árthassanak* a közérdeknek; tilalmak és büntetések egész erdejével és végeláthatatlan drótsövény-hálózataival vették körül a társadalmat, hogy lehetőleg megakadályozzák a bűntetteket, vétségeket és kihágásokat. A modern politika netovábbja a „jogállam”, — a legfőbb jó, amit a társadalom elérhet. A törvények, hadseregek, igazságszolgáltatási rendszerek, rendőrségek és adminisztrációk azonban csak akkor érvényesülnek, ha arról van szó, hogy az emberek valamit *ne tegyenek.* Ősidők óta egészen köztudomású, hogy mindez az emberi nem boldogulására nem elegendő, mert termékeny felbuzdulásokat és lelkes elhatározásokat, az emberi haladás és boldogulás e legprimitivebb, de mégis mellőzhetetlen csiráit törvénynyel, bíróval, rendőrrel, katonasággal létrehozni sohasem lehet. Hosszú, hosszú időn át az egyházak voltak a nagy „tettre serkentők”, melyek nemcsak azt mondották meg, hogy mit ne tegyünk, hanem azt is, hogy mit

tegyünk. Amint azonban nagyon megváltoztak és komplikálódtak a társadalmak életviszonyai, az egyházak nagyon sokat veszítettek hatásukból, mert nagyon széles társadalmi rétegek kivonták magukat az egyházak hatása alól és végül már óriási nagygyá nőtt azoknak a száma, akik csak közvetetlenül a születésük lilán és elhalálozásuk, illetve a temetésük alkalmával kerülnek (még öntudatlan és már öntudatlan) érintkezésbe az egyházukkal. A közérdek által megkívánt cselekvések véghezvitelére az egyházak mellett ma már a sajtó birja rá leginkább az embereket. A közérdek e két nagy szolgájának működése kiegészíti egymást, mert mindaketten más meg más közönséghez szólanak: aránylag csekély kisebbség az, amelynek cselekvéseire úgy az egyháza, mint újságolvasmánya hatást gyakorol.

Ezeknek a dolgoknak a felismerése még sokat javíthat a magyar sajtón, ami ha megtörténik: nagyon· fog javulni a magyar társadalom is.

Mert nálunk a közérdek szempontjából nagyon sajátságosak a viszonyok. A közérdekű ügyek iránt sehol sem oly csekély az érdeklődés, mint nálunk. Ahol a szavazók, többsége tartózkodik a választástól, ahol egy 600.000 lakossal bíró fővárosban csak egy-két ezer ember vesz részt a községi választásokban, ott még nem dereng az elmékben és a lelkiisme-

retekben annak a felismerése, bogy a joggal élni egyszersmind polgári kötelesség is. Ez a páratlan indolencia milló alkalmat szül az emberek megrontására, a legszélesebb körű korrupcióra. Amikor már saját zsebünkön és a saját bőrünkön érezzük ennek az indolenciának veszedelmes következményeit, még akkor is beérjük egy-egy boszús vagy elkeseredett kifogással és azután belenyugszunk abba, ami szerintünk már úgyis megváltozhatatlan. Egészen apró emberek és kicsiny klikkek urak és zsarnokok lehetnek százezrek felett, meri mindenki kényelmesebb, semhogy akciói kezdjen, mindenki önzőbb, semhogy *igazán* a köznek érdekében nagyon fáradságos küzdelemre vállalkoznék, mindenki félénkebb, semmint azoknak az önzetlenségében és lelkes kitartásában bízhatnék, akiket össze kellene tömörítenie, hogy velük a közért a küzdelmet megindíthassa. Elég különben megfigyelni a társulati és egyesületi életet, melynek két tipikus baja: a tagok csekély száma és a chronikus határozatképtelenség, — hogy tisztán álljon előttünk a társadalomnak a közügyek iránt tanúsított általános nagy érzéketlensége.

E nagy közömbösségnek, mely alkalmilag a gyávaság nevét is megérdemli, — az önzésnek és meghunyászkodásnak e rabszolgacsöndjét csak a sajtó szakítja meg olykor-olykor, a sajtó, amelynek felzúdulása vajmi gyak-

ran a pusztában kiáltónak szava, meri legiolebb csak a szívekben kelt visszhangot, de az ajkakon ós az öklökben már nem. De még így is nagyon, nagyon sokkal többet, hasznai! a sajtó a közérdeknek, semhogy szabad volna érdemeiről megfeledkezni.

A sajtó és a „magánügyek”

Hányszor hallottunk már felháborodott kifogásokat amiatt, hogy „a sajtó betolakodik a családi élet szentélyébe is!”. De mindannyiszor, amikor ilyen feljajdulást hallunk, az illető családi életben nem „szentélyt” talált az újságíró, hanem hallatlanul botrányos dolgot fedezett fel, amelynek feltárása, legalább szerinte, közérdek volt. Ma egy asszonynak öngyilkosságáról ír egy lap, a családi élet szentélyét emlegeti a férj, aki a szerencsétlen nőt halálba kergette és fölötte illetéktelennek tartja a sajtó beavatkozását az apa, aki fiának valamely bűncselekményét szerencsésen „elrendezte” annyira, hogy *hivatalból* nem emeltek vádat ellene.

A közönség nem igen tud tájékozódni abban a tekintetben, hogy mi a magánügy és mi a közérdekű ügy? Az újságíró ebben igen is tud tájékozódni, mert ha nem tud: becsukják. De a közönségnek nincs komoly ítélete ezekben a kérdésekben; mert az újságolvasó felháborodik a kiválóan közérdekű ügy bolygatásán is, ha az reá, családjára vagy barátjára nézve kellemetlen, ellenben nagyon szí-

vesen és nagy érdeklődéssel olvassa *mások* magánügyeinek a nyilvánosság előtt való tárgyalását. Hogy csak egy példát mondjunk: egy reánk nézve közömbös, de kiváló személynek az öngyilkosságát közérdekű eseménynek tartjuk és megköveteljük a lapunktól, hogy legyen benne az eset pontos leírása; de ha az illető kiváló személyiség pl. a testvérünk vagy jó barátunk, akkor egyáltalán nem tudjuk megérteni, hogy miért tárgyalja az újság ezt az öngyilkosságot, amely elvégre is magánügy?

Ezekután mi tehát a magánügy és mi a közérdekű ügy, azaz mivel nem szabad és mivel kell a sajtónak foglalkoznia?

Az ember békés, nyugodt polgári élete és mindaz a normális dolog, ami vele hivatásának teljesítése közben történik: magánügy. Mindaz, amit az ember lakásának, hivatalának vagy műhelyének négy fala között művel anélkül, hogy összeütközésbe kerülne a társadalmi renddel: magánügy, melyhez a sajtónak semmi köze. Amint azonban az ember a nyilvánosság előtt cselekszik valamit, vagy amint összeütközésbe kerül a világrenddel: mindjárt közérdekű cselekmény az ő dolga és a sajtó foglalkozhatik vele. A „világrend” vagy „társadalmi rend” alatt nemcsak azt a rendet értjük itt, amelyei a büntetőtörvénykönyv védelmez, hanem az egész társadalmi életnek azt a törvényszerűségét, azt a szabályszerű mono-

tóniáját, mely erkölcsi felfogásunknak, az általános szokásoknak és illendőségi érzetünknek megfelel. Ezzel a világrenddel nem fér össze pl. az öngyilkosság. A világrendnek az felel meg, ha az ember ágyban, puha párnák között hal meg. így cselekedjék az, aki nem akarja, hogy nagy cikket írjanak a haláláról és ne ugráljon le a negyedik emelet ablakából az utcára. A közönségnek nincs joga kívánni az újságtól, hogy egy egyszerű polgárnak csendes elhunytát közölje, de ha hallottuk, hogy a szomszéd utcában valaki leugrott a negyedik emeletről, jogunk van megkívánni az újságunktól, hogy e szomorú eseményről számoljon be.

De vájjon közérdekű ügy-e, ha pl. valakinek az utcán egy épülő házról a fejére esik egy véletlenül lehulló tégla? Igen, ez is közérdekű ügy; szerencsétlenül járt polgártársunknak a halála nem magánügy ez esetben sem és nemcsak neki, de családjának is el kell tűrnie, hogy a sajtó foglalkozzék az esettel, — hiszen foglalkozik vele, mint minden erőszakos halálozással és szerencsétlenséggel, a rendőrség, az ügyészség és a bíróság is. Semmiféle szerencsétlenséget sem lehet pusztán a „véletlen” rovására írni. A „véletlenség” mögött néha gonosz cselekedet, nagyon gyakran pedig olyan vétkes gondatlanság rejlik, melyre a közfigyelmet ráterelni valóban nagy közérdek,

nehogy hasonló dolgok könnyű szerrel, sőt estleg bűn tétlenül megismétlődhessenek.

Az a vita különben, hogy a bíróilag nem üldözött bűncselekmények, öngyilkosságok, szerencsétlenségek, balesetek, a társadalmi rendbe, az általános szokásokba és az illendőségbe ütköző cselekedetek magánügyek-e vagy nem, — már el van döntve, még pedig az újságírók javára. Mert ha ezeknek az ügyeknek a sajtóban való tárgyalását nem tiltja sehol semmiféle sajtótörvény (noha a sajtótörvény sohasem a sajtót védi .a közönséggel szemben), és ha ezeknek tárgyalása ellen mindig csak igen csekély szánni *érdekelt* fél tiltakozik, de sohasem a nagy közönség, akkor íiem lehet kérdéses, hogy ezek a dolgok a sajtóban tárgyalható ügyek-e vagy pedig a nyilvánosság elé nem való magánügyek?

Amint a büntető törvényeknek nem az a főbb feladatuk, hogy segítségükkel megtorolhassa az emberi társadalom a bűneseteket, hame;m inkább az, hogy visszariasszák a büntettek elkövetésétől azokat, akikben erre a törvények hiányában a hajlandóság megvolna, — azonképpen az újságok közleményeinek sem az a jelentősége, hogy pellengérre állítják a megtévelyedett embert, vagy hogy a közönség érdeklődését valamely fatális eset tárgyalása révén maguk iránt fölkeltik, hanem inkább az, hogy óvatosságra és több megfonto-

lásra intve az embereket, a törvények, a társadalmi rend és az illem által megszabott határok közé terelgetik őket. Hogy pedig ez igazán közérdek, azt senki el nem vitathatja. A sajtó ösztönszerűleg megérzi, bogy a „magánügy" tárgyalásának bol a határa és jól tudja, hogy az érdeklődés fölkeltése amily hasznos neki addig, míg az a közérdekkel harmóniában van, éppen olyan káros rá nézve, ha a „magánügy" tárgyalása a közönség körében megbotránkozást kell. Rá nézve azonban nem áz érdekelt feleknek, hanem a nagyközönségnek az ítélete irányadó. Pl. ha valakit az utcán szélülés ér és meghal a szerencsétlen ember: a sajtó éppen csak tudomásul veszi az esetet, ha egyáltalában ír róla; ha azonban az illető ember a közéletben nagy erkölcsbíró volt és a halálos szélülés nem az utcán, hanem egy leánycsábításért büntetett hölgynek a lakásán éri, — akkor ez mégse egészen olyan magánügy vagy családi ügy, amelynek „szentélyébe" az újságnak betolakodnia nem szabad. Mivel éppen ilyen esetek megismétlődtek az utolsó másfél évtized alatt, van tapasztalatunk arra nézve, hogy a sokat vádolt sajtó milyen .magatartást tanúsított e „magánügyekkel" szemben? Tény az, hogy bár nagyon ismert egyéniségek voltak ily eseteknek a szereplői: egyetlen újság sem akadt, mely nem a legmesszebbmenő diszkréciót tanúsí-

totta volna; mind elhallgatta a szomorú eset összes „kellemetlen” körülményeit.

A tapasztalat azt is bizonyítja, hogy azok, akik a sajtót nagyon elítélik a „magánügyek” Illetéktelen tárgyalása miatt, rendesen olyan emberek, akiknek valamely mégsem egészen .magánügye” miatt a sajtó vagy már kelleni ellenséget okozott, vagy még kellemetlenséget okozhat.

Az ál-hírlapíró

Az ál-hírlapíró olyan ember, aki rendszerint igen szűk körben hírlapíró gyanánt szerepel, holott nem dolgozik, sőt talán soha nem is dolgozott egy lapnak sem. Természetes, hogy az ilyen ember éppen nem hiúságból szerepel hírlapíró gyanánt, hanem e szereplésével komoly, többnyire üzleti céljai is vannak.

Mivel az újságírás egyáltalán nincs és soha nem is lesz semmiféle kvalifikációhoz kötve és mivel mindig elég sok olyan igazi újságíró is van, aki időnkint nem tartozik egy lapnak a kötelékébe sem: álhírlapíróvá lenni egyáltalán nem nehéz. Megkönnyíti az ily vállalkozást még az α körülmény is, hogy ha valaki törvényszéki bíró, ügyvéd vagy mérnök gyanánt szerepel, noha nincs joga hozzá, — minden egyéb bűncselekmény hiányában is, már csupán a címbitorlásért is elítélhető; ha azonban valaki hírlapíró gyanánt szerepel, noha nem az: nem követ el címbitorlást, mert újságírónak lenni egyáltalán nem cím.

A tapasztalat szerint kétféle álhírlapírót lehet megkülönböztetni. Az egyik csoportba

azokat sorozhatjuk, akiknek volt már valaha valami igen laza kapcsolatuk valamely újsággal. Például egyszer-kétszer sikerült kirimánkodniok, hogy valami kis írásuk megjelenjék valamely újságban: báli tudósítás, valamely szerencsétlenség leírása, amelynél véletlenül jelenvolt az illető stréber, vagy hallott valami hírt és elvitte a szerkesztőségbe; — stb. Nagy elszántsággal és kitartással még bizonyos hírnévre is szert tehet az e csoportba tartozó ál-hírlapíró. Nem kell ehhez egyéb, mint írni, írni, írni; lehetőleg nagyon közönséges thémákról, melyek nagyon hasonlítanak az iskolai feladatokhoz. Az első szerkesztőségben megbotránkozva lökik a szemétbe a hallatlanul üres cikkecskét, — a második, harmadik szerkesztőségben szintén; néhol ki is adják a rendeletet az előszobában: „ezt az urat többé nem szabad bebocsájtani.” Nem baj, — rettenthetetlen barátunk tudja, hogy vannak még más lapok is, és végigházalja valamenynyit. Mivel vannak igen gyenge lapok is, melyeket gondatlanul, tudás és ízlés nélkül szerkesztenek, egyik-másik cikk itt-ott mégis csak megjelenik. Gyors egymásutánban követik azután egymást ezek az üres, az újságíró-frazeologiát utánzó közleménykék, — persze hacsak lehetett: a szerző nevével. Ilyen módon egyik-másik kishivatalnok vagy ügynök ismertebb „írói” névre tesz szert három hét

alatt, mint egy igazi újságíró, aki harminc év alatt legalább tízezer cikkel írt — névtelenül. A viszonyokkal nem ismerős ember erre azt mondja, hogy az álhírlapírónak ez a szereplése elvégre mégis csak a hiúság dolga, mert az ilyen szemétkosárba való cikkekkel úgyse kevés az illető és úgyse ér el vele semmit. Ez azonban tévedés; meri. tessék csak megnézni pl. egy ilyen ál-hírlapíró postást a hivatalában. Mi, akik a szerkesztőségben csak alázatoskodni látjuk, rá nem ismernénk a hivatalban az önérzetes férfiúra, aki bátran kikezd még a főnökével is, rendetlenül jár be, előnyöket és előléptetéseket követel, mert — újságíró, nagy összeköttetései vannak a sajtóban! Valósággal félnek tőle. Ha azután az álhírlapírónak sikerül pl. a főnöke jubileumáról vagy kitüntetéséről három sort belerimánkodnia valamely gyengeszívű szerkesztőnek a lapjába, akkor már végképpen meg van alapozva a tekintélye. És a hivatalában valóban érvényesül is, — más, tisztességesebb kartársainak rovására.

A legtöbb álhírlapíró rendesen valamely egykori, rövid életű „politikai hetilapnak” a volt szerkesztője vagy munkatársa, esetleg valamely még élő obskúrus hetilapnak vagy szaklapnak a szabadjegy-tulajdonosa, mindegy, akárhova szól a jegy, a parlamentbe vagy a budai színkörbe, — alkalom adtán

megdönthetetlen bizonyíték gyanánt szerepel az ál-hírlapírónak újságírói mivolta mellett. Az ilyen ember már „kijár” magának és másoknak, vállal megbízatásokat egész a miniszterekig, persze nem önzetlenül, de többnyire eredménynyel. A sok kőnyomatosnak fő-, felelős, helyettes és segédszerkesztői, főmunkatársai és igazgatói között számos ily ál-hírlapírót találunk; egyrészük se magyarul nem tud jól, se németül, messziről kiabál róluk a műveletlenség és talán csak a nevüket tudják leírni. De bejáratosak a minisztériumokba, bankokba, püspökökhöz és más nagyurakhoz, akiknek egyik „szerkesztő” olyan, mint a másik, fogadják az illetőt, sőt ki is elégítik, nehogy ártson nekik a „sajtó”, — az a sajtó, amelynek mindezekhez a férgekhez semmi köze.

Természetes, hogy ezek az ál-hírlapírók, akik mindent megkockáztatnak, mert semmit sem veszíthetnek, nem nagyon válogatósak az eszközeikben. Mindazonáltal ritkán kerülnek lépre, mert az áldozatuknak nagy érdeke, hogy kerülje a botrányt.

Az álhírlapírónak másik fajtája az, a mely még csak a látszatát sem akarja feltüntetni annak, mintha ő valamely laphoz tartoznék. Ez az „abszolút ál-hírlapíró, akinek már oly művészettel kell megjátszania a szelepéi, hogy az embereknek egyáltalán eszük-

be se jusson megkérdezni, hogy „uraságod voltaképen melyik lapba szokott írni?” Lehetséges ez? A tapasztalat azt bizonyítja, hogy lehetséges. Ismerünk tehetséges ál-újságírókat, akiket még mi magunk, az igazi újságírók is respektálunk, kezet fogunk és beszélgetünk velük, sőt a magunk nagy gyámoltalanságában igénybe vesszük a protekciójukat! Nomina isunt odiosa, — de mindenki tudja, hogy minden nagy politikusunknak van egy-egy, néha több, teljesen műveletlen és tehetségtelen ál-hírlapíró bizalmasa, aki mellette az egész sajtót képviseli, s akivel megbeszéli, hogy „a sajtónak ezt vagy azt kellene csinálnia.” Könnyű ebből meglátni, hogy az illető nagy uraknak mi lehet a véleményük a sajtóról és annak munkásairól.

Sajtó-kongresszuson, kiállítás megnyitásán, nevezetes banketteken az álhírlapírók mindig igen szép számmal jelennek meg. Rendjelekhez és kitüntetésekhez jutnak, Bécsben vagy Budapesten egyik-másik minisztériumtól szép pénzeket kaphatnak és még az özvegyeik és árváik sorsáért se kell aggódniuk. Ne nézzük meg azoknak a listáját, akik mint írók vagy hírlapírók hátrahagyottjai nyűg- vagy kegydíjat, állandó segélyt kapnak állami és egyesületi pénzekből, míg az igazi író és újságíró özvegye és árvája nyomorogni kénytelen.

Néha-néha, amikor az ál-hírlapírók már nagyon nyüzsögnék, felmerül az igazi újságírók között valami újságíró-kamara vagy más eféle intézmény gondolata, de csak egy percre, mert e gondolatok egyre nagyobb képtelenségnek bizonyulnak. Az újságírást soha nem lehet semmiféle formai kvalifikációhoz kötni, mert az a fő, hogy az újságíró tudjon az újságnak hasznos szolgálatot tenni, ez a képesség pedig független minden bizonyítványtól. Lehetetlen az erkölcsi kvalifikáció bármely mértékének alkalmazása is; ha az állam bármely tisztviselőjétől erkölcsi szempontból csak rovatlan múltat kívánnak, nem lehet többet kívánni az újságírótól sem. Numerus clausus-t alkalmazni teljes képtelenség volna, valamint lehetlen a lapkiadónak és szerkesztőnek azt a jogát is korlátozni, hogy azzal írassa újságját, akivel akarja. Ha bármi fórumot állapítanának is meg annak az eldöntésére, hogy ki lehet újságíró és ki nem: ezt a fórumot más, mint maga hírlapirodalom nem csinálhatná meg, és megcsinálására más mód nem volna lehetséges, mint a demokratikus, teljesen egyenlő szavazati jog alkalmazása. Ennek pedig az volna a következménye, mint az újságírók szabad egyesüléseiben látjuk, hogy selejtes lévén a többség maga is, selejtes elemek juthatnak vezető szerephez. Az ily módon alakított fórumnak, kamarának vagy akárminek elisme-

résére pedig éppen a legjobb újságok és újságírók lennének legkevésbbé hajlandók.

Néha hallunk frázisokat arról, hogy az ilyen vagy olyan embert „a tisztességes hírlapíró-társadalom kizárja kebeléből”. Értelmetlen beszéd. A sajtó nem kaszinó. A lapkiadóra és a szerkesztőre nézve csak az az egy dolog fontos, hogy jó-e a cikk, vagy nem? Ha a cipő jó, mellékes, hogy a cipész okiratot hamisított vagy bigámiát követett el. Ha a cikk szerzőjének valami erkölcsi hibája volt vagy van: a szerkesztő dolga, hogy a cikknek megbízhatóságát ellenőrizze; és ha az ellenőrzés lehetséges és sikerül is megállapítani, hogy a cikk igaz és semmi kifogásolható célt nem szolgál, — az olvasónak vajmi kevés köze van ahhoz, hogy a cikket ki írta? ízlés dolga, hogy az ilyen erkölcsileg hibás újságíróval ki érintkezik; mivel közvetetten érintkezésbe csak a szerkesztőnek kell vele jutnia, — ha a szerkesztő nem kényes ember, a dologba nem szólhatnak bele mások, mint az illető lapnak belső munkatársai. Ha ők is belenyugosznak: rendben van minden. A tapasztalat szerint rendesen bele kell nyugodniok a dolgba. Igaz, hogy ez a tekintélyük emelésére nem nagyon alkalmas; de legyünk tisztában végre azzal, hogy az újságírónak pusztán *a karhoz való tartozása révén* úgy sincsen egyáltalán semmi tekintélye; mindenkinek csak annyi a becsülete,

amennyit *egyénileg,* a maga egyéni munkájával és életével szerez magának.

Ezért az igazi újságíró megbocsájt mindenkinek és az egy-egy botrányos eset vagy jelenet okozta pillanatnyi boszúság elmúltával nem haragszik még az ál-hírlapíróra sem.

Az újságíró névtelensége

A magyar, lapok nem szokták a cikkeik szerzőinek névéi közölni. E szabály alól kivétel a tárca sa színi és képzőművészeti kritika. Ennek a szokásnak természetes következménye az, hogy a szépirodalmi és művészeti mimikatársak, akik többnyire nem hivatásos újságírók, ismert emberekké válnak az újság révén, *míg* maguk az igazi újságírók ismeretlenek maradnak.

Az újságíró névtelensége nem hiúsági, hanem gazdasági kérdés, melyben a lapkiadó érdeke nagyon sokszor ellentétes az újságíró érdekérvel. Mivel pedig az anonymitás a kiadónak az érdeke és nem az újságíróé,— érthető, hogy á névtelenség rendszere Magyarországon megvan és a legtöbb lapnál még nagyon sokáig meg fog .maradni.

Az újság kiadójának az az érdeke, hogy a közönség előtt ne nevezze meg az újság cikkeinek a szerzőit;.nálunk ez nagyobb érdek, mint más országokban, mert mi semmi téren sem vagyunk hozzászokva az élet realitásaihoz; a politikában a vezéremberek legközönségesebb nyilatkozatai is figyelmet keltenek s a

legostobább ember is pénzügyi kapacitás, ha egy nagy bank élére kerül, csak az ismert művész játszik nagyszerűen és jó dolgot csak a Váci-utcában lebet vásárolni. Ha a lap vezércikkének szerzőjét nem nevezi meg, a naiv olvasó ismert politikust sejt a cikk mögött, míg ha kiírná a lap a cikk élére, hogy a cikk szerzője Nagy János, másnap meg Kis János szerepelne a vezércikk élén — csak a legelszántabb újságolvasó fogna hozzá a cikk elolvasásához. Ha pedig a lap minden cikke alá vagy fölé oda volna írva egy-egy Nagy János vagy Kis János (vagy, Uraim bocsa, esetleg egy Klein Adolf) neve, akkor ez a lapkiadók és szerkesztők véleménye szerint borzasztóan riasztó hatással volna az olvasó közönségre. Ha valamelyik fiatal újságíró megkockáztatja azt a kérést, hogy írják ki a nevét, rendesen azt felelik neki, hogy a „névtelen cikknek sokkal nagyobb súlya és hatása van”. Lehet, hogy úgy van; de annak a többletnek, mely a névtelen cikk hatásában mutatkozik a névvel ellátott cikk hatásával szemben, — kizárólag csak az újságkiadó és a cikk által propagált „eszme” látja hasznát, de semmi esetre sem a névtelen újságíró. A névtelenséggel az újságíró megkárosodik, vagy legalább is áldozatot hoz a lapkiadó és az eszme közös oltárára.

A tisztességes újságíró, ha megmarad csupán csak újságírónak és nem lesz belőle

például lapkiadó, színműíró vagy mozi-tulajdonos, — semmi esetre sem szerez vagyont. Egyetlen gazdasági értéke: az újságírói képessége. Legelsőrendű gazdasági érdeke, hogy ezt a képességét megismerjék mindenütt, ahol az országban újságírót foglalkoztatnak. Nem az a fontos rá nézve, hogy az olvasó közönség ismerje őt, bár ahhoz is természetes és el nem vitatható joga van, hanem az, hogy ismerjék mindazok, akik újságot adnak ki, újságot szerkesztenek és újságot írnak. A mai állapotok mellett tizenöt-húsz évig is éhbéren tengődhetik egy jóképességű újságíró csak azért, mert kvalitásait senki más nem ismeri, csak az Isten és annak a lapnak a szerkesztője, amelynél dolgozik; nem tud jó munkaalkalomhoz jutni ugyanakkor, amikor más lapoknak a szerkesztői Diogenes lámpájával keresnek egy ügyes tollforgató embert.

De végeredményében nem káros, hanem hasznos volna a lapkiadóra nézve is az anonymitás megszüntetése. Ezzel ugyanis jelentékenyen javulna a tehetséges újságíró szociális helyzete; az ismert nevű újságíróval mindenki sokkal szívesebben szóba áll, mint a teljesen ismeretlen nevű emberrel, — következésképpen az az újságíró, aki cikkei elé vagy után a nevét kiírja, eredményesebben dolgozhatik az újságja érdekében, mint az az újságíró, akinek nevét csak a szerkesztője ismeri.

Ellenvetésül arra is szoktak hivatkozni, hogy a lapnak szüksége van arra, hogy bizonyos dolgokban maga a lap nyilatkozzék meg és ne a munkatársa. Persze, ha a lap a maga nevében nyilatkozik meg, ezt a megnyilatkozó cikket is a lap valamelyik munkatársa irja, akinek véleményét a lap azzal, hogy közli, a magáévá teszi. De hogy a lapnak és azon munkatársának, akinek cikkét közli, a véleménye mindig ugyanaz, ezt talán mondani sem kell, mert ha a munkatárs nézete eltérne a lap véleményétől vagy állásfoglalásától, cikkét a lap nem közölné, vagy legalább is oly megjegyzéssel toldaná meg, amelyből láthatná az olvasó, hogy a lap tulajdonosa vagy szerkesztője közli ugyan a cikket, de egyszersmind szükségesnek tartja annak a hangoztatását, hogy nem ért vele egyet. Akár van a cikk a szerző nevével jelezve, akár nincs, — minden közzétett cikk a lap véleményét és álláspontját fejezi ki, ha csak a szerkesztő a cikk közlésével egyidejűleg ki nem jelenti ugyanazon lápban, hogy a cikk szerzőjével nem mindenben ért egyet.

Az igazság érdekében meg kell még említeni, hogy az újságírók között is vannak, akik pártolják az anonymitást: a tehetségtelen emberek, akik nem szeretnék, ha kötelezővé válnék a cikkek névvel való jelzése, mert akkor

az ő munkájuknak a jelentéktelensége és silánysága kitűnnék.

A külföldi újságok közül az osztrák lapokban éppen olyan ritkán jelzik a cikkek szerzőinek nevét, mint a magyar lapokban. A németországi sajtóban egyre nagyobb teret hódít a név jelzés. Az angol és amerikai újság, rendszerint csak a külföldre kiküldött tudósítók cikkeknél jelzi a szerzőt. Újabban egyes, londoni lapok minden vezércikk szerzőjét megnevezik, de a többi cikkek névtelenek maradnak. Az anonymitás azonban az angol és amerikai újságírókra nézve nem oly nagyfontosságú, mint más országok újságíróira nézve, inert a névtelenség hátrányait ellensúlyozza a munkaalkalmak nagy sokasága és sokfélesége. A franciáknál és olaszoknál majdnem minden cikk névvel ellátva jelenik meg: az újságíró egyéni érvényesülése ezekben az országokban legkönnyebb.

A színészek semmi esetre sem volnának hajlandók beleegyezni abba, hogy neveiket mellőzzék a színlapokon; a festők nem mondanak te róla, hogy képeiket szignálják, sőt ma már az építészek is belevésetik nevüket a terveik szerint épült ház köveibe, az épület feltűnő helyén. Csak az vitás még, hogy az újságírónak is van-e joga nevével jelezni a cikket, amelyet írt.

A haditudósítás és a cenzúra

Hadviselő államokban az újságoknak a háborúra vonatkozó közleményeit ellenőrizni, még pedig *megelőző* intézkedésekkel ellenőrizni múlhatatlanul szükséges, nem annyira magának a hadviselésnek, mint inkább a polgári társadalom nyugalmának érdekében.

A háború tapasztalatai megtanítottak bennünket arra, hogy hadi titkokat az újságoktól valami nagyon nem kell félteni, mert az újság egyáltalán nem juthat hadi titkok birtokába; nagyon szánalmas volna az oly ellenfélnek a hadvezetősége, mely az újságok révén akarna értesülni az ellenfél hadi titkairól. A katonáknak ma még más erről a .véleménye, de a háború után kétségtelenül módosulni fog a nézetük. Minden katonai könyvben, mely a hadjárat előkészületeiről szól, benne van az az intelem, hogy „vigyázni kell a saját sajtónkra és tanulmányozni kell az ellenfél sajtójának híreit". Ez a szabály azonban már nagyon régi; oly tökéletesen megváltoztak e szabály megalkotása óta a közlekedési viszonyok, hogy a sajtóval szemben való aggodalmaskodásnak ma már nincs többé alapja.

Minden vezérkari tiszt tanulta, hogy az 1870-iki hadjáratban a németek egyik legszebb sikerüket a párisi Temps-nak köszönhették. 1870 aug. 23-án a Temps a harctéri helyzet tárgyalásával kapcsolatban a következőket írta: „Mac Mahon hadserege, mely Reimsnál gyülekezik, egyesülni törekszik Bazaine seregével.” A Temps e megjegyzését közölték a londoni lapok is, a londoni lapok jelentéseit pedig meg szokták táviratozni a német főhadiszállásra. A németek ezen ‚a réven értesültek róla, hogy Mac Mahon a szorongatott Bazaine segítségére siet, természetes tehát, hogy megfelelő fogadtatásban részesítették Mac Mahont. Azóta azonban, hogy ez történt, nagyon megváltoztak a viszonyok. Először is a Temps munkatársa ma nem tudhatná meg, hogy Mac Mahonnak mi a szándéka; másodszor: mire az újságíró értesülése eljutna az ellenfélnek a táborába, akkorra a tervezett hadművelet már végre is volna hajtva.

A haditudósítás rendkívül nehéz dolog. Egyrészt igen nehéz bármit is *hitelesen* megtudni még a front közelében is, másrészt pedig nagyon nehéz a szerzett információt *továbbítani.* Abban az esetben is, ha az újságírók teljesen szabadon mozoghatnának a front mögött, sőt a fronton: nem sok hasznát látnák e szabadságuknak, mert az előttük leját-

szódó események értékét nem tudnák megállapítani. Ma már a „csata” is elavult fogalom; a harcnak egyes fázisai annyira egymásba folynak úgy időbelileg, mint térbeli leg, hogy többnyire lehetetlen volna megmondani: mikor és hol kezdődött és végződött valamely csata? Az eredmény kétségtelen megállapításához pedig nagyon sokszor még egy hadosztály vezérkari főnökének az információi sem elegendők: ő csak a maga hadosztályának sikereit láthatja, de hogy mellette jobbra és balra mi történik, hogy az ő sikere ellenére is nem veszett-e el a csata, azt ő sokszor maga sem tudja. Hogyan tudná megítélni a harctéri helyzetet egy újságíró, aki nem kap percenkint telefon-jelentést minden ezredtől vagy minden zászlóaljtól? Egy nagy csatából a maga szűk kis szemhatárán kívül nem látna semmit.

Valahogyan azonban a hadseregek vezetőségei is megérezték, hogy nem elegendő csupán a hivatalos jelentéseket kiadni, hanem szóhoz kell engedni az újságokat is. Hogy ez mégis valamely rendszer szerint, s ellenőrzés alatt történjék: minden hadsereg u. n. sajtóhadiszállást szervezett.

Minden komoly lapnak módjában van a sajtóhadiszállásra tudósítót küldeni. A tudósítók esküt tesznek a hivatalos titkok megőrzésére, hogy szükség esetén ha netán reni-

tenskednének, rendelkezni lehessen velük, s a hadsereghez tartoznak a háború tartamára annyiban, hogy a hadsereg ad nekik szállást, sőt élelmezést is és a parancsnokság által kiállított „Nyílt parancs” feljogosítja őket, szolgálati útjaik alkalmával, a vasutak, automobilok, kocsik stb. díjtalan használatára. A sajtóhadiszálláshoz tartozó „haditudósító” a sajtóhadiszállás tisztjeitől kapja információit, amelyek többnyire csak az aznapi hivatalos jelentés körülírásai, esetleg egy-egy részlettel való bővítései. A haditudósító mindezek mellé kaphat egy kis geográfiai, katonai stb. magyarázatot is, amelyekből megkonstruálhatja a maga mindennapi „eredeti” tudósítását. Ennél irodalmi szempontból érdekesebbek a haditudósítók harctéri kirándulásai. A tudósítókat időnkint csoportokba osztva elviszik valamelyik front kőzve tétlen közelébe, — rendesen valami nagy csata után. Ilyenkor friss impressziókat szerezhetnek, beszélhetnek hadvezérekkel, tisztekkel és egyszerű katonákkal. Természetesen többé-kevésbbé regényes elbeszéléseket és anekdotába illő eseteket is hallanak az ily kirándulásokon, amelyekről egész cikksorozatra való anyaggal megrakodva térnek haza a haditudósítók a sajtóhadiszállásra. Természetes, hogy minden táviratukat és minden cikküket a sajtóhadiszállás parancsnoksága útján küldhetik el

lapjaiknak. Ennek megvan az a jó oldala, hogy a sajtóhadiszállás által jóváhagyott közleményeket a helyi cenzúra rendesen nagyon gyorsan elintézi, mert legfelebb csak a fordítás hűségét tartozik ellenőrizni. Mondani sem kell, hogy a szövetséges hadseregek a sajtótudósítás dolgában is egyöntetűen járnak el: szívesen látják és támogatják egymásnak a haditudósítóit, s amit az egyik hadsereg főhadiszállása engedélyez, annak a közzététele ellen a másik hadsereg főhadiszállása nem tesz kifogást.

A rendes haditudósítókon kívül a háború első esztendejében a sajtóhadiszálláshoz nem tartozó tudósítók is jártak egyes hadseregeknél, az illető hadseregparancsnok engedelmével. Ezeknek a tudósításait egyrészt az illető hadsereg vezérkara, másrészt pedig a helyi cenzúra ellenőrizte.

A Budapesten működő cenzúra címe: „a hadfelügyeleti bizottság sajtó-albizottsága. Tagjai: magasabbrangú katonatisztek s az egyes minisztériumokból kiküldött főtisztviselők. Az albizottság tagjai egyénenkint hoznak határozatokat a bemutatott közlemény közölhetősége dolgában, de kétes esetekben a bizottság testületileg is határozhat vagy átteheti az ügyet a hadfelügyeleti nagy bizottsághoz. A sajtó-bizottság súlyosabb esetekben, ha a szerkesztőség ragaszkodik a közléshez,

bemutatja a közleményt a legfelső fórumnak is. Ez a legfelső fórum polgári ügyekben az illetékes miniszter, katonai ügyekben pedig a főhadiszállás. A bemutatás a legrövidebb uton, telefonon történik, s a végső döntést a szerkesztőség nagyon gyakran már néhány perc leforgása alatt megkaphatja. A cenzúra nálunk, Magyarországon ugyanolyan gyorsan dolgozik, mint maga a sajtó s a legnehezebb viszonyok között is lehetővé leszi a sajtónak a munkálkodását, — a főhadiszállás és a kormány által megszabott határokon kívül. A szabad sajtó és a cenzúra persze még ellentétesebb két fogalom, mint a tűz és a víz és így a felfogások ellentétessége elég gyakori, de a tapasztalat szerint a jóakarat és a belátás mindkét fél részéről lehetővé teszi az eltérő nézetek tűrhető összeegyeztetését.

A cenzúrának a háború idején való szükségességét komoly ember nem vonhatja kétségbe. Ha nem volna cenzúra, a legvadabb és legképtelenebb hírek is múlhatalanul bele jutnának a sajtóba, hol ok nélküli kétségbeesést, hol ok nélküli örömet keltve. (Az utóbbi még ártalmasabb volna, mint az előbbi.) Vannak lapok, amelyek élénken versenyeznének egymással a szenzációk közlésében, ellenben igen kevés újság akadna, mely maga is tudná fegyelmezni önmagát, — s ezek a tisztességesebb újságok bizonyára megsínylenék a

kevésbbé lelkiismeretes, tehát több szenzációt közlő újságok tisztességtelen konkurrenciáját. Mindenképpen közérdek, hogy háború idején biztosítsuk a közvélemény higgadtságát, mert csak egy nyugodt nemzetben lehet meg az az önbizalom, mely a győzelemhez múlhatatlanul szükséges.

Ezt a nyugalmat persze nemcsak azzal lehet megzavarni, amit közöl az újság, hanem azzal is, amit nem közöl. Pszichológusok rég megfigyelték, hogy nincs ijesztőbb dolog, mint a nagy, mélységes, abszolút csönd. Ha az újságok egy napon arra a bolond ötletre jutnának, hogy egy betűt sem közölnek a háborúról: a közvéleményben hallatlan izgalom támadna és ha ezt a hallgatást pár napig folytatnák, pánik törne ki. Az újságban üresen hagyott hasábok nemcsak izgatják a közönség kíváncsiságát (tömérdek ember siet megtudakolni, hogy mi volt az, ami nem jelenhetett meg), hanem kitűnő alkalmat nyujlanak teljesen hazug hírek felelőtlen továbbterjesztésére is: ilyenkor virágzanak a legszebben a háborús mende-mondák és pletykák. Elég gyakran megtörténik persze, hogy a következő huszonnégy óra tökéletesen megcáfolja a cenzor aggodalmait, de akkorra már többnyire elveszti a cikk az aktualitását és érdekességét. Megtörténik az is, hogy az egyik lapban eltiltják azt a h irt, melynek közlését

ugyanakkor egy másik lapnak megengedik. Ez azért van, mert egyszerre több cenzor működik is az egyik közölhetőnek tartotta a szóbanforgó hírt, a másik nem.

A cenzúra létjogosultságának alapja az az általános szabály, hogy „nem szabad a hadviselés érdekeit sértő dolgokat közzétenni”. Ennek a szabálynak a tágabb vagy szűkebb körű alkalmazása emberekre van bízva (még pedig olyan emberekre, akiknek a háború előtt fogalmuk sem leheteti a sajtó életéről és munkálkodásáról), érthető tehát, hogy mint minden emberi dologban, úgy ebben is vannak gyarlóságok. Ezeknek a tárgyalása azonban nem időszerű, és a háború után nem a napisajtónak, hanem a pártatlan irodalomtörténetnek és a történetírásnak lesz a feladata. Az újság szempontjából egyelőre az a fontos, hogy minden országban, mely részes a háborúban, van cenzúra, és hogy ennek a cenzúrának a szükségességét minden komolyan gondolkodó újságíró is elismeri.

A magyar lapok és a külföldi sajtó

Aki ismeri a múlt század negyvenes éveinek hírlapjait, e régi lapok és a modern újság között semmi hasonlatosságot nem talál; a meghatározott időszakonkint való megjelenésen kívül az újság kritériumai közül jóformán semmi sem volt meg a régi újságokban. Nem tette tartalmassá az újságot még a szabadságharc első fázisa sem; határozott újságíró-temperamentumok nem jelentkeztek. Amint azonban a dolgok annyira érlelődtek, hogy a magyar kormánynak és országgyűlésnek Debrecenbe kellett költöznie, — az ott töltött csaknem öt hónapi idő alatt, mikor a legnagyobb optimizmus és a legnagyobb kétségek között állandóan izgalomban voltak a szívek és az elmék, egyszerre a legragyogóbb újságíró-talentumok egész serege szinte máról holnapra termett elő a földből s olyan ragyogó cikkeket irt, amelyekhez hasonlót azóta sem produ kált a magyar újságírás. 1849. júniusának és júliusának eseményei azonban megsemmisítették a magyar sajtót.

A szabadságharcot követő nagy csend után több mint két évtizedig érzésekben ma-

gyar, de formájukban határozottan osztrák újságok keletkeztek Budapesten, szinte nyakra-főre. Az egy-kétezer példányban megjelenő újságok alapításához a régi jó időkben, amikor a betűszedő hat forintot kapott egy hétre, az a tót napszámos pedig, aki a „gyorssajtó” kerékét forgatva egymaga kinyomta az újságot, egy hétre beérte három forinttal, és amikor Jókai Mór negyven forint havi fizetést adott Kaas Ivor bárónak, egy vezér cikkért pedig két forintot Hegedűs Sándornak, — bizony nem kellett valami nagyon merész vállalkozó-szellem. Akik lapot alapítottak és újságot írtak, ebből a mesterségből mindannyian csak annyit tudtak, amennyit a bécsi lapok olvasása közben tanultak. Aki francia vagy angol lapot is tudott olvasni, az igen hamar vagy képviselő lett vagy miniszteri titkár, vagy egyetemi tanár. Egy-két évi újságírás biztos lépcső volt a nagy emelkedésre ebben a soha vissza nem térő Eldoradóban; miniszteri, nagy bankigazgatói karrierek indultak ki a szerkesztőségekből; az iskolai értesítők ismertetője nagy kultúrpolitikus lett, a színikritikus professzor és akadémikus, a tavaszi fűzfavers szerzője vicispán. Nem lehet csodálni, hogy mindenki magával törődött, az újság és újságírás fejlesztésével és egész lényében eredetivé és magyarrá tételével pedig senki.

Csak a hetvenes évek második felében jelentkezett két erős újságíró-talentum: Verhovay Gyula és Csávolszky Lajos. Nemcsak temperamentumot, de nagy szenvedélyt is vitték újságjaikba; a Függetlenség és az Egyetértés hangját eleintén szörnyű vakmerőnek ítélték, de hamar megszokták, sőt meg is kedvelték. A kitűnő tollú Verhovayt elragadta féktelen szenvedélyessége és páratlan népszerűsége is egyre jobban belelovalta magát az antiszemita irányba; ennél nagyobb hibája volt, hogy szűk látókörű ember volt, — a függetlenségi pártkör volt a legnagyobb magasság, amelyből nézte a világot, ahogy Komjáthy és Eötvös keverte a kártyát, az volt reá nézve a jelenkor világtörténete és csak egy nagy célt ismert, amelyért érdemes élni és meghalni: Tisza Kálmán megbuktatását. Csávolszky nem volt ennyire elvakult; ő nemcsak új, egészen új hangot, de egészen új tartalmat is vitt az újságjába; régi típusú napilapjaink közül ma sincs egy se magasabb színvonalon, mint az Egyetértés a hetvenes években.

A többi újságok mind a bécsi újságok magyar utánzatai maradtak, még eredeti lepedő-formáikat is egymásután levetették; legtovább kitartott a nagy papiros mellett a Nemzet, de Bánffy bukásával (1898. tavaszán) kimúlt ez is.

De ha beosztásban roppantul hasonlít is

a magyar újság az osztrákhoz, határozottan különb a magyar, mint az osztrák: gondosabb a szerkesztése, élénkebb és változatosabb a tartalma. A magyar lap vezércikke (szégyenletes kivételekről nem szólva), valóságos szónoklat vagy költői termék a bécsi lap száraz, lapos, szellemtelen, érzelmeket kelteni tökéletesei, képtelen prózájához képest. A magyar vezércikkíró irodalmi munkát végez, ‚az osztrák pedig legfölebb csak értekezik. A magyar újság a szépirodalomnak gazdagon termő kertje, a bécsi napisajtónak a szépirodalomhoz semmi köze. A politikai élet Ausztriában még komplikáltabb, mint nálunk, de az újság pártállásának nagyon éles kidomborodása egyoldalúvá teszi a politikai tudósítást, — nem úgy, mint nálunk, ahol minden lap minden párttal foglalkozik. A parlamenti tudósítás Ausztriában szabatosabb, mint nálunk, de sokkal szürkébb: még a legnagyobb újságok is elfogadják a kormány sajtóirodája által megszerkesztett, persze nem mindig objektiv tudósításokat. A cs. kir. szerkesztő urak, akik együttvéve a hivatalos elnevezés szerint, „a cs. kir. távirati iroda parlamenti expoziturájá” alkotják, minden ülésről külön készítenek hosszabb tudósítást a nagyobb és rövidebb tudósítást a kisebb lapok számára. Eredeti külföldi tudósítása csak egy-két bécsi lapnak van. A hírrovat valamennyi bécsi lapban igen sze-

gényes és érdektelen. A nagy eseményekről, nagy bűnesetekről stbiről csak a rendőrségi adatokat közlik; a bécsi riporter nem kutat, nem nyomoz, eszébe se jut, hogy versenyre kéljen a rendőrséggel. Ausztria vidéki lapjai azonban jobbak a mi vidéki lapjainknál. Ennek főként az az oka, hogy egy osztrák tartományi székhelynek sokkal nagyobb a politikai és kulturális jelentősége, mint egy magyar megyeszékhelynek. Grác, Innsbruck, Prága, Krakó, Lemberg, sőt még Csernovic is egyetemi város, B rímnek pedig műegyeteme van, Az Ausztriában nagyjelentőségű nemzetiségi pártok székhelye Bécsen kívül Prágában, Lembergben, Triesztben és Laibachban van. Nagyon természetes, hogy még a központi kormány is sokkal nagyobb figyelmet tanúsít e vidéki gócpontok iránt, mint a magyar kormány a megyei székhelyek iránt. A sajtó fejlődésének feltételei az osztrák tarlományi székhelyeken összehasonlíthatlanul kedvezőbbek, mint a magyar vidéki városokban.

A németországi sajtó annyiban hasonlít a magyarországihoz, amennyiben a bécsihez hasonlít. A bécsi lapok egymáshoz sokkal jobban hasonlítanak, mint pl. a berlini lapok egymáshoz. A német lapnak tehát határozottabb az egyénisége, de úgy a szerkezetben, mint a hangban úgy az osztrák, mint a német újság egyaránt konzervatív. Megtörténik, hogy egy-

egy német lap merész (persze csak a német fogalmak szerint merész) újításokkal indul meg, de hogy valamely már meglevő lap határozza el magát korábbi típusától eltérő reformokra, — erre nem tudunk példát. A nagy lapoknak finomtollú, irodalmi színvonalon álló munkatársai is vannak, de ezek a magyar újságírókhoz képest nagyon is higgadt egyéniségek; több bennük a tudás, mint a lendület, artisztikus vonásaik nincsenek, cikkeik magyar nyelvre lefordítva élvezhetetlenek. Riportereik a németeknek — ím a mieinkről állapítjuk meg a riporter fogalmát — egyáltalán nincsenek. Ellenben nagy előnye a németországi sajtónak, hogy a szerkesztőségeken kívül álló tollforgató embereket sokkal jobban tudja a maga munkakörébe bevonni, mint a magyar sajtó. A német tudósok és szakemberek a napisajtóban kiváló sikerrel népszerűsítik a maguk szakjának tudományos vagy gyakorlati eredményeit. A külföldi levélbeli tudósítások tömege a német sajtóban a legnagyobb. A távolt országok eseményeiről az angol hamarabb értesül, de csak *táviratokból,* ellenben az alapos, kimerítő tájékoztatást *levél* alakjában a németi olvasó kapja előbb a nagy újságokban. A német sajtóban legelői jár e tekintetben a Kölnische Zeitung. Viszont a magyar sajtóban szinte szívességnek tekintik egy külföldi levélnek a közlését, amiben nagy része van annak,

hogy a magyar ember rendszerint nemhogy tudósítást, de még levelet sem tud írni. Hogy a német újságok a tudományos, irodalmi és művészeti dolgoknak ugyanannyi teret szentelnek, mint a belpolitikai eseményeknek, ez a német kultúrának nagy szerencséje; e tekintetben a magyar sajtó a némettel szemben még nagyon alárendeli helyzetben van. A magyar lapkiadó és szerkesztő természetesen arra hivatkozik, hogy a német közönség sokkali műveltebb, mint a magyar; de hogy legyen a magyar művelt, ha nem meri művelni a sajtója?

A franciáknak sokat köszönhet a magyar újságírás; tőlük tanultuk a réginél kissé szabadabb, bátrabb, a valóságos élethez közelebbálló beszédei. így jutottunk a magyar újságírásnak ahhoz a könnyedségéhez, mely ,a német sajtóban teljesen ismeretlen. Csakhogy mint minden utánzásnál, úgy itt is gyengébb a kópia az eredetinél. Megtanultuk a franciáktól azt, hogy mindenről *lehet* beszélni, de hogy mindenről *irodalmi formában* kell beszélni, azt még nem tanultuk meg. Az ízlést sértő kifejezésekkel a francia nem is bír írni; mi pedig annyira szabadoknak érezzük magunkat, hogy nem tartjuk magunkra nézve kötelezőnek már a jó ízlés elemi szabályait se. így kerültek a sajtó révén a magyar szépirodalomba oly ízléstelenségek és durvaságok, ame-

lyeknek leírására francia író sohase volna kapható. Mi csak a merészségben és a témákban utánozzuk a franciákat, de nem tanuljuk el és sajtónkba nem ültetjük át irodalmi formáikat. A modern magyar író legfölebb azt érti új irodalmi forma alatt, hogy új grammatikát csinál a magyar nyelv számára. Régi nagy íróink azért lettek nyelvújítók, mert nem volt még irodalmi magyar nyelv; de Petőfi, Arany, Vas Gereben és Jókai után már nevetséges és szánalmas dolog, ha valaki még javítani akarja a magyar nyelvel. Az új grammatikát ma olyan emberek akarják ránk oktroyálni, akikel az iskolában nem tanítottak meg magyar grammatikára. Az újságok szerkezete dolgában határozottan felülmúljuk a franciákat: a magyar lapnak sokkal több az információja, sokkal kimerítőbb a tudósítása mindenről, mint a párisi lapnak. A nap eseményeiről olyan rövid, pár soros jelentésekkel, minit aminőket a párisi lapokban olvasunk, a magyar közönség nem érné be. A vidék eseményeit a párisi lap még jobban elhanyagolja, mint a budapesti. A parlamentből a Temps kivételével minden lap igen szűkszavú tudósítást közöl, a politikai pártok életéről egyáltalán nem közölnek semmit; azok a párt-intrikák, melyek az egész politikai életet mozgatják, ismeretlenek maradnának a franciák előtt, ha nem politizálnának annyit a községi és megyei képviselőtestületek-

ben, a helyi ünnepélyeken, a kaszinókban és a korcsma kibán.

Európában legnagyobbak az angol újságok; óriási hasábjaikon-, melyek betűi oly aprók, hogy alig olvashatók, mindennap rengeteg anyagot tesznek közzé. Két, három, néha négy Vezércikket is közölnek, a legkorrektebb irodalmi formában. Tömören írni csak az angolok tudnak; egy szóval sem írnak többet, mint amennyi szükséges. Minden cikknek a higgadtság a legkiválóbb ismertető jele az angol újságban, — amihez nemcsak temperamentum és önfegyelmezés szükséges, hanem az is, hogy az újságírót ne terheljék meg munkával. Egy magyar újságíró két-három angol újságíró munkáját végzi. Az angol vezércikkírónak nemcsak arra engednek időt, hogy írjon, hanem arra is, hogy tanuljon és világot lásson.

Az angolok tárgyi és személyi ismeretei jóval nagyobbak, mint a mieink és ezért vezércikkeik legelső sorban a tartalmukkal, írójuknak biztos tájékozottságával és szellemi fölényével hatnak. Abszolút jó az angol parlamenti és népgyűlési tudósítás, főként azért, mert igen szabatos és igazságos munkamegosztással a kis lapoknál 6—8, a nagy lapoknál 10—12 tudósító referál egy ülésről. Minden angol újságíró egyszersmind gyorsíró is. Mi ebben a tekintetben nagyon messze vagyunk az angoloktól: nálunk igen ritka az olyan újságíró aki egy-

szersmind gyorsíró is. Mivel pedig a gyorsírásra múlhatatlanul szükség van, egyre több olyan gyorsíró kerül a szerkesztőségekbe, aki nem újságíró és noha újságíró-munkára alkalmazzák, nem is lebet soha igazi újságíró, mert erre a pályára nem való. Jórészt ők az okai annak a vandalizmusnak is, amelylyel az újság a magyar nyelvet rontja. Az angol tudósítások exakt volta nem is gyorsírói erény, — a gyorsírás csak megrögzíti az anyagot, melyet az angol tudósító nem szolgai másolatban, hanem irodalmi formába öntve, a szónoki „virágoktól”, terjengősségtől, ismétlésektől, nyelvbotlásoktól megtisztítva közöl az újságja olvasóival. A tudósításnak ezt a módját a magyar újságírók hamar megtanulnák, de arra a nagy személyzet-szaporításra, mely e rendszerhez szükséges volna, a magyar újságkiadók még nagyon sokáig nem lesznek hajlandók. A törvényszéki tudósítást — a Times-t kivéve — többnyire készen kapják a lapok az ügyvédi irodáktól, nagyon sokszor a közlés díjával együtt. Az úgynevezett „rendőri riport” el van hanyagolva az angol lapokban; az interview ritkaság. A színházi és zenei kritika többnyire pénzért készül; ellenben igen komoly az irodalmi kritika. A külföldi tudósítás — a háború eseményeit nem számítva — megbízható és nagyon bőséges, ami főként a Reuter-ügynökség érdeme, melynek minden országban van jó tudósítója.

Az olasz újságoktól, amelyek pedig közvetlenül a háború előtt oly magas színvonalra emelkedtek, hogy mindjárt az angol után következtek, — mi magyarok még nein tanultunk, mert a magyar újságírók közül igen kevesen értenek olaszul és különben is csak az utolsó tíz-tizenöt év alatt fejlődött nagyobb arányokban az olasz újságírás. Az olasz vezércikk oly pathetikus, mint a miénk, de nem oly hosszú. A politikai eseményeket és a pártok torzsalkodásait az olaszok is oly bőven tárgyalják, mint mi. A színházi rovat náluk is annyira „a papa kedvence", mint számos magyar lapnál! A községi élet tárgyalása is úgy dominál az ország többi részének rovására az olasz újságban, mint a budapesti lapban, a riporter ugyanoly stílusban „nyomoz", mint Budapesten, A legnagyobb olasz lapok, a Corriere délia Sera, a Tribuna, a Secolo, a Stampa, tömérdek eredeti tudósítást közöl a külföldi centrumokból s éppen ezzel emelkedett a többi lapok fölé. Az olasz újságok nem előfizetésre, hanem árusításra alapított vállalatok; ezért nagyon mozgékonyak és egymásután többször is megjelennek, úgy, hogy a frissebb kiadásban csak egy oldal az új anyag, a lap többi oldala változatlanul marad. A friss kiadás új oldalára óriási betűkkel ezt írják: RECENTISSIME (a legújabb hírek) vagy ezt: ULTIMISSIME (a legeslegutolsóhírek). Ugyan-

ezt megcselekszi már egy magyar lap is: *Az Est,* anélkül azonban, hogy a kicserélt oldal új voltát tipográfiailag jelezné.

Az amerikai sajtótól eddig három dolgot tanultak egyes magyar lapok: az érdekes emberekkel való beszélgetésnek (interview, intervju) közlését, a riporter önálló nyomozásának, az „utánjárásnak" nagy fontosságát, s a közlemények címének feltűnővé tételét. A magyar lap csak egy vagy két címet ad a cikkeinek; nálunk az u. n. kolportázslapok csak az érdeklődés felkeltésére törekszenek a címmel, az amerikai lapoknál azonban az érdeklődés felkeltésén kívül még arra i,s ügyelnek, hogy a cikk egész anyagát igen röviden elmondják a címben azért, hogy a cikk tartalmát tudomásul vegye az is, akinek vagy ideje, vagy kedve nincs magát a cikket elolvasni.

Ha összehasonlítjuk a ,magyar újságokat a külföldi újságokkal, és ha számba vesszük, hagy a modern magyar kultúra milyen fiatal s a magyarul olvasó, művelt közönség milyen kicsiny, — azt kell megállapítanunk, hogy a magyar újságírás a kultúra sok más tényezőjénél jobban megállja helyéi a művelt népek versenyében.

TARTALOM

	Oldal
.A modern újság — üzlet — — — — —	3
A hírlap-kiadás — — — — — — —	14
A lapszerkesztés — — — — — — —	26
Hogy készül az újság? — — — — —	36
Az újságíró — — — — — — — —	50
A publicisztika alapja — — — — —	71
Az újságírás és a politika — — — —	80
A kormány és az újság — — — — —	92
A vezércikk — — — — — — — —	99
A külföldi hírek forrása — — — — —	106
A riport — — — — — — — — —	115
A kőnyomatos — — — — — — —	126
A törvényszéki tudósítás — — — — —	132
Irodalmi és művészeti kritika — — — —	141
A közgazdasági rovat — — — — — —	152
A vidéki tudósítás és a vidéki lap — — —	161
Az újság és az igazság — — — — —	168
A közérdek — — — — — — — —	176
A sajtó és a „magánügyek” — — — —	133
Az ál-hírlapíró — — — — — — —	18Ö
Az újságíró névtelensége — — — — —	197
A haditudósítás és a cenzúra — — — —	202
A magyar lapok és a külföldi sajtó — —	210